

Turkan, Ercan

Working Paper

Sürdürülebilir Dış Denge ve Kalkınma Açısından Tekstil ve Giyim Sektörü

Discussion Paper, No. 2006/9

Provided in Cooperation with:

Turkish Economic Association, Ankara

Suggested Citation: Turkan, Ercan (2006) : Sürdürülebilir Dış Denge ve Kalkınma Açısından Tekstil ve Giyim Sektörü, Discussion Paper, No. 2006/9, Turkish Economic Association, Ankara

This Version is available at:

<https://hdl.handle.net/10419/83235>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Die Dokumente auf EconStor dürfen zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden.

Sie dürfen die Dokumente nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, öffentlich zugänglich machen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Sofern die Verfasser die Dokumente unter Open-Content-Lizenzen (insbesondere CC-Lizenzen) zur Verfügung gestellt haben sollten, gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der dort genannten Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

Terms of use:

Documents in EconStor may be saved and copied for your personal and scholarly purposes.

You are not to copy documents for public or commercial purposes, to exhibit the documents publicly, to make them publicly available on the internet, or to distribute or otherwise use the documents in public.

If the documents have been made available under an Open Content Licence (especially Creative Commons Licences), you may exercise further usage rights as specified in the indicated licence.

TÜRKİYE EKONOMİ KURUMU

TARTIŞMA METNİ 2006/9

[http ://www.tek. org.tr](http://www.tek.org.tr)

SÜRDÜRÜLEBİLİR DIŞ DENGE ve KALKINMA AÇISINDAN TEKSTİL ve GİYİM SEKTÖRÜ

Ercan Türkan

Haziran, 2006

Sürdürülebilir Dış Denge ve Kalkınma Açısından Tekstil ve Giyim Sektörü

Ercan TÜRKAN
(ercan.turkan@tcmb.gov.tr)

20 Temmuz 2005

İçindekiler

	Sayfa No.
Giriş	4
I. Türkiye'nin Dış Ticaret Dengesinde Tekstil ve Giyim Sektörü	5
1.1. Türkiye'nin Dış Ticaretinde Tekstil ve Giyim Sektörünün Önemi	7
1.2. Türkiye'nin Tekstil ve Giyim Sektörlerinde İhracat Pazarları	7
1.2.1. Giyim Sektörü	7
1.2.2. Tekstil Sektörü	8
1.3. Ön ya da Kesin Taşınmanın Adresi	9
II. Tekstil ve Giyim Sektörünün Global Aktörleri ve Yaşanan Değişim	11
2.1. Tekstil ve Giyim Sektörü İhracatı	11
2.2. Tekstil ve Giyim Sektörleri İhracatında Global Aktörler Aynı mı?	11
2.3. Tekstil ve Giyim Sektörü İthalatı	13
2.4. Tekstil ve Giyim Sektörü Dış Ticaret Dengesi	13
2.5. Tekstil ve Giyim Sektörü Global Aktörlerinde Yaşanan Değişim	13
III. Kotaların Kaldırılması Sonrasında Tekstil ve Giyim Sektörü	17
3.1. ABD Pazarındaki Gelişmeler.....	17
3.2. Avrupa Birliği Pazarındaki Gelişmeler	18
3.3. Çin'e Karşı Koruyucu Önlemlerin Geri Dönüşü	22
3.3.1. ABD'nin Aldığı Koruyucu Önlemler	23
3.3.2. AB'nin Aldığı Koruyucu Önlemler	24
3.3.3. Türkiye'nin Aldığı Koruyucu Önlemler	25
IV. Asya Ülkeleri ve Kota Gelişmelerinin İçeriye Yansımaları	27
4.1. İşyeri ve Çalışan Sayısı	27
4.2. Sektörün Teşvikli İllere Göç Etmesi Beklenebilir mi?	32
4.3. Sanayi Üretim Endeksi	33
4.4. Fiyat Gelişmeleri	34
4.5. Verimlilik ve Rekabet Gücü Göstergeleri	35
4.6. Kredi Gelişmeleri	38
4.7. Leasing İşlemleri	39
4.8. Faktoring İşlemleri	40
4.9. Dahilde İşleme Rejimi İşlemleri	41
4.10. Hariçte İşleme Rejimi İşlemleri	42
Genel Bulgu ve Değerlendirmeler	43
Kaynakça	55
Ek Tablolar	57

	Sayfa No.
Tablolar	
Tablo.1- Türkiye'nin Dış Ticaretinde Tekstil ve Giyim Sektörü	6
Tablo.2- Global Aktörler	12
Tablo.3- Tekstil ve Giyim Sektörleri Dış Ticaret Dengesinde Global Aktörler	14
Tablo.4- ABD'nin Tekstil ve Giyim Sektörü İthalatında İlk 25 Ülke	18
Tablo.5- AB-15'in Bölge Dışından Tekstil Sektörü İthalatı	19
Tablo.6- AB-15'in Bölge Dışından Giyim Sektörü İthalatı	19
Tablo.7- AB-25'in Bölge Dışından Tekstil Sektörü İthalatı	20
Tablo.8- AB-25'in Bölge Dışından Giyim Sektörü İthalatı	21
Tablo.9- AB-25'in Dış Ticareti	21
Tablo.10- ABD'nin Kota Uyguladığı Ürün Gruplarında Çin'den Yaptığı İthalat	23
Tablo.11- Çin'den Yapılan ve AB Kotasına Tabi Tutulan İthalat	24
Tablo.12- Sınırlama Oranları	25
Tablo.13- İşyeri ve Çalışan Sayısı	28
Tablo.14- Ölçek Büyüklüğü.....	28
Tablo.15- Çalışan Profili	29
Tablo.16- Kayıtlı İşyeri ve Zorunlu Sigortalı Sayıları	29
Tablo.17- Ücretli Çalışanların İmalat Sanayiindeki Nispi Önemleri	31
Tablo.18- İllere Göre Firma ve Çalışan Sayısı	32
Tablo.19- Teşvikli İllerde Kayıtlı İşyeri ve Zorunlu Sigortalı Sayıları	33
Tablo.20- Verimlilik ve Rekabet Gücü Göstergeleri	35
Tablo.21- Üretim ve Kapasite Gelişmeleri	36
Tablo.22- Teşvik Belgeli Sabit Sermaye Yatırımları	36
Tablo.23- Finansal Kiralama İşlemleri	39
Tablo.24- Finansal Kiralama İşlemleri-Üçer Aylık	40
Tablo.25- Faktoring İşlemleri	40
Tablo.26- Dahilde İşleme Rejimi İstatistikleri	41
Tablo.27- Hariçte İşleme Rejimi İşlemleri	42

Grafikler	
Grafik.1 - Üretimde Çalışanlar Endeksi	32
Grafik.2 - Üretim Endeksindeki Gelişmeler	34
Grafik.3 - Tüketici Fiyatları	34
Grafik.4 - Sektörün Kredi Payı	38
Grafik.5 - Sorunlu Kredi Oranları	39

Kutular	
Kutu.1- Tekstil ve Giyim Sektörünün Sağladığı Döviz Girişleri	7
Kutu.2- İtalya'daki Dış Ticaret Gelişmeleri	22
Kutu.3- Tekstil ve Giyim Sektöründe İşgücü Kayıpları	30
Kutu.4- Çin'e Yabancı Sermaye Girişleri	46
Kutu.5- Tekstil ve Giyim Sektörü İçin Yol Haritası	52
Kutu.6- Tekstil ve Giyim Sektöründe Maliyet Kompozisyonu	54

Ek Tablolar	
Ek Tablo.1- Seçilmiş Sektörlerde Dış Ticaret Dengesi Gelişmeleri	59
Ek Tablo.2a- Ülkeler İtibariyle Türkiye'nin Giyim İhracatı	60
Ek Tablo.2b- Ülkeler İtibariyle Türkiye'nin Tekstil İhracatı	61
Ek Tablo.2c- Ülkeler İtibariyle Türkiye'nin Tekstil İthalatı	62
Ek Tablo.2d- Ülkeler İtibariyle Türkiye'nin Giyim İthalatı	63
Ek Tablo.3a- Tekstil ve Giyim Sektörü İhracatında Global Aktörler	64
Ek Tablo.3b- Tekstil ve Giyim Sektörü İthalatında Global Aktörler	65
Ek Tablo.3c- Giyim Sektörü Dış Ticaret Dengesinde Global Aktörler	66
Ek Tablo.3d- Tekstil Sektörü Dış Ticaret Dengesinde Global Aktörler	67
Ek Tablo.4a- Tekstil Sektörü İhracat Pazarındaki Kaymalar	68
Ek Tablo.4b- Giyim Sektörü İhracat Pazarındaki Kaymalar	69

Giriş¹

Türkiye ekonomisinin dış ticaret dengesine bakıldığında, dış fazla veren sektörlerin başında tekstil ve giyim sektörlerinin geldiği görülmektedir. Türk ekonomisinin orta ve uzun vadede sürdürülebilir bir kalkınma ortamına girebilmesi için, iç dengedeki kalıcı düzelmeler kadar önemli bir husus, dış dengenin sağlıklı bir gelişim gösterebilmesidir. Bu nedenle, dış ticarete önemli ölçüde fazla veren tekstil ve giyim sektörlerinde yaşanacak gelişmelerin sürdürülebilir kalkınma stratejisinde belirleyici bir yere sahip olacağı düşünülmektedir.

Sürdürülebilir bir kalkınma modeline sahip olunması, özellikle giyim sektörünün geleceği hakkında net bir cevabımızın olmasına bağlıdır. Emek yoğun bir yapı arzeden giyim sektörü göreceli olarak fakir ve yüksek nüfuslu ülkelerin kalkınma modellerinin temel dinamiği olduğuna göre, Türkiye açısından şu iki soruya cevap aranmalıdır. Birincisi, Türkiye giyim sektöründe varlığını sürdürecektir midir ya da sürdürebilecek midir? İkincisi, cevabımız sürdürebileceğine yönelik ise, bu cevap aynı zamanda zımnen Türkiye’deki gelir dağılımındaki bozulmanın devam edeceği, bunun işgücü piyasasına yansımaları olacağı ve bunun gözardı edilebileceği anlamına mı gelmektedir?

Temel girdi kaynağı ucuz işgücü olan giyim sektöründe devam edebilmek, katma değeri çok yüksek olan bir giyim sektörü, diğer bir deyişle “markalaşmış” bir sektör yaratılmasını gerektirir. Markalaşmış bir sektör dediğimizde ilk akla gelen ülke İtalya olmaktadır. Türkiye giyim sektöründe bir İtalya olabilir mi? Markalaşmış bir İtalya’nın dünya giyim ihracatı içerisindeki payı nedir? Ne kadarlık bir dış ticaret fazlası vermektedir? Dolayısıyla sektörde ikinci bir İtalya olmak sorunlarımızı çözmekte midir?

Türkiye AB üye adayı olan ülkelere birisidir. AB’ye üyelik sürecinde Türkiye’yi zorlayacak en önemli konuların başında tarımsal nüfusun diğer sektörlerle kaydırılma gereği sıkça konuşulmaktadır. Bu durumda sanayi sektöründe ve bu bağlamda tekstil ve giyim sektöründe tarımsal nüfusu absorbe edecek bir istihdam yaratılabilir mi? Yoksa hizmetler sektörü mü temel istihdam kaynağı olacaktır? Türkiye güçlü bir orta sınıf yaratamadığı sürece, hizmetler sektörünün bu potansiyeli yaratmasını bekleyebilir mi?

Bu çalışma, iktisadi bir bakış açısıyla bu soruların en azından bir bölümünün cevaplandırılmasına yönelik olarak hazırlanmıştır. Bu tür soruları cevaplandırmaya çalışmadığımız ve bir strateji çerçevesinde hayata geçiremediğimiz sürece, sürdürülebilir bir kalkınma patikasından bahsedilemeyeceği düşünülmektedir. Çalışmanın amacı, sözkonusu sektörler ile ilgili bir yol haritası çizmeye yönelik olmayıp, bu husus zaten yazarın bilgi ve deneyimlerinin ötesindedir.

Çalışmanın birinci bölümünde, Türk ekonomisi için tekstil ve giyim sektörünün dış denge açısından ne anlama geldiği ve sektörel dış ticaret gelişmeleri özetlenecektir. İkinci bölümde, tekstil ve giyim sektörü dış ticaretinde global aktörlerin kimler olduğu sorusuna yanıt aranacaktır. Üçüncü bölümde kotaların kaldırılması ile ilgili olarak dünyanın yaşadığı deneyimin ya da “tatbikat”ın 2005 yılının ilk aylarındaki ilk etkileri analiz edilecektir. Dördüncü bölüm tekstil ve giyim sektöründe yaşanan son gelişmelerin içeriye yansımalarına ayrılmıştır. Son bölümde genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

¹ Bu çalışmaya yaptığı katkı ve değerlendirmeler için Sn. Zafer Yükseler’e teşekkürü bir borç bilirim. Bu çalışmada yeralan fikirler yazarına ait olup, kurumunun görüşlerini yansıtmaz.

Birinci Bölüm

Türkiye'nin Dış Ticaret Dengesinde Tekstil ve Giyim Sektörü

1.1. Türkiye'nin dış ticaretinde tekstil ve giyim sektörünün önemi

Tekstil ve giyim sektörleri, son yıllarda önem kaybetse de, görece olarak Türkiye'nin dış ticaret hacmi içerisinde önemli bir yer işgal etmeye devam etmektedir. 1996-2005 dönemini kapsayan 10 yıla 5'er yıllık iki dönem halinde bakıldığında, kriz öncesi 5 yıllık dönemde tekstil ve giyim ihracatının toplam ihracat içindeki payı ortalama yüzde 38, kriz sonrasında denk gelen 5 yıllık dönemde ise ortalama olarak yüzde 30,9'dur. İncelenen 10 yıllık döneme bakıldığında ise, 2005 yılı Ocak-Mayıs dönemi itibariyle tekstil ve giyim sektörü ihracatının toplam ihracatımız içindeki payının 1996 yılına göre yaklaşık 11,5 puanlık bir azalma göstererek, yüzde 26 civarına gerilediği anlaşılmaktadır.

Tekstil ve giyim sektörleri ihracatının kendi içindeki dağılımına bakıldığında, kriz sonrası dönemde tekstil ihracatı lehine bir gelişme olduğu anlaşılmaktadır. 1996-2000 döneminde, hazır giyim ihracatı dokumacılık ürünleri ihracatının yaklaşık 2 katı iken, 2001-2005 döneminde bu oran 1,8 olarak gerçekleşmiştir.

Tekstil ve giyim sektörünün ithalatına bakıldığında ise, 2004 yılı itibariyle 4,8 milyar dolarlık bir ithalat hacmine ulaşıldığı anlaşılmaktadır. Bu ithalat hacminin yüzde 86'sı tekstil sektörüne ilişkindir. Giyim sektörünün ithalat içindeki payı ihracatının aksine oldukça düşüktür. 1996-2001 döneminde yıllık ortalama hazır giyim ithalatı 225 milyon dolar civarında iken, Türk Lirasının değer kazanması ile birlikte 2002 yılından itibaren hazır giyim ithalatında belirgin artışlar yaşanmıştır. 2002 yılında 283 milyon dolara yükselen hazır giyim ithalatı, 2003'te 422 milyon dolara, 2004 yılında ise 651 milyon dolara yükselmiştir. 2005 yılının ilk beş ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 29'luk bir artışla 295 milyon dolarlık hazır giyim ithalatı gerçekleştirilmiştir.

Hazır giyim ithalatındaki kısmi de olsa bu artış, hazır giyim sektöründe bir davranış değişikliği yaşandığına işaret etmektedir. Yurtdışında üretilen ve/veya yerli firmalarca yurtdışında ürettirilen hazır giyim ürünlerinin Türk halkının beğenisine sunulduğu ve bu şekilde Çin başta olmak üzere Asya ülkelerinde yaşanan fiyat avantajlarının içselleştirilmeye çalışıldığı, diğer bir ifadeyle sektörde bir "**ön taşınma**" yaşandığı anlaşılmaktadır.

Hazır giyimde yaşanan "ön taşınmanın" tekstil sektöründe de kendini gösterdiği ve 1996-2001 döneminde ortalama 2,1 milyar dolar olan yıllık tekstil ürünleri ithalatının, 2002 yılında 2,8 milyar dolara, 2003'te 3,4 milyar dolara, 2004 yılında ise 4,2 milyar dolara yükseldiği görülmektedir.

Hazır giyimde olduğu gibi tekstil sektöründe de üreticilerin üretimlerini fiyat ve diğer avantajlar nedeniyle yurtdışına taşıdıkları (**kesin taşınma**), ithalatçı konuma geldiği (**ön taşınma**) ya da ithalatçıların üreticilerin önüne geçerek sanayi sektörü-hizmetler sektörü bağlamında ikinci lehine bir durum ortaya çıkardığı ve bunun ise istihdam üzerine uzantıları olduğu anlaşılmaktadır.

Bu gelişmelerin bir sonucu olarak tekstil ve giyim sektöründe "ihracat/ithalat" oranlarında ithalat lehine bir gelişme yaşanmaktadır. Örneğin giyim sektöründe 1996 yılında ithalatın 35,5 katı ihracat yapılırken, bu oran 2000-2002 döneminde ortalama 27,1 kata gerilemiş, 2003 yılında 23,6 kata, 2004 yılında 17,2 kata ve nihayet 2005 yılının ilk beş ayında 16,2 kata kadar gerilemesini sürdürmüştür. Hazır giyim sektöründeki ithalat lehine

gelişen bu dengeyi, dokumacılık sektöründe de gözlemlemek mümkündür. Nitekim, 1996-2002 döneminde tekstil sektöründe 1,65 olan “ihracat/ithalat” oranı, 2003 ve sonraki dönemde ortalama olarak 1,55 seviyesine gerilemiştir.

Tablo.1 – Türkiye’nin Dış Ticaretinde Tekstil ve Giyim Sektörü

	1996	2000	2001	2002	2003	2004	2005*
İhracat (Milyon USD)							
Tarım	4,949	3,855	4,349	4,052	5,257	6,501	2,968
Madencilik	991	1,157	1,236	1,497	2,011	2,895	1,647
Sanayi	17,256	22,699	25,661	30,288	39,594	53,440	24,235
- Dokumacılık	2,724	3,706	3,943	4,268	5,262	6,428	2,867
- Giyim	6,076	6,586	6,661	8,094	9,962	11,193	4,780
- Diğer Sanayi	8,456	12,407	15,057	17,926	24,370	35,819	16,588
Diğer	28	63	89	222	391	285	124
Toplam	23,224	27,775	31,334	36,059	47,253	63,121	28,973
İthalat (Milyon USD)							
Tarım	4,866	4,156	3,079	3,995	5,265	6,059	2,647
Madencilik	8,079	11,682	9,859	11,656	15,248	20,177	10,190
Sanayi	30,526	38,482	27,153	34,023	45,831	67,417	30,317
- Dokumacılık	2,111	2,136	1,921	2,844	3,441	4,170	1,801
- Giyim	171	264	239	283	422	651	295
- Diğer Sanayi	28,244	36,082	24,993	30,896	41,968	62,596	28,221
Diğer	155	182	1,308	1,880	2,997	3,888	1,905
Toplam	43,627	54,503	41,399	51,554	69,340	97,540	45,059
Dış Ticaret Açığı (Milyon USD)							
Tarım	82	-301	1,270	57	-8	443	321
Madencilik	-7,088	-10,525	-8,623	-10,159	-13,237	-17,282	-8,543
Sanayi	-13,269	-15,783	-1,492	-3,736	-6,237	-13,977	-6,082
- Dokumacılık	613	1,570	2,022	1,424	1,821	2,259	1,066
- Giyim	5,905	6,322	6,422	7,810	9,539	10,542	4,485
- Diğer Sanayi	-19,787	-23,675	-9,936	-12,970	-17,597	-26,778	-11,633
Diğer	-127	-119	-1,219	-1,657	-2,606	-3,603	-1,781
Toplam	-20,402	-26,728	-10,065	-15,495	-22,087	-34,419	-16,086
Oranlar (Yüzde ve Katı)							
Dokuma ihracat payı	11,7	13,3	12,6	11,8	11,1	10,2	9,9
Giyim ihracat payı	26,2	23,7	21,3	22,4	21,1	17,7	16,5
D&G ihracat payı	37,9	37,0	33,9	34,2	32,2	27,9	26,4
Dokuma ithalat payı	4,8	3,9	4,6	5,5	5,0	4,3	4,0
Giyim ithalat payı	0,4	0,5	0,6	0,5	0,6	0,7	0,7
D&G ithalat payı	5,2	4,4	5,2	6,0	5,6	5,0	4,7
İhracat/İthalat (Dokuma)	1,29	1,74	2,05	1,50	1,53	1,54	1,59
İhracat/İthalat (Giyim)	35,5	24,9	27,9	28,6	23,6	17,2	16,2
İhracat/İthalat (Sanayi)	0,56	0,59	0,95	0,89	0,86	0,79	0,80
Giy. İhracatı / Dok. İhr.	2,24	1,78	1,69	1,90	1,90	1,74	1,67
D&G Dış Ticaret Fazlası / Toplam Dış Ticaret Hacmi	9,8	9,6	11,6	10,5	9,7	8,0	7,5

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı.

* Ocak-Mayıs dönemi

Tekstil ve giyim sektörleri geleneksel olarak dış ticaret fazlası en önemli sektörlerimizdir. Meyve ve sebze, çimento ve inşaat malzemeleri sektörleri de geleneksel olarak dış ticaret fazlası vermektedir. 2004 yılında hazır giyim sanayi 10,5 milyar dolarla en çok dış ticaret fazlası veren sektörümüz olmuştur. Giyim sektörünü 3,2 milyar dolarlık fazlasıyla meyve ve sebze sektörü, 2,3 milyar dolarlık fazlasıyla ise dokumacılık sektörü takip etmektedir (Bkz. Ek Tablo.1).

Buna karşılık petrol, kimya, ulaşım araçları, otomotiv, kağıt, makina, haberleşme cihazları, demir dışı metaller vb. bir çok sektör geleneksel olarak dış ticaret açığı vermektedir. En çok dış ticaret açığı yaratan sektörümüz petrol-doğalgazı-kömür sektörüdür. Enerji kaynaklarını 11,6 milyar dolarlık açıkla kimya sektörü, 8,9 milyar dolar açıkla makina ve ulaşım araçları sektörü, 3,4 milyar dolarlık açıkla otomotiv sektörü takip etmektedir.

Kutu.1- Tekstil ve Giyim Sektörünün Sağladığı Döviz Girişleri

Sektörün sağladığı döviz gelirleri

	2005 Ocak-Mart	Yüzde Dağılım
1.İhracat geliri	4,669	81,5
- Tekstil	1,669	29,2
- Giyim	3,000	52,3
2.Turizm geliri	341	6,0
- Giyim ve ayakkabı	253	4,4
- Halı ve kilim	88	1,6
3.Bavul ticareti geliri	713	12,5
Genel Toplam	5,723	100,0

Kaynak: DİE, DTM ve TCMB.

Not: Bavul ticaretinin tamamının tekstil ve giyim ürünlerinden oluştuğu varsayılmıştır.

Tekstil ve giyim sektörleri sadece ihracat yoluyla değil, turizm geliri ve bavul ticareti yoluyla da milli ekonomiye döviz girişi sağlamaktadır.

DİE verilerine göre, 2005 yılının ilk üç ayında çıkış yapan ziyaretçilerin beyanlarına göre 341 milyon dolarlık bir satış geliri elde edilmiştir. Ayrıca, bavul ticareti yoluyla aynı dönemde 713 milyon dolarlık bir döviz girişi olmuştur.

1.2.Türkiye'nin Tekstil ve Giyim Sektörlerinde İhracat Pazarları

Türkiye'nin geleneksel olarak dış ticaret fazlası veren az sayıdaki sektörlerinin başında gelen tekstil ve giyim sektörlerinin sürdürülebilir ihracat pazarlarına sahip olması ve sektördeki ihracat-ithalat bileşimlerini koruması önem taşımaktadır. Bu amaçla, aşağıda sektördeki ihracat pazarındaki gelişmelere daha yakından bakılacaktır.

1.2.1.Giyim Sektörü

Türkiye'nin giyim sektörü ihracatı 1996-2001 döneminde yıllık ortalama 6,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılından itibaren giyim ihracatımızda belirgin bir artış başlamış, 2002 yılında 8,1 milyar dolar, 2003 yılında 10,0 milyar dolar, 2004 yılında ise 11,2 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirilmiştir (Bkz. Ek Tablo.2a). Sözkonusu dönemin Euro'nun dolar karşısında değer kazandığı bir dönem olduğunun altı çizilmelidir.

2004 yılında 10,5 milyar dolar dış ticaret fazlası veren Türk giyim sektörünün ihracat pazarlarında oldukça önemli boyutta bir yoğunlaşma göze çarpmaktadır. Yoğunlaşmanın göstergeleri aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- İhracat pazarındaki ilk 11 ülkenin toplam giyim ihracatı içindeki payı, 1996-2005 döneminde ortalama yüzde 85 civarındadır
- Giyim sektöründe geleneksel ihracat pazarımız Batı Avrupa ülkeleri ile ABD ve Rusya'dır.
- Almanya giderek nispi önemini yitirmiş olsa da yüzde 28'lik bir payla en önemli pazarımız olmaya devam etmektedir. İngiltere yüzde 16, ABD ise yüzde 11'lik bir paya sahiptir.

- İlk 5 ülke (Almanya, İngiltere, ABD, Fransa ve Hollanda) ihracat pazarımızda yüzde 70'lik bir paya sahiptir.

Yoğunlaşma dışında dikkat çeken bir diğer gelişme, Almanya'nın yüzde 47'lik pazar payının yüzde 28'lere gerilemiş olmasıdır. Bu pazar kaybının başta İngiltere olmak üzere diğer Batı Avrupa ülkeleri ve ABD pazarları tarafından telafi edildiği anlaşılmaktadır.

Giyim sektörü ihracatında diğer bir tespit, Türkiye'nin geleneksel ithalatçı 11 ülkenin dışında bir pazar arayışına girmesi ile ilgilidir. 2000-2002 döneminde sözkonusu 11 ülke dışındaki ülkelerin toplam pazar payı yüzde 12 civarında iken, 2003 yılı ve sonraki dönemde ve özellikle 2005 yılının ilk 5 ayında yüzde 17'lik bir pazar payı elde edildiği anlaşılmaktadır.

2005 yılı ilk 5 aylık verilerine bakıldığında, dikkat çekilmesi gereken bir diğer gelişme 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren kotaların kaldırılması ile birlikte en fazla etkilenen ihracat pazarlarımızın ABD ve Almanya pazarları oluşudur. ABD ve Almanya'nın toplam pazar payında 4,2 puanlık bir gerileme yaşanmıştır. Bu gelişmelere, kotaların kaldırılmasının etkilerinin tartışıldığı üçüncü bölümde daha detaylı bir şekilde değinilecektir.

1.2.2. Tekstil Sektörü

Tekstil sektöründe yoğunlaşma, giyim sektörüne göre göreceli olarak daha düşüktür. Giyim sektöründe 11 ülke yüzde 85'lik pazar payını oluşturuyor iken, 1996-2005 döneminde tekstil sektöründe 17 temel ülke ihracat pazarımızın yüzde 70'ini oluşturmaktadır. Pazar payında ilk 5 ülkenin, toplam tekstil sektörü ihracatı içerisindeki payı, giyim sektöründeki yüzde 70'lik oranın çok altında, yüzde 41 civarındadır(Bkz.Ek Tablo.2b).

Türkiyenin tekstil ihracat pazarları açısından, Almanya giyim sektöründe olduğu gibi ana aktör olma özelliğini taşımaktadır. Almanya pazarının tekstil pazarlarımız içindeki payı incelenen dönem boyunca çok fazla değişmemiş ve yüzde 13-14 civarında seyretmiştir. İhracat pazarımızdaki diğer belirgin aktörler ABD, İtalya, İngiltere, Rusya ve Fransa'dır.

Giyim sektöründen farklı olarak, tekstil sektöründe geleneksel Batı Avrupa ülkeleri dışında ihracat yaptığımız ana aktörler de sözkonusudur. Örneğin, Romanya, Polonya, Bulgaristan, Ukrayna gibi eski Doğu Bloku ülkeleri, Suudi Arabistan, İran gibi Orta Doğu ülkeleri de tekstil pazarımızdaki ana aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, tekstil sektörü ihracatı giyim sektörüne nazaran coğrafik olarak daha yaygın bir piyasa yapısına sahiptir.

2005 yılının ilk 5 ayındaki gelişmelere bakıldığında giyim sektöründe olduğu gibi, tekstil sektöründe de kotaların kaldırılmasının etkisiyle bazı pazar kayıpları olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle İngiltere, ABD, Almanya, İtalya ve Fransa başta olmak üzere Batı Avrupa pazar paylarında belirgin azalışlar göze çarpmaktadır.

Bu ülkelerdeki pazar kayıplarının geleneksel Batı Avrupa pazarlarımız dışındaki ülkelere yapılan ihracat ile aşıldığı anlaşılmaktadır. Tekstil ihracatımızda başta Ukrayna, İran, Romanya, Bulgaristan, Polonya ve Suudi Arabistan'a yönelik olmak üzere belirgin pazar kaymaları yaşandığı gözlenmektedir. Dünya enerji fiyatlarında meydana gelen gelişmeler nedeniyle petrol ve doğal gaz ihracatçısı ülkelerdeki satın alma gücü artışının, tekstil ihracatımızı olumlu yönde etkilediği ve kotaların kaldırılması nedeniyle ortaya çıkan olumsuz etkinin bir bölümünü telafi ettiği anlaşılmaktadır.

1.3.Ön ya da kesin taşınmanın adresi

Önceki bölümlerde de ifade edildiği üzere özellikle Asya ülkelerinde ortaya çıkan fiyat ve maliyet avantajları, yerli üreticilerimizi ve ithalatçılarımızı bu avantajlardan yararlanmaya yönlendirmiştir. Giyim sektörü başta olmak üzere sektördeki ithalat büyüklükleri ihracat büyüklüklerine nazaran hala göreceli olarak düşük miktarlar da olmasına rağmen, 2002 yılı sonrasında hem hazır giyim hem de tekstil sektörü ürünleri ithalatında belirgin bir artış yaşanmaktadır. Bu artışın nedenleri hatırlanacağı üzere önceki bölümde ön ya da kesin taşınma olarak adlandırılmıştır. Bu bölümde bu taşınmanın adresini belirlemek ve bu şekilde sektördeki davranış değişikliğinin altında yatan motivasyonu daha net olarak ortaya koyabilmek için sektör ithalatındaki gelişmelere ülkeler itibariyle bakılacaktır.

Ek Tablo.2c’de Türkiye’nin ülkeler itibariyle tekstil ithalatına yer verilmiştir. Tablodan da görülebileceği gibi tekstil ithalatımız Batı Avrupa’dan Asya ülkelerine doğru kaymaktadır. Diğer bir deyişle coğrafik bir taşınma yaşanmaktadır. Batı Avrupa ülkeleri olan İtalya, Almanya, Fransa, İngiltere, Hollanda, Belçika ve İspanya’dan yapılan ithalatın, toplam tekstil ithalatı içindeki payı, 1996 yılında yüzde 42,4’den 2004 yılında yüzde 31,7’ye, 2005 yılının ilk 5 ayında ise yüzde 29,9’a gerilediği görülmektedir. Buna karşılık Çin, Hindistan, Malezya, Pakistan, Türkmenistan, Tayland, Özbekistan, Kore, Endonezya, Bangladeş başta olmak üzere Asya ülkelerinden ithal edilen tekstil ürünlerinin payı aynı dönemde sırasıyla yüzde 26,1’den yüzde 44,8 ve yüzde 46,8’e çıkmıştır. Diğer bir deyişle Türkiye, tekstil ürünleri ithalatının 1/4’ünden daha azını yaptığı bu ülkelere, 10 yıllık bir dönem sonrasında tekstil ithalatının yaklaşık yarısını yapar hale gelmiştir.

Türkiye’nin giyim ithalatı tekstile göre sınırlı olsa da, tekstilde yaşanan “taşınma”yı giyim sektöründe de gözlemlemek mümkündür. İçeride yaşanan dezavantajları dış gelişmelerden yararlanarak avantaja döndürme amaçlı davranış değişikliği giyim sektöründe de kendini göstermektedir. 1996 yılında giyim sektörü ithalatının yüzde 73’ünü yaptığımız Batı Avrupa ülkelerinin (İtalya, İspanya, Almanya, Fransa ve İngiltere) Türkiye’deki pazar payı 2004 yılında yüzde 29’lar ve 2005 yılının ilk 5 ayında ise yüzde 27’ler seviyesine gerilemiştir. Buna karşılık Asya ülkeleri 1996 yılında yüzde 8,2 olan pazar paylarını son dönemde yaklaşık 5 kat artırarak yüzde 40 seviyelerine kadar çıkarmışlardır. Yukarıda ifade edilen ülkelere ilave olarak Bulgaristan ve Fas da Türkiye’nin giyim sektörü ithalatındaki paylarını artıran diğer ülkeler olmuşlardır(Bkz. Ek Tablo.2d).

Türkiye’nin tekstil ve giyim sektörü ithalatı verilerinden yararlanılarak ortaya konulan bu gelişmeleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür;

- Türkiye’nin tekstil ve giyim sektörü ithalatında 2002 ve sonrasında belirgin bir artış yaşanmaktadır.
- İthalat çok belirgin bir şekilde Batı Avrupa ülkelerinden Asya ülkelerine doğru taşınmaktadır. Bu taşınmanın olası nedenleri;
 - Asya ülkelerinin ekonomik ve sosyal damping nedeniyle avantajlı fiyatlar sunmaları (geçici taşınma),
 - Batı Avrupa’lı şirketlerin ucuz işgücü ve diğer girdiler nedeniyle tesislerini Asya ülkelerine taşımaları (kesin taşınma),

- Yerli yatırımcıların tesislerini yurtdışına taşımaları (Bulgaristan, Özbekistan, Türkmenistan vb.) (kesin taşınma),
- Gümrük Birliği nedeniyle Asya ülkeleri menşeli malların Türkiye üzerinden AB ülkelere girme istekleri,
- Euro/Dolar paritesinin son 3 yılda Euro lehine gelişmesi,
- Türk Lirasının diğer paralar karşısında değer kazanması,
- Türkiye’de asgari ücretin ve ücret üzerindeki maliyetlerin göreceli olarak sektördeki rakip ülkelere göre yüksekliği.

İkinci Bölüm

Tekstil ve Giyim Sektörünün Global Aktörleri ve Yaşanan Değişim

Türkiye’de sürdürülebilir bir dış denge ve bu bağlamda sürdürülebilir bir kalkınma modelinin ana aktörlerinden olan tekstil ve giyim sektörünün, bu rolünü ne kadar daha sağlıklı bir şekilde yerine getirebileceğini tartışabilmek için son 10 yıllık dönemde sektördeki global aktörlerin kimler olduğunun, bu dönem zarfında nasıl bir gelişme gösterdiklerinin de bilinmesi gerekmektedir. Bu amaçla aşağıda Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)’nün internet sitesinde yayınladığı en güncel veri olan 2003 yılı verileri kullanılarak, gerek tekstil ve gerekse giyim sektörlerinde global aktörlerdeki değişim ortaya konulacaktır.

Global aktörden kasıt üreticinin milliyeti değil, üretim ve tüketim yapılan coğrafyanın kendisidir. Çünkü çok uluslu şirketlerin milliyeti olmadığından, Çin vb. ülkelerde yatırım yaparak diğer ülkelerle üretim-ticaret ilişkisinde bulunması sözkonusudur. Diğer bir deyişle Çin’in global aktörler arasında başrol oynaması, her zaman için Çin’in yerel sermayesinin ya da girişimçiliğinin bir başarısı olarak değil, o coğrafya ve demografinin sunduğu bir takım ekonomik ve sosyal avantajlar nedeniyle başrolü kapması olarak algılanabilir. Bu nedenle aşağıda ülkeler hakkında yapılacak tespitler, sözkonusu kısıt altında değerlendirilmelidir.

2.1. Tekstil ve giyim sektörü ihracatı

Tekstil ihracatında baş aktör yüzde 15,9’luk pay ve yaklaşık 27 milyar dolarlık bir hacimle Çin’dir. Anakara ile birlikte Çin ülkesi olarak adlandırabileceğimiz Hong Kong², Tayvan, Makao’da Çin’in pazar payına dahil edildiğinde, Çin’in tekstil ihracat pazar payı yüzde 22’ler seviyesine çıkmaktadır. Çin anakarasını yüzde 8’lik payla İtalya, yüzde 7 payla Almanya, yaklaşık yüzde 6’lık paylarla ABD ve Güney Kore izlemektedir(Bkz. Ek Tablo.3a).

Türkiye 5,2 milyar dolarlık bir ihracat seviyesi ve yüzde 3,1’lik bir payla global aktörler arasında yer bulmakta ve dünya sıralamasında 12. sırada yer almaktadır.

Çin, Tayvan, G.Kore, Hindistan ve Pakistan gibi coğrafyası ve demografik yapısı avantaj sağlayan ülkelerin ilk 10 içinde ve pazar payı olarak Türkiye’nin üzerinde bir yer bulduğunun altı çizilmelidir. Bunun dışında genişleyen Avrupa Birliği’nin yeni üyeleri olan Polonya ve Çek Cumhuriyeti’nin tekstil ihracatında ilk 25 içine girdiği de gözden kaçırılmamalıdır.

Tekstil sektöründe olduğu gibi giyim sektöründe de Çin 52 milyar dolarlık bir ihracat hacmi ve yüzde 23’lük bir pazar payı ile baş oyuncu rolünü üstlenmektedir. Çin ülkeleri birlikte düşünüldüğünde sözkonusu pazar payı yüzde 28,3’e yükselmektedir. Çin’i yüzde 7,2’lik payıyla İtalya ve yüzde 4 civarındaki paylarıyla Türkiye ve Almanya izlemektedir.

Türkiye 9,9 milyar dolarlık ihracatıyla global aktörler arasında üçüncü sırada yer almaktadır.

2.2. Tekstil ve giyim sektörleri ihracatında global aktörler aynı mı?

Tekstil ve giyim sektörleri birbirini tamamlayan sektörler olmaları nedeniyle, normal demografik ve gelişmişlik kriterleri altında, ana aktörlerinin de aynı olması beklenebilir.

² DTÖ dünya ihracat tutarını hesaplarırken Hong Kong tarafından yapılan re-export tutarını çifte saymayı engellemek için ülke ihracat toplamlarından düşmektedir. Bu çalışmada da DTÖ’nün yöntemi benimsenmiştir. İhracat verilerine tek başına bakıldığında, Hong Kong’un çok daha yüksek bir ticaret payına sahip olduğunu görülecektir.

Ancak, giyim sektörü emek yoğun, tekstil sektörü ise göreceli olarak daha sermaye yoğun sektörler olduklarından, giyim sektöründe göreceli olarak daha düşük gelir seviyesine sahip ülkelerin global aktör olarak ön plana çıktığı görülmektedir.

İki sektörde global aktörler kıyaslandığında, tekstil sektöründe ilk 25'e giren ülkelerden, Japonya, Çek Cumhuriyeti, İsviçre, Avusturya, Kanada, Polonya, Danimarka, Tayvan'ın giyim sektöründe ilk 25'e giremeyerek geri sıralara düştüğü görülmektedir. Buna karşılık tekstil sektöründe ilk 25'e giremeyen Bangladeş, Vietnam, Fas, Tunus, Dominik Cumhuriyeti, Filipinler, Sri Lanka, Romanya gibi ülkeler, giyim sektörü ihracatında ilk 25 ülke arasında üst sıralarda yerini bulabilmektedirler.

Tekstil sektöründe ilk 25'de yer almasına karşılık, aynı zamanda giyim sektöründe sıralaması tekstil sektörüne göre belirgin bir şekilde yüksek olan Türkiye, Meksika, Bangladeş ve Romanya gibi çok az sayıda ülke bulunmaktadır. Türkiye'nin tekstil sıralamasında yeri 12. iken, giyim sektöründeki sıralaması 3'e yükselmektedir. Tekstil sektörü ihracatında sırasıyla 20, 36 ve 40 ıncı sırada olan Meksika, Bangladeş ve Romanya'nın giyim sektöründeki sıralamaları sırasıyla 6, 12 ve 14 ncüldür.

Tablo.2 – Global Aktörler

Tekstil sektörünün global aktörleri	Giyim sektörünün global aktörleri	İki sektörde birden global aktör olan ülkeler
Belçika Almanya Japonya Kore	Hong Kong, Çin Bangladeş Romanya Filipinler Fas Portekiz Makao, Çin Polonya Tayvan, Çin	Meksika Vietnam Tayland Sri Lanka Tunus Malezya El Salvador Bulgaristan
		Çin İtalya Hindistan Türkiye Pakistan Endonezya

Kaynak: Ek Tablo 3a,b,c,d.

Not: 2003 yılında 1 milyar doların üzerinde dış ticaret fazlası veren ülkeler esas alınmıştır. Her bir sektör itibarıyla global aktör olan ülkelerinin tam listesi Ek Tablolardan görülebilir.

Tekstil ve giyim sektörlerinin birbirini tamamlayıcı sektörler oldukları düşünüldüğünde, her iki sektör birden güçlü durumda olan ülkelerin sektörün geleceği ve rekabet gücü açısından avantajlı konumda oldukları düşünülmektedir. Özellikle giyim sektöründeki avantajlı konumun temel belirleyicisi, kaliteli ve kolay ulaşılabilen bir tekstil piyasasına erişim imkanıdır. Başta Japonya, G.Kore ve ABD firmaları olmak üzere, tekstil sektöründe lider olan ülkelerin tesislerini Çin'e kaydırmaları, Çin'i bu alanda en rekabetçi ülke konumuna getirmiştir. Böylece Çin sadece ucuz işgücüne dayalı bir sektör olan giyim sektörüne bağımlı kalmaktan kurtulmuştur. Uluslararası bir marka haline gelmiş olan İtalya bir kenara bırakıldığında, Türkiye'nin tekstil ve giyim sektörlerinde mücadele vereceği temel rakipleri, Çin, Hindistan, Pakistan, Endonezya olarak gözükmektedir.

Uluslararası firmaların boyama, kesim ve dikim ihtiyaçlarını çok büyük ölçüde fason üretim olarak yaptıkları düşünüldüğünde, Türkiye'nin giyim sektörlerindeki temel rakipleri göreceli olarak fakir ve ucuz işgücüne dayalı olan ülkeler olarak ortaya çıkmakta, yukarıda sayılan ülkelere ilave olarak Vietnam, Bangladeş, Romanya, Malezya, Polonya, Filipinler, Sri Lanka, Tunus, Fas gibi ülkeler ön plana çıkmaktadır.

2.3. Tekstil ve giyim sektörü ithalatı

Tekstil ve giyim sektörü ürünlerini en fazla tüketen ülkeler ABD, Almanya, Japonya, İngiltere, Fransa ve İtalya'dır. Tekstil ve giyim sektöründe baş oyuncu ABD ekonomisi olup, ithalat pazarındaki payı, tekstil sektöründe yüzde 10,2, giyim sektöründe ise yüzde 30,2'dir. Çin tekstil sektörü ithalatında yüzde 7,9'luk payla ikinci sırada yer alırken, giyim sektörü ithalatındaki pazar payı gözardı edilebilecek ölçektir. Diğer bir deyişle, Çin özellikle giyim sektöründe tüketici değil, üretici bir ülke konumundadır. Bu nedendir ki, serbest ve adil bir ticaret ortamı içerisinde, Çin, refahın halkın geneline yayılması ile birlikte, önemli bir tüketim pazarı olma potansiyelini bünyesinde taşımaktadır.

Ek Tablo.3b'den de görülebileceği gibi ithalat pazarında giyim sektöründe önemli bir yoğunlaşma göze çarpmaktadır. Giyim sektörü ithalatında ilk 5 ülke yüzde 61,2'lik bir paya sahip iken, ilk 10 ülkede bu oran yüzde 75'e çıkmaktadır. Buna karşılık tekstil sektöründe göreceli olarak daha az bir yoğunlaşma sözkonusu olup, sözkonusu oranlar tekstil sektörü için sırasıyla yüzde 31,6 ve yüzde 45,8'dir. Diğer bir deyişle sektör ithalatında ilk 10 global aktör arasına giren ülkeler, ithal tekstil ürünlerinin yarısından azını tüketirken, her 4 ithal konfeksiyon ürününün 3 tanesini tüketmektedir.

2.4. Tekstil ve giyim sektörü dış ticaret dengesi

Tekstil ve giyim ürünlerinin dış ticaretinde açık veren ülkelerin başında, Tablo.3'den de görülebileceği gibi ABD gelirken, fazla veren ülkelerin başında Çin gelmektedir. ABD her iki sektörde toplam 73,1 milyar dolar açık verirken, Çin'in toplam fazlası 63,3 milyar dolar olarak hesaplanmaktadır. Anakara yanında diğer Çin ülkelerinin tamamı dahil edildiğinde, bu fazlalık 81,2 milyar dolara ulaşmaktadır.

Sektörde dış ticaret fazlası veren diğer ülkeler olarak, İtalya, Hindistan, Türkiye, Kore, Pakistan, Endonezya, Tayland, Bangladeş göze çarpmaktadır. Çin'den sonra en yüksek dış ticaret fazlası veren ülke olan İtalya'nın dış ticaret fazlası, Çin anakarasının sadece yüzde 21'i, Çin ülkelerinin ise sadece yüzde 17'sine tekabül etmektedir. İtalya'ya yakın dış ticaret fazlası veren ülkeler ise Hindistan ve Türkiye'dir. Dünya'da 500 milyon doların üzerinde fazla veren ülkelerin sayısı 25 iken, aynı tutarın üzerinde sektörel açık veren ülkelerin sayısı 21'dir.

Tablo.3'de tekstil ve giyim sektörü genelinde net ihracatçı (üretici) ve net ithalatçı (tüketici) ülkelerden 500 milyon doların üzerinde açık/fazla verenler yer almaktadır. Bu ülkelerin kişi başına düşen milli gelirleri esas alındığında, net ithalatçı ülkelerin dış açık içindeki paylarına göre ağırlıklandırılmış ortalama gelir 31,638 dolar olarak hesaplanmaktadır. Buna karşılık net ihracatçı olan ya da dış fazla veren üretici ülkelere ortalama gelir 5,120 dolardır. Kişi başına gelir tutarları arasındaki bu uçurum, tekstil ve giyim sektöründe üretici olan ülkelerin göreceli olarak fakir ülkeler olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

2.5. Tekstil ve Giyim Sektörü global aktörlerde yaşanan değişim

Dünya Ticaret Örgütü'nün en son verileri kullanılarak, tekstil ve giyim sektörlerinde 2003 yılı itibariyle global aktörlerin hangi ülkeler olduğu ve bu global resimde Türkiye'nin yerinin ne olduğu ortaya konulmaya çalışıldıktan sonra, bu bölümde 1995-2003 döneminde global aktörlerin değişip değişmediği sorusuna cevap aranacaktır.

1995-2003 döneminde AB-25 ülkelerinin tekstil ve giyim sektörlerinden önemli ölçüde çekildiği anlaşılmaktadır. Genişleme sürecine dahil ülkelerde sözkonusu sektörlerle ilgi

kısmi olarak artmış olmasına rağmen, AB-15 ülkeleri sektöre olan ilgilerini önemli ölçüde azaltmışlardır. Bu gelişmede etkili olan çok sayıda neden ileri sürmek mümkün olsa da, temel belirleyici neden Asya ülkelerinin bilinen avantajlarından yararlanma isteğidir.

ABD, Kanada ve Meksika gibi ülkeler incelenen dönemin başlarında pazar paylarını artırmalarına rağmen, 2002 yılından itibaren pazar kayıplarına engel olamamışlardır. İncelenen dönemde Çin'e karşı uygulanan kotaların henüz kaldırılmadığını, yaşanan pazar kaymalarının kotalara rağmen gerçekleştiğinin altının çizilmesi gerekir.

Tablo.3 - Tekstil ve Giyim Sektörleri Dış Ticaret Dengesinde Global Aktörler, 2003

Tekstil+Giyim	Açık	% Pay	Tekstil+Giyim	Fazla	% Pay
ABD	-73,112	46,7	Çin	63,323	38,1
Japonya	-17,578	11,2	İtalya	13,685	8,2
İngiltere	-14,255	9,1	Hindistan	12,316	7,4
Almanya	-10,748	6,9	Türkiye	11,339	6,8
Fransa	-7,759	5,0	Tayvan, Çin	9,429	5,7
Rusya	-4,762	3,0	Kore	8,293	5,0
Kanada	-4,128	2,6	Pakistan	8,253	5,0
İspanya	-3,784	2,4	Hong Kong, Çin	7,361	4,4
Avustralya	-3,331	2,1	Endonezya	6,338	3,8
İsviçre	-2,795	1,8	Tayland	3,991	2,4
İsveç	-1,884	1,2	Bangladeş	3,405	2,1
Avusturya	-1,881	1,2	Belçika	2,274	1,4
Suudi Arabistan	-1,869	1,2	Malezya	2,055	1,2
Norveç	-1,852	1,2	Portekiz	1,918	1,2
Hollanda	-1,820	1,2	Sri Lanka	1,777	1,1
İrlanda	-1,260	0,8	Filipinler	1,616	1,0
Finlandiya	-1,109	0,7	Vietnam	1,332	0,8
Şili	-741	0,5	Romanya	1,061	0,6
Polonya	-681	0,4	Makao, Çin	1,061	0,6
Yeni Zelanda	-544	0,3	Fas	984	0,6
Danimarka	-519	0,3	Tunus	954	0,6
			Meksika	950	0,6
			El Salvador	923	0,6
			İran	704	0,4
			Mauritius	661	0,4
Global Aktör Top.	-156,412	100,0	Global Aktör Top.	166,003	100,0
Fert başına gelir ort.		\$ 31,638	Fert başına gelir ort.		\$ 5,120

Kaynak: WTO

Not: 500 milyon doların üzerinde ilgili sektörlerde dış ticaret açık/fazlası olan ülkeler seçilmiştir.

Tekstil sektörü ihracat pazarlarında Ek Tablo.4a'dan da görülebileceği üzere incelenen dokuz yıllık dönemde önemli piyasa kaymaları yaşandığı anlaşılmaktadır³. Piyasa kayıplarındaki gelişmeleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür;

- 1995-2000 döneminde en önemli pazar kaybı başta Almanya, Hollanda, Fransa ve İngiltere olmak üzere AB-15 ülkelerinde yaşanmıştır. Söz konusu dönemde, AB-15 ülkelerinin 6 puanlık bir pazar kaybına uğradıkları ve bu sektördeki dış ticaret paylarının yüzde 35'ler seviyesine gerilediği anlaşılmaktadır.

³ Pazar paylarındaki gelişmeleri değerlendirirken, çapraz kurlarda meydana gelen değişimlerin de gözönünde bulundurulması gerekmektedir. 1995 yılında 1,43 olan DM/USD paritesi 2000 yılında 1,84'e yükselmiştir. 2000 yılında 0,92 olan USD/EURO paritesi ise 2001-2003 döneminde sırasıyla 0,89, 0,95 ve 1,13 olmuştur.

- AB-15 ülkelerindeki bu pazar kaybından yararlanan ülkeler başta Anakara-Çin olmak üzere, ABD, Türkiye, Hindistan, Pakistan ve Polonya olmuşlardır.
- Bu çalışmada “Çin ülkeleri” olarak tanımlanan ülkelerin kendi aralarında Anakara-Çin lehine bir ticaret kayması yaşanmıştır. Hong Kong ve Tayvan’dan yerel ve çok uluslu firmalar tarafından yapılan tekstil ticaretinin, Çin ekonomisinin dışa açılma politikalarına paralel olarak ana karaya doğru yöneldiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle de özellikle Hong Kong üzerinden yapılan re-export işlemlerinde önemli bir yavaşlama yaşandığı görülmektedir.
- Japonya ve Güney Kore çok düzenli ve mutedil bir şekilde tekstil sektöründen çekilmektedir. Sözkonusu çekilme, sektörden doğrudan çıkılması şeklinde olabileceği gibi, mevcut tesislerin değişik avantajları nedeniyle Çin, Hindistan, Kuzey Kore gibi çevre ülkelere taşınması şeklinde de gerçekleştirilebilmektedir.

2000-2003 döneminde tekstil sektörü dış ticaret pazarında, 1995 dönemine göre durağanlaşma yaşanmasına rağmen, pazar paylarındaki hareketliliğin korunduğu görülmektedir. Sözkonusu dönemde ön plana çıkan gelişmeler;

- AB-15 ülkelerinden İngiltere ve Fransa’da pazar kayıplarının devam ettiği, buna rağmen AB-15 ülkelerinin genelinde sınırlı da olsa bir pazar kazanımı ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.
- AB’nin yeni genişleyici 10 üyesinin de bu sektörde pazarlarını genişletmeye çalıştığı, bu alanda Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Bulgaristan’ın ön plana çıktığı anlaşılmaktadır.
- Ancak, aday ülke statüsündeki Türkiye’nin AB-15 ve AB-10 ülkelerinin toplamından daha fazla ilave bir pazar payı elde ettiği görülmektedir. Türkiye dünya ölçeğindeki pazar payını yüzde 3,1’lere çıkarmıştır.
- Ancak, son 4 yılda da Çin ülkelerinin global sektörde güçlerini artırmaya devam ettikleri, aday ülkeler de dahil olmak üzere AB ülkelerindeki pazar kazancının yaklaşık 1,5 katı büyüklüğünde ilave bir pazar payına ulaştıkları görülmektedir.
- Amerika kıtasının ve dünyanın tekstil sektöründe önemli aktörleri olan başta ABD olmak üzere Kanada ve Meksika’da belirgin bir pazar kaybı yaşanmıştır.
- Pazar payının korunması ya da artırılması yönünde Asya ülkelerinin kendi içinde önemli bir mücadele yaşandığı görülmektedir. Anakara-Çin, Hindistan ve Pakistan’ın pazar paylarını artırdıkları, Kore ve Japonya’nın boşalttığı alanı doldurdukları gibi, diğer kıtalardan da pazar payı elde ettikleri anlaşılmaktadır.

Giyim sektöründe de tekstil sektöründe olduğu gibi ihracat pazarında belirgin pazar kaymaları yaşanmaktadır(Bkz.Ek Tablo.4b). Çapraz kurlardaki gelişmelerin dışında göze çarpan gelişmeler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Parite değişiklikleri bir kenara bırakıldığında, 1995-2003 döneminde sürekli olarak pazar paylarını artıran ülkelerin başında Çin anakarası gelmektedir. Giyim sektörü

ihracat pazarında Çin ülkeleri 1995 yılında yüzde 24,1 olan paylarını, 2003 yılında yüzde 28,4 seviyesine çıkarmışlardır.

- Çin dışında pazar paylarını önemli ölçüde artıran ülkeler olarak Romanya, Bulgaristan, Türkiye, Meksika, Bangladeş ve Fas ön plana çıkmaktadır.
- Kore'nin tekstil sektöründe olduğu gibi giyim sektöründen de çıktığı ya da faaliyetlerini ülke dışına taşıdığı anlaşılmaktadır. Kore dışında ABD, İngiltere, Tayland düzenli olarak pazar payı kaybeden ülkeler olmuşlardır.

Buraya kadar yaptığımız değerlendirmeler, dünya ölçeğinde veri bulunmasında yaşanan zorluklar nedeniyle, 1995-2003 dönemi ile sınırlı kalmıştır. Kotaların henüz tamamıyla kaldırılmadığı bir dönem olmasına rağmen, Çin ve Hindistan başta olmak üzere Asya ülkeleri bu dönemde sektördeki konumlarını giderek güçlendirmiştir. Bu, tekstil ve giyim sektöründe yaşanan gelişmeleri sadece kotalara bağlamanın, çok dar kapsamlı bir bakış açısı olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Üçüncü bölümde tekstil ve giyim sektörlerinde tüketici konumunda önemli pazar payları olan ABD ve AB ekonomilerinin, 2004 yılında ve 2005 yılı ilk aylarında dış ticaret gelişmelerine daha yakından bakılacaktır. Bu suretle, kotaların kaldırılmasının yukarıda özetlenen ve uzun bir süredir devam eden değişim sürecine kattığı ilave etkiler görülmeye çalışılacaktır.

Üçüncü Bölüm

Kotaların Kaldırılması Sonrasında Tekstil ve Giyim Sektörü

Dünya Ticaret Örgütü kapsamında 1994 yılında Uruguay'da imzalanan Hazır Giyim ve Tekstil Anlaşması (ATC- Agreement on Textiles and Clothing) ile sektördeki miktar kısıtlamalarının kademeli olarak 1995-2005 dönemini kapsayan 10 yıllık bir dönem süreci sonunda kaldırılması kararı alınmıştır. Nitekim, tekstil ve hazır giyime çok uzun yıllardan beri koruyucu önlem olarak uygulanan kotalar 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren kaldırılmıştır.

Dünya tekstil ve giyim ticaretinin en önemli pazarları olan ABD ve AB pazarlarında 2004 ve özellikle kotaların kalkması ile birlikte önem kazanan 2005 yılının ilk aylarında yaşanan gelişmeler, bu sektörlerin geleceğine yönelik önemli ip uçlarını beraberinde taşımaktadır. Bu nedenle aşağıda bu iki büyük pazarda meydana gelen gelişmelerin üretici ve/veya ihracatçı ülkeler üzerindeki etkilerine daha yakından bakılacaktır.

3.1.ABD pazarındaki gelişmeler

Amerika Birleşik Devletleri'nin ithalatındaki son gelişmelere bakıldığında tekstil ve giyim sektörü ithalatının yapıldığı ülke kompozisyonunda belirgin bir değişim olduğu göze çarpmaktadır. Bu değişimleri aşağıdaki başlıklar etrafında toplamak mümkündür;

- Çin, ABD pazarından giderek daha fazla pay almaktadır. 2005 yılı Ocak-Nisan döneminde pazar payını 6,9 puan artırarak yüzde 25,2'ye çıkardığı anlaşılmaktadır.

- Sadece Anakara Çin'e bakılarak performans seviyesi değerlendirmesi yapılması yanıltıcı sonuçlar verebilmektedir. Çünkü sağlanan performansın bir bölümünün Hong Kong, Tayvan, Makao gibi yönetim olarak Çin etkisinin görüldüğü ülkelere kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle, sözkonusu ülkelere re-export şeklinde yapılan ticaretin, anakaraya doğru kaydığı anlaşılmaktadır.

- Çin faktöründen en fazla etkilenen ülkelerin Meksika, Kanada gibi bölge ülkeleri olduğu anlaşılmaktadır. NAFTA üyeliğine rağmen Meksika'nın sözkonusu sektörde ABD pazarında son üç yıllık dönemde 3,3 puanlık bir pazar kaybı yaşadığı anlaşılmaktadır.

- Önceki bölümde de ifade edildiği gibi Güney Kore'nin ABD pazarında da giyim ve tekstil sektöründen çekildiği ve/veya bu alandaki faaliyetlerini Çin'e taşıdığı anlaşılmaktadır.

- Çin kotalarının kalkmasının etkisini sektör paylarındaki gelişmelerin yanısıra, ilk 4 aylık dönemde bir önceki yılın aynı dönemine göre yaşanan artışlar daha net olarak ortaya koymaktadır. Kotaların kalkması ve Çin'in yerel parasının dolara endeksli olmasının yarattığı fiyat etkisi nedeniyle ABD'nin tekstil ve giyim ürünlerine olan ithalat talebinde belirgin bir artışın yaşandığı anlaşılmaktadır. Bu sektörlerdeki ithalat artışı 2003 yılında %7, 2004 yılında %7,8 iken, 2005 yılının ilk çeyreğinde bu artış oranının yüzde 10,2'ye yükseldiği görülmektedir.

- ABD'de ithalat talebinde meydana gelen bu artıştan Türkiye'nin payını alamadığı, hatta pazar kaybına uğradığı görülmektedir. Pazar kaybı Meksika gibi çok belirgin olmamakla birlikte, incelenen dönemdeki pazar kaybı 0.3 puan ile sınırlı kalmıştır. Ancak, 2005 yılının ilk 4 ayında ABD pazarındaki yüzde 10,2'lik büyümeye rağmen, Türkiye'nin bu pazara yaptığı ihracat yüzde 1,2 oranında azalmıştır.

Tablo.4 – ABD'nin Tekstil ve Giyim Sektörü İthalatında ilk 25 Ülke (Yüzde Dağılım)

Ülkeler	2002	2003	2004	2003 O-Nis.	2004 O-Nis.	2005 O-Nis.	Pazar Kayması		% Değ. 2005/ 2004 O-Nis.
							2005/ 2004 O-Nis.	2005/ 2002	
1. Çin ülkeleri	25,4	26,9	28,9	24,2	26,2	30,9	4,7	5,5	30,1
a. Çin	15,7	17,9	20,3	16,3	18,3	25,2	6,9	9,6	51,7
b. Hong Kong	5,3	4,7	4,5	4,0	4,0	2,8	-1,2	-2,5	-23,6
c. Tayvan	3,0	2,8	2,5	2,5	2,4	1,9	-0,5	-1,1	-14,5
d. Macao	1,5	1,5	1,6	1,4	1,4	1,0	-0,4	-0,4	-20,2
2. Meksika	11,6	10,1	9,1	10,5	9,7	8,3	-1,4	-3,3	-5,5
3. Hindistan	4,3	4,4	4,6	5,2	5,2	5,9	0,8	1,6	26,6
4. Kanada	4,4	4,0	3,7	4,3	4,3	3,8	-0,6	-0,6	-4,4
5. Endonezya	2,9	2,8	2,9	3,1	3,2	3,3	0,1	0,4	12,5
6. Pakistan	2,7	2,8	3,0	2,7	3,0	3,0	-0,0	0,3	8,8
7. Honduras	3,2	3,1	3,1	3,1	3,0	2,9	-0,1	-0,3	5,5
8. İtalya	3,0	3,0	2,8	2,9	2,9	2,6	-0,3	-0,4	-0,9
9. Bangladeş	2,6	2,4	2,3	2,7	2,3	2,5	0,2	-0,0	20,5
10. Vietnam	1,2	2,9	2,9	3,0	2,8	2,7	-0,1	1,5	6,9
11. Dominik Cum.	2,8	2,6	2,3	2,6	2,2	2,0	-0,2	-0,8	1,2
12. Guatemala	2,2	2,1	2,2	2,3	2,3	2,2	-0,1	0,0	5,3
13. Tayland	2,7	2,4	2,4	2,6	2,3	2,4	0,0	-0,3	11,6
14. Sri Lanka	1,9	1,8	1,8	2,0	1,9	2,0	0,1	0,1	16,3
15. Kore	3,9	3,3	3,1	3,0	3,1	2,3	-0,8	-1,6	-17,5
16. Filipinler	2,5	2,4	2,1	2,6	2,3	2,0	-0,3	-0,5	-5,1
17. Türkiye	2,2	2,2	2,0	2,3	2,1	1,9	-0,2	-0,3	-1,2
18. El Salvador	2,2	2,1	2,0	2,1	2,0	1,8	-0,2	-0,4	0,3
19. Kamboçya	1,4	1,5	1,6	1,5	1,6	1,7	0,1	0,3	17,3
20. Ürdün	0,5	0,7	1,1	0,6	1,0	1,2	0,2	0,7	30,0
21. Peru	0,5	0,6	0,8	0,6	0,8	0,9	0,1	0,4	22,5
22. Kolombiya	0,5	0,7	0,7	0,6	0,7	0,7	-0,0	0,2	9,6
23. Diğer Ülkeler	15,5	15,4	14,6	15,5	15,0	12,9	-2,0	-2,5	-4,8
Genel Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0			10,2

Kaynak: U.S. Census Bureau, Foreign Trade Division.

- ABD pazarında 2005 Ocak-Nisan döneminde dikkat çeken bir diğer gelişme Çin dışındaki ucuz işgücüne sahip, göreceli olarak fakir ülkelerden yapılan yüksek oranlı ithalat artışlarıdır. ABD pazarındaki ilk 4 aylık ortalama artış yüzde 10,2 olmasına rağmen, ortalamanın üzerinde ihracat artışı gerçekleştiren ülkeler, Hindistan (%26,6), Ürdün(%30), Peru (%22,5), Bangladeş(%20,5), Kamboçya(%17,3), Sri Lanka(%16,3) olmuşlardır.

3.2. Avrupa Birliği pazarındaki gelişmeler

Tekstil ve giyim sektörü açısından ABD'de yaşanan gelişmelere paralel gelişmelerin Avrupa Birliği pazarında da yaşandığı görülmektedir. Çin ve Türkiye'nin AB pazarı için ana aktörler olduğu, Türkiye'nin tekstil sektöründeki pazar payını herşeye rağmen koruduğu, ancak giyim sektöründe 2004 yılında küçük de olsa bir pazar kaybı yaşadığı anlaşılmaktadır.

Genişleme süreci nedeniyle üye sayısı 25'e çıkan AB'deki tekstil ve giyim sektöründeki gelişmeler aşağıda iki ayrı dönemde ele alınacaktır. Dış ticaret gelişmeleri AB-15 için 1990-2003 dönemi, AB-25 için ise 2003-2004 dönemi esas alınarak değerlendirilecektir.

AB-15 ülkelerinin tekstil sektörü ithalatının 18 milyar Euro civarında olduğu görülmektedir. Bu tutarın yüzde 70'ini Türkiye'nin de içinde bulunduğu 10 ülke

gerçekleştirmektedir. Çin, Türkiye, Hindistan ve Pakistan'la birlikte bu 10 ülke içinde ön plana çıkan aktörler olmaktadır.

1990-2003 döneminde pazar payını artıran ülkelerin başında 5,9 puanla Çin gelmektedir. Çin'i 4,8 puanlık pazar payı artışıyla Türkiye, 4 puanlık artışla Çek Cumhuriyeti, 2,8 puanla Polonya, 2,2 puanla Hindistan ve 1,8 puanlık artışla Pakistan izlemektedir.

Tablo.5 – AB-15'in Bölge Dışından Tekstil Sektörü İthalatı

(Yüzde Pay)	1990	2000	2001	2002	2003	Pazar Kayması*
Çin	8,0	10,5	10,7	12,2	13,8	5,9
Türkiye	7,8	10,8	11,7	11,7	12,6	4,8
Hindistan	7,3	10,3	10,3	9,4	9,4	2,2
Pakistan	5,0	5,6	5,8	6,4	6,8	1,8
Çek Cumhuriyeti	1,8	4,5	5,1	5,5	5,8	4,0
İsviçre	14,0	6,3	6,0	5,6	5,4	-8,6
ABD	9,9	8,0	7,4	6,1	5,2	-4,7
Kore	3,6	5,0	4,7	4,6	4,0	0,4
Polonya	0,8	3,1	3,4	3,6	3,7	2,8
Japonya	7,0	3,9	3,4	3,1	2,6	-4,4
İlk 10 Toplamı	65,1	68,0	68,6	68,3	69,4	4,3
Diğer Ülkeler	34,9	32,0	31,4	31,7	30,6	-4,3
Genel Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
G. Toplam (Milyon Euro)	10,014	18,904	19,177	18,265	17,704	

Kaynak: Eurostat, External and Intra-European Union Trade, Yearbook

* 2003-1990 döneminde pazar payındaki gelişmeleri ifade etmektedir.

AB-15'in giyim sektöründeki ithalatı tekstil sektörü ithalatının yaklaşık 3 katı olup, ithalat hacmi 54 milyar Euro civarındadır. Giyim sektöründe de ilk 10 ülke yüzde 70'lik bir pazar payına sahiptir. Ancak beklendiği gibi bu ülkeler önemli ölçüde değişmektedir. Çin, Türkiye, Hindistan ve Polonya hariç olmak üzere diğer 6 ülkenin yerini, Romanya, Bangladeş, Tunus, Fas, Hong Kong ve Endonezya almaktadır.

Tablo.6 – AB-15'in Bölge Dışından Giyim Sektörü İthalatı

(Yüzde Pay)	1990	2000	2001	2002	2003	Pazar Kayması*
Çin	10,4	17,3	17,6	19,2	20,5	10,1
Türkiye	11,4	10,9	11,2	12,9	13,8	2,4
Romanya	1,7	5,0	6,1	6,8	6,9	5,2
Bangladeş	1,2	5,0	5,2	5,0	5,7	4,5
Tunus	4,9	5,0	5,4	5,4	5,1	0,2
Hindistan	5,6	4,8	4,9	5,0	5,0	-0,6
Fas	5,3	4,6	4,9	4,8	4,6	-0,7
Hong Kong	12,1	6,2	4,8	4,3	3,9	-8,2
Polonya	2,6	3,6	3,6	3,2	2,8	0,2
Endonezya	2,3	3,6	3,4	2,8	2,5	0,3
(Çin + Hong Kong)	22,5	23,5	22,4	23,5	24,4	1,9
İlk 10 Toplamı	57,5	66,1	67,2	69,4	70,8	13,3
Diğer Ülkeler	42,5	33,9	32,8	30,6	29,2	-13,3
Genel Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
G. Toplam (Milyon Euro)	19,792	51,267	53,909	53,966	53,661	

Kaynak: Eurostat, External and Intra-European Union Trade, Yearbook

* 2003-1990 dönemindeki pazar payındaki gelişmeleri ifade etmektedir.

AB-15 ülkelerine yapılan giyim eşyası ihracat pazarında en yüksek performansı Çin'in gerçekleştirdiği görülmektedir. Çin'in AB-15'e yaptığı giyim eşyası ihracatının toplam

pazardaki payı 1990 yılında yüzde 10,4 iken, 2003 yılında 2 katına çıkararak, yüzde 20'leri aşmıştır. Türkiye ise sözkonusu dönemde pazar payını ancak 2,4 puan artırabilmiştir. Romanya aynı dönemde pazar payını 5,2 puan, Bangladeş 4,5 puan, Tunus ise 0,2 puan artırmıştır.

AB-25 ülkelerine yapılan tekstil ihracatında da ana aktörlerin değişmediği görülmektedir. 2004 yılında da Çin lehine pazar kaymalarının sürdüğü ve Çin'in yüzde 18,7'lik bir pazar payına ulaştığı görülmektedir. 2004 yılında Çin'in AB-25 ülkelere yapmış olduğu ihracattaki bir önceki yıla göre artış, genel artış oranı olan yüzde 3,6 oranının çok üzerine çıkarak yüzde 17,1'i bulmuştur. Romanya'nın sağladığı artış oranı yüzde 16, Türkiye, Hindistan ve Pakistan'daki artış oranı ise yüzde 9 civarında kalmıştır. AB-25 pazarında Türkiye sadece Çin ile değil, Hindistan ve Pakistan'la da çekişmektedir.

Tablo.7 – AB-25'in Bölge Dışından Tekstil Sektörü İthalatı

(Yüzde Pay)	2003	2004	Pazar Kayması*	Yüzde Değişim*
Çin	16,5	18,7	2,1	17,1
Türkiye	15,4	16,2	0,8	9,0
Hindistan	11,0	11,5	0,5	8,7
Pakistan	7,8	8,3	0,4	9,5
İsviçre	6,6	5,8	-0,8	-8,4
ABD	6,2	5,1	-1,1	-15,1
Güney Kore	5,1	4,3	-0,9	-13,6
Japonya	3,1	2,8	-0,3	-6,0
Endonezya	2,8	2,5	-0,4	-10,8
Romanya	2,0	2,3	0,2	16,0
İlk 10 Toplamı	76,6	77,3	0,7	4,7
Diğer Ülkeler	23,4	22,7	-0,7	0,3
Genel Toplam	100,0	100,0		3,6
G. Toplam (Milyon Euro)	16,248	16,841		

Kaynak: Eurostat, External and Intra-European Union Trade, April 2005

* 2004-2003 dönemindeki gelişmeleri ifade etmektedir.

AB-25 pazarında dikkat çeken bir diğer gelişme, Japonya, ABD, G.Kore gibi ülkelerin tekstil sektöründeki pazar kayıplarıdır. ABD pazarındaki gelişmeler değerlendirilirken de ifade edildiği gibi, bu ülkeler pazardan çekilmekte, faaliyetlerini ucuz işgücü ve diğer girdilerin göreceli olarak avantajlı olduğu ülkelere taşımaktadır. Bu taşınmanın geçici değil, kesin bir taşınma olduğunun altının çizilmesi gerekmektedir. Çünkü, Çin bu potansiyeli kendi iç dinamiklerinin yanında, yoğun yabancı sermaye girişi ile de perçinlemiş olmaktadır.

Türkiye, 2004 yılında AB-25 pazarında tekstil sektöründeki pazar payını az da olsa artırmasına rağmen, giyim sektöründe pazar kaybına uğramıştır. 2003 yılında yüzde 15,2'lik bir paya sahip olan Türkiye, 2004 yılında ihracatını hacim olarak artırmasına rağmen, pazardaki genel gelişmenin altında bir performans göstermiştir. Diğer bir deyişle, ihracatını yüzde 2,7 oranında artmasına rağmen, 0,3 puanlık bir pazar kaybı ile karşı karşıya kalmıştır. Buna karşılık, Çin, Bangladeş ve Pakistan giyim sektöründe AB-25 pazarında etkinliklerini artıran ülkeler olmuştur.

AB-25 pazarı için kotaların kaldırılmasından sonra tekstil ve giyim sektöründeki gelişmeleri sektörel bazda değerlendirmek, veri eksikliği nedeniyle mümkün olamamıştır. Ancak, AB-25'in toplam dış ticaretine ilişkin genel gelişmeler dikkate alındığında, yukarıda özetlenen ve uzun bir süreden beri gündemde olan Çin ve diğer Asya ülkelerinin, kotaların kaldırılması ile birlikte etkilerini daha da güçlendirdikleri anlaşılmaktadır.

Tablo.8 – AB-25’in Bölge Dışından Giyim Sektörü İthalatı

(Yüzde Pay)	2003	2004	Pazar Kayması*	Yüzde Değişim*
Çin	23,0	24,3	1,3	10,7
Türkiye	15,2	14,9	-0,3	2,7
Romanya	7,7	7,3	-0,4	-0,2
Bangladeş	6,2	7,0	0,8	19,1
Hindistan	5,4	5,3	-0,1	2,2
Tunus	5,5	5,0	-0,5	-5,2
Fas	5,0	4,6	-0,4	-3,0
Hong Kong	4,3	3,8	-0,5	-6,9
Endonezya	2,8	2,6	-0,2	-1,8
Pakistan	2,0	2,1	0,1	8,6
(Çin + Hong Kong)	27,3	28,2	0,8	7,9
İlk 10 Toplamı	77,1	77,0	-0,1	4,6
Diğer Ülkeler	22,9	23,0	0,1	5,0
Genel Toplam	100,0	100,0		4,7
G. Toplam (Milyon Euro)	50,479	52,842		

Kaynak: Eurostat, External and Intra-European Union Trade, April 2005

* 2004-2003 dönemindeki gelişmeleri ifade etmektedir.

AB-25 ülkelerinin ana partnerleri ile dış ticaret gelişmelerine bakıldığında Çin'in lehine oluşan dış ticaret fazlasında 2005 yılının Ocak-Mart döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre önemli bir iyileşme yaşanmıştır. Çin, AB-25 ile yaptığı ticarete 2004 Ocak-Mart döneminde 16,9 milyar Euro dış ticaret fazlası verirken, bu fazla 2005 yılının aynı döneminde 22,8 milyar Euro'ya yükselmiştir. Sözkonusu dönemde Çin'den yapılan ithalat yüzde 21,9, ihracat ise sadece yüzde 1,8 oranında artış göstermiştir. Buna karşılık Hindistan ve Türkiye AB-25'e ihracatlarını, Çin'in bir miktar altında, yüzde 17 civarında artırabilmişlerdir.

Tablo.9 – AB-25'in Dış Ticareti (Milyar Euro)

	AB-25 İhracatı			AB-25 İthalatı			Dış Tic. Dengesi	
	Q1 2004	Q1 2005	% Artış	Q1 2004	Q1 2005	% Artış	Q1 2004	Q1 2005
ABD	55,4	56,3	1,6	37,7	38,0	0,8	17,8	18,3
Çin	10,9	11,1	1,8	27,8	33,9	21,9	-16,9	-22,8
Rusya	9,3	11,4	22,6	17,5	23,5	34,3	-8,2	-12,1
İsviçre	17,8	19,8	11,2	15,1	15,1	0,0	2,7	4,8
Japonya	10,9	10,6	-2,8	19,0	17,6	-7,4	-8,1	-7,0
Norveç	7,3	7,5	2,7	13,3	14,7	10,5	-6,0	-7,2
Türkiye	8,4	8,5	1,2	6,9	8,1	17,4	1,5	0,4
G. Kore	4,3	4,6	7,0	6,8	7,2	5,9	-2,4	-2,6
Hindistan	4,0	4,9	22,5	4,0	4,7	17,5	0,0	0,2
Kanada	5,2	5,3	1,9	3,9	3,7	-5,1	1,3	1,5

Kaynak: Eurostat, Euro-Indicators, News Release, 22 June 2005

AB'nin Çin'den yaptığı bazı tekstil ve giyim sektörü ürünlerindeki artış 2005 yılının ilk 3 ayında yüzde 62 ile yüzde 1250 oranında artış göstermiştir. Kotaların geri dönüşünü özetleyen bölümde bu ürünlerin neler olduğu daha detaylı olarak incelenecektir.

Kutu.2 – İtalya’daki Dış Ticaret Gelişmeleri

İtalya, tekstil ve giyim sektöründe Asya ülkelerine rağmen varlığını koruyabilmiş “marka” bir ülke olarak bilinmektedir. Gerçekten de İtalya, bu sektörlerde 2004 yılında toplam 26,6 milyar Euro’luk bir ihracat hacmiyle, Çin’den sonra en fazla dış ticaret fazlasına sahip olan ülkedir.

İtalya Dış Ticaret Gelişmeleri

Milyon Euro	1995	2000	2004	2005/Q1
Tekstil sektörü ihracatı	10,863	13,036	12,219	2,634
Giyim sektörü ihracatı	12,097	14,491	14,410	3,892
Toplam İhracat	196,860	260,413	280,692	67,371
Tekstil sektörü ithalatı	5,438	6,724	5,996	1,511
Giyim sektörü ithalatı	3,944	6,647	8,947	2,488
Toplam İthalat	173,354	258,507	282,205	71,870
Tekstil İhracatı / Toplam İhracat, %	5,5	5,0	4,4	3,9
Giyim İhracatı / Toplam İhracat, %	6,1	5,6	5,1	5,8
Tekstil + Giyim İhracatı / Toplam İhracat, %	11,7	10,6	9,5	9,7
İthalat / İhracat (Tekstil sektörü), %	49,9	51,6	49,1	57,4
İthalat / İhracat (Giyim sektörü), %	32,6	45,9	62,1	63,9
Tekstil sektörü dış ticaret fazlası	5,425	6,312	6,223	1,123
Giyim sektörü dış ticaret fazlası	8,153	7,844	5,463	1,404
T+G Dış Tic. Fazlası / Top. Dış Tic. Hacmi, %	3,7	2,7	2,1	1,8

Kaynak: İstat, Intituto Nazionale Di Statistica.

Son 10 yıllık döneme bakıldığında İtalya’nın giyim ve özellikle tekstil pazarındaki ağırlığı azalış göstermektedir. Toplam ihracat ve ithalat içinde tekstil ve giyim sektörünün payı giderek azalmaktadır. Sektörün ürettiği dış ticaret fazlası da giderek küçülmektedir. Sektörün ürettiği dış ticaret fazlasının, toplam dış ticaret hacmi içindeki payı, 1995 yılında yüzde 3,7 seviyesinde iken, 2005 yılının ilk 3 ayında bu oran yüzde 1,8’e gerilemiştir. Türkiye için bu oranın yüzde 8 civarında olduğunun altı çizilmelidir.

Asya ülkelerinin sahip olduğu rekabet avantajı İtalya’yı da etkilemektedir. Bir yandan bu ülkelere yapılan ithalat artarken, diğer yandan ithalat/ihracat oranlarında ithalat lehine bir bozulma yaşandığı görülmektedir.

İtalya-Çin Dış Ticaret Gelişmeleri

	2003 / Q1	2004 / Q1	2005 / Q1
Çin’den yapılan ithalat / T. İthalat (Tekstil)	9,1	9,3	12,3
Çin’den yapılan ithalat / T. İthalat (Giyim)	15,4	16,3	20,1
Çin’den yapılan ithalat / T. İthalat (Tekstil+Giyim)	24,5	25,6	32,4
Çin’den yapılan ithalat / T.İthalat (Tüm sektörler)	3,6	4,0	4,6

Kaynak: İstat, Intituto Nazionale Di Statistica.

İthalat lehine bozulmayı doğrulayan bir diğer gösterge, Çin’den yapılan sektör ürünleri ithalatının artmasıdır. Çin’den yapılan tekstil ve giyim sektörü ürünleri ithalatının toplam ithalat içindeki payı 2005 yılının ilk üç ayında 2003 yılının aynı dönemine göre yaklaşık 8 puan artış göstermiştir. Türkiye’de olduğu gibi İtalya’da da Asya ülkelerinin avantajlarını içselleştirmeye yönelik bir davranış değişikliği izlenmektedir.

3.3.Çin’e karşı koruyucu önlemlerin geri dönüşü

ABD ve AB pazarında yaşanan bu gelişmelerden, yerli sanayi ve istihdamın olumsuz yönde etkilenmesi sonucunda yoğun bir baskı altında kalan hükümetler, Çin’den yapılmakta olan bazı tekstil ve giyim sektörü ithalatı üzerine yeniden kısıtlayıcı önlemler almak zorunda kalmışlardır. Bu önlemler DTÖ kuralları gereği kalıcı değil, geçici önlemler olduğunun altının çizilmesi gerekir. Koruyucu önlemlerin detayları aşağıda özetlenecek, ayrıca AB ve ABD’nin yanısıra Türkiye tarafından alınan önlemlere de yer verilecektir.

3.3.1.ABD'nin aldığı koruyucu önlemler

1 Ocak 2005 tarihinde tekstil kotalarının kaldırılması ile birlikte ABD'nin Çin'den yapmış olduğu tekstil ürünleri ithalatı, Tablo.10'da da görüldüğü üzere önemli ölçüde artmıştır. Özellikle pamuklu örme tişört, pamuklu pantolon ve pamuklu ve polyester karışımı iç çamaşırları kalemlerinde çok büyük artışlar meydana gelmiştir. Bu ürün gruplarında, 2005 yılı Ocak –Mart döneminde bir önceki yıl aynı dönemine göre sırasıyla yüzde 1250, yüzde 1500 ve yüzde 300 oranında artışlar yaşanmıştır.

Çin menşeli ithalat ve bu ithalatın yarattığı fiyat indirimleri nedeniyle 2004 yılında ABD'de de 28 fabrikanın kapandığı ve 14 bin tekstil çalışanın işini kaybettiği ifade edilmektedir. 2005 yılının ilk 2 ayında 13 fabrikanın daha kapanması ve 12 bin kişinin daha işini kaybetmesi ABD sektör temsilcilerini ve yetkililerini harekete geçirmiştir.

ABD'nin Tekstil Anlaşmaları ve Uygulamaları Komitesi (CITA), ithalattaki ciddi artış verilerine dayanarak, 13 Mayıs 2005 tarihinde tişört, gömlek, pantolon, iç çamaşırı, gecelik kategorilerinde korunma önlemi (safeguard cases) kararları almıştır. Daha sonra, 18 Mayıs 2005 tarihinde ise üst giyim, pantolon, örme tişört, gömlek ve pamuk ipliği kategorilerinde sözkonusu korunma önlemleri genişletilmiştir.

ABD Ticaret Bakanı Carlos Gutierrez küresel kotaların kaldırıldığı 1 Ocak 2005'den bu yana ABD tekstil piyasasının Çin ürünleri tarafından istila edildiğini ve bu durumun tekstil sektörünü ve binlerce tekstil işçisini tehdit ettiğini ifade ederek, bu kararın yönetimin Amerikan tekstil üreticilerine ve bu sektörde çalışan işçilere olan bağlılığını gösterdiğini belirtmiştir. Kotasız ortamda adil bir ticaret için gerekli rekabet ortamının yaratılması için çalışmalarını ifade etmiştir.

Sözkonusu kararlar Ekim-Aralık 2004 döneminde sektör temsilcisi 6 kuruluşun ve 1 sektörel işçi sendikasının oluşturduğu koalisyonun CITA'ya yaptığı 12 tehdit temelli başvurunun 7'sinin, 2005 yılı ilk üç ayındaki veriler üzerinden yapılan değerlendirmeler üzerine alınmıştır. Geriye kalan 5 başvuru için de ek korunma önlemleri alınması beklenmektedir.

Tablo.10 – ABD'nin kota uyguladığı ürün gruplarında Çin'den yaptığı ithalat

Ürün Kategorileri (Milyon USD)	Ocak-Mart 2004	Ocak-Mart 2005	Yüzde Değişim (%)
338/339 pamuklu örme tişört, gömlek			1250
347/348 pamuklu pantolon			1500
352/652 pamuklu ve sentetik iç çamaşır			300
340/640 pamuklu ve sentetik üst giyim (örme dışı)	31,4	96,2	206
647/648 sentetik pantolon	48,1	142,1	195
638/639 sentetik örme tişört ve gömlek	58,0	122,1	111
301 pamuk ipliği	1,0	1,6	62

Kaynak: U.S. Commerce Department, CITA Press releases.

Çin'in DTÖ'ye giriş anlaşması gereğince 90 gün içinde ABD ve Çin yetkilileri konsültasyon süreci başlatmışlardır. Taraflarca bu süreçte ihracatın sınırlandırılması yönünde bir anlaşmaya varılamaması durumunda, ABD ilgili kategorilerde Çin'den yapılacak ithalat miktarlarını her yıl yüzde 7,5 oranında artacak şekilde sınırlandırabilecektir. Bu miktar kısıtlamaları birer yıllık süreler halinde 2008 yılı sonuna kadar uygulanabilecektir.

Çin Maliye Bakanlığı 19 Mayıs 2005 tarihinde yaptığı açıklama ile ABD ve AB'nin olası korunma önlemlerine karşı tekstil ve konfeksiyon ürünleri ihracatında 74 ürün grubunda

1 Haziran 2005 tarihinden geçerli olmak üzere parça başına alınan ihracat vergisinin yüzde 400 oranında artırılarak ürün gruplarına göre değişmekle birlikte 4 Yuana (48 cent) kadar çıkarıldığı bildirilmiştir.

Çin'in bu girişiminin sahip olduğu büyük maliyet avantajı karşısında önemli bir etkisinin olmayacağı ve ABD'nin halihazırda almış olduğu korunma önlemlerinin uygulamasını engellemeyeceği yönünde ilgili çevrelerde genel bir beklenti oluşmuştur. Bunun üzerine Çin, 31 Mayıs 2005 tarihinde bir bildiri yayınlarak ABD ve AB'nin aldığı önlemleri görmezden geldiğini ifade etmiş, tekstil ürünlerine yönelik kısıtlayıcı önlemlerin daha da sıkılaştırılmış olmasından şikayet ederek, ihracat üzerine koyduğu tüm geçici ihracat vergilerini kaldırdığını bildirmiştir. Çin hükümetinin sorunu DTÖ nezninde ve karşılıklı görüşmeler yoluyla çözüme kavuşturma isteği yenilenmiştir.

Çin Ticaret Bakanlığı, ABD'nin getirdiği bu kısıtlamaların Çin'in ihracatını 2 milyar dolar azaltacağını ve 160 bin civarında işgücü kaybına neden olacağını tahmin etmektedir.

3.3.2.AB'nin aldığı koruyucu önlemler

ABD örneğinde olduğu gibi AB ülkelerinde de Çin'in sosyal ve ticari dumping uygulamaları sonucunda 2004 yılında AB üyesi 25 ülkede 160.000 işgücü kaybı yaşanmış, Ocak-Şubat 2005 döneminde Çin'den yapılan tekstil ve giyim ürünlerinde ithalat artış oranları bazı ürünler için üç ve dört dijital rakamlara ulaşmıştır. Sektör temsilcilerinden gelen şikayetler üzerine AB Ticaret Komisyonu ikili ilişkileri harekete geçirmiştir.

AB ile Çin arasındaki görüşmeler 10 Haziran 2005 tarihinde anlaşma ile sonuçlanmış ve bazı Çin tekstil ve giyim ürünlerinin AB'ye ihracı sınırlandırılmıştır. Çin, 10 kategoride AB'ye yaptığı ihracatın yıllık büyüme oranının yüzde 8 ile yüzde 12,5 arasında sınırlandırılmasını kabul etmiştir. Bu şekilde, 1 Ocak 2005 tarihinde kotaların kaldırıldığı 35 kategorideki Çin mallarından 10 tanesine tekrar sınırlama getirilmiş olmaktadır. Sözkonusu sınırlamalar 2005-2007 dönemi için geçici olarak uygulanacaktır.

AB ülkelerine kısıtlamaya tabi tutulan sözkonusu 10 ürüne ilişkin olarak 2005 yılı Ocak-Mart döneminde Çin'den yapılan ithalat artış tutarları Tablo.11'de verilmektedir. Özellikle kazaklar ve erkek pantolonlarında ithalat artış hızlarının çok yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo.11 – Çin'den yapılan ve AB kotasına tabi tutulan tekstil ve giyim eşyası ithalatı

Ürün kategorisi	Birim	Ocak- Mart 2005	Bir önceki yıl aynı dönemine göre % artış
2- pamuklu kumaşlar	Ton	14,048	60
4 – tişörtler	1000 birim	150,665	164
5 – kazaklar	1000 birim	65,020	534
6 – erkek pantolonu	1000 birim	104,195	413
7 – gömlekler	1000 birim	21,927	186
20 – yatak örtüleri	Ton	4,058	164
26 – elbiseler	1000 birim	5,834	139
31 – kadın iç çamaşırı	1000 birim	44,229	63
39 - masa&mutfak örtüsü	Ton	2,859	61
115 – keten ve ramie iplikler	Ton	1,098	51

Kaynak: European Commission, Directorate General Trade.

2005-2007 dönemi için getirilen sınırlama oranları ve sınırlama çerçevesinde Çin'in yapabileceği ihracat miktarları 10 ayrı kategori için aşağıda özetlenmektedir. AB, yapılan

anlaşmada 10 kategori dışındaki mallar ve 2008 yılı için Çin'in DTÖ'ye üyelik anlaşmasından doğan haklarını gelişmelere göre kullanabileceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla, sınırlamalar 2007 sonunda sona ermesine rağmen, 2008 yılı sonuna kadar ilave koruyucu önlemlerle de karşılaşılacaktır.

Tablo.12 – Sınırlama oranları

	Birim	Artış Limiti (%)			İthalat Miktarı Üst Limiti		
		2005	2006	2007	2005	2006	2007
5 – kazaklar	1000 birim	8	10	10	181,549	199,704	219,674
6 – erkek pantolonu	1000 birim	8	10	10	316,430	348,072	382,880
7 – gömlekler	1000 birim	8	10	10	73,176	80,493	88,543
4 – tişörtler	1000 birim	10	10	10	491,095	540,204	594,225
26 – elbiseler	1000 birim	10	10	10	24,547	27,001	29,701
31 – kadın iç çamaşırı	1000 birim	10	10	10	205,174	225,692	248,261
115 - keten iplikler	Ton	10	10	10	4,309	4,740	5,214
2 – pamuklu kumaşlar	Ton	12,5	12,5	12,5	55,065	61,948	69,692
20 – yatak örtüleri	Ton	12,5	12,5	12,5	14,040	15,795	17,770
39 - masa&mutfak örtüsü	Ton	12,5	12,5	12,5	10,977	12,349	13,892

Kaynak: European Commission, Directorate General Trade.

AB Komisyonu ticaret komiseri Mandelson, kotaların kaldırılmasının global rekabet disiplini yarattığını, bunun ise verimliliği geliştireceğini ve tüketiciler açısından daha düşük fiyatlar anlamına geldiğini, ancak Çin ihracatındaki ani ve yüksek artışların sektör için zararları olacağını ifade etmiştir. Bu süreçte Avrupalı tekstil üreticilerinin Çin tarafından rekabete zorlandığını, gelişim ve uyum açısından yeterli kapasitelerinin olduğunu ifade etmiştir. Avrupalı tekstil ve konfeksiyon üreticilerinin sözkonusu kısıtlamalar sayesinde 3 yıllık yeni bir nefes alma sürecine kavuştuğunu, bu sürenin iyi değerlendirilmesi ve gelişen yeni piyasa şartlarına uyulması gerektiğini belirtmiştir. Yapılan bu geçici sınırlamaların “ticaretin yönetilmesi olarak değil, gelişim ve uyumun yönetilmesi”⁴ne yönelik bir hareket olduğunun altını çizmiştir.

Çin Ticaret Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, 20 Temmuz 2005 tarihinden itibaren yeni kota sistemi uygulamasına geçileceğini, ihracat lisanslarının başvuran şirketin son 12 ay içindeki ihracatlarına ilişkin değerlendirmeler sonrasında verileceği ifade edilmiştir.

Sınırlamalarda ithalat miktar (adet ya da ton) olarak belirlendiği için, Çin'in idari kararlar alarak katma değeri yüksek mal ihracatına öncelik verebileceği düşünülmektedir. Kotaların iyi uygulanabilmesi halinde çok kısa vadede Çin'in ihracat gücünü kısıtlayacak ve bu Türk ihracatçısının pazarını korumasına yardımcı olacağı şüphesizdir. Ancak, miktar üzerine kota uygulamasının Çin tekstil ve giyim sektörünün gelişmesinde yol gösterici bir rol oynayabileceği de gözardı edilmemesi gereken bir faktördür.

3.3.3. Türkiye'nin aldığı koruyucu önlemler

ABD ve AB'de olduğu gibi ülkemizde de Çin'den gelen tekstil ve konfeksiyon ürünlerine karşı uluslararası kurallar çerçevesinde gerekli koruyucu önlemler alınmaktadır. Bu önlemler kayda alınma, gözetim, kota uygulama, referans fiyat uygulama gibi değişik formlarda ortaya konulmaktadır.

- “İthalatta Gözetim Uygulamasına İlişkin Tebliğ (2004/21)” ile Vietnam, Özbekistan ve Türkmenistan menşeli tekstil ürünlerinin ithalatında gözetim belgesi

⁴ “..... described such measures as an attempt to “manage change and adjustment, rather than manage trade”.

alma zorunluluğu getirilmiştir. İthal malların gümrük beyannamelerinin tescil edilebilmesi için kayıt belgesi alınması şart koşulmaktadır. Bu belgeler 6 ay için geçerliliğini korumakta, tescil sırasında ithal edilen malın kıymet ve miktarı ile kayıt belgesinde gösterilen tutarlar karşılaştırılmakta, aradaki fark yüzde 5 ve daha az ise ithalatın yapılması engellenmemektedir.

- “*Tekstil ve Konfeksiyon İthalatının Kayda Alınmasına İlişkin Tebliğ (2004/23)*” ile 57 kategoride belirlenen tekstil ve konfeksiyon ürünlerinin ithalatında 31 Ocak 2005 tarihinden itibaren kayıt belgesi aranması uygulaması başlatılmıştır. Bu uygulamaya göre ithal malların gümrük beyannamelerinin tescil edilebilmesi için kayıt belgesi alınması şart koşulmaktadır. Bu belgeler 90 gün için geçerliliğini korumakta, birden fazla beyanname için kullanılmamakta, süresi uzatılmamaktadır. Tescil sırasında ithal edilen malın kıymet ve miktarı ile kayıt belgesinde gösterilen tutarlar karşılaştırılmakta, aradaki fark yüzde 5 ve daha az ise ithalatın yapılması engellenmemektedir.
- Kuzey Kore, Vietnam, Belarus, Sırbistan ve Karadağ, Özbekistan’dan yapılacak tekstil ve konfeksiyon ürünleri ithaline 2005 yılı için kotalar konulmuştur.
- “*Ekonomik Etkili Hariçte İşleme Rejimi Tebliği (2005/3)*” ile üçüncü ülkelerde işlem gördükten sonra geri ithal edilen bazı tekstil ürünleri ve giyim eşyalarına kota getirilmiştir. Bu kotaların uygulandığı ülkeler sözkonusu Tebliğ’de Belarus ve Vietnam olarak belirlenmiştir.
- “*Belirli Tekstil ve Konfeksiyon Ürünlerinin İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemlerine İlişkin Tebliğ (2005/5)*” ile 9 Ocak 2005 tarihinde Çin Halk Cumhuriyeti menşeli 42 kategorideki ürün ithaline 2005 yılı için kota konulmuştur. Kota miktarları adet ya da kg bazında belirlenmekte, başvuru evrak giriş numarasına göre “ilk gelen ilk alır” yöntemiyle kotalar İstanbul İhracatçı Birliği tarafından yönetilmekte ve alınan ithal lisansları devredilememektedir.
- Ayrıca, referans fiyat uygulaması, ürün menşesinin kontrol edilmesi, malın antrepolara indirilme zorunluluğu getirilmesi, ihtisas gümrüklerinin tespit edilmesi gibi idari tedbirler de alınabilmektedir.

Kotaların geri dönüşü, daha önce sağlanan 10 yıllık geçiş sürecinin yeterli olmadığını, bu sürenin yeterince etkin bir şekilde değerlendirilemediği mesajını vermesi açısından önemlidir. Bu sadece Türkiye için değil, AB ülkeleri ve ABD’deki üreticiler de dahil olmak üzere hemen tüm ülkeler için geçerlidir. Ticaretin liberalleştirilmesi temeline oturan bir takım yapıların, bu yapıları reddeden tam tersi kararlar alması, sağlanan 3-4 yıllık ilave sürenin tekrar uzatılmasını giderek daha zor kılacaktır.

Bunun bilincinde olan ve buna göre sektör ve firma yapılarını şekillendiren, diğer bir deyişle yeni rekabet ortamına kendilerini en iyi şekilde hazırlayan ülkeler, yeni dönemde ön plana çıkacaktır. Çin ve uzak Asya ülkeleri gerçeğini görmezlikten gelmek, bütün sorunların kota ve sınırlama yoluyla kalıcı olarak çözüleceğine inanmak, sorunları öteleme ve daha da derinleştirmenin ötesinde bir fayda sağlamayacaktır.

Dördüncü Bölüm

Asya Ülkeleri ve Kota Gelişmelerinin İÇeriye Yansımaları

Önceki bölümde sahip oldukları ekonomik ve sosyal uygulamalar nedeniyle elde ettikleri rekabet avantajını kullanan bazı Asya ülkelerinin dünya üretim ve ticaret altyapısını etkileme durumuna gelmesi ve tekstil ve giyim sektöründe uluslararası kurallar çerçevesinde 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren kotaların kaldırılması ve kotaların tekrar konulmasına kadar geçen sürede yaşanan gelişmeler, Türkiye ekonomisini de belirgin bir şekilde etkilemiştir. Dış ticaret dengesi üzerine etkiler yukarıda incelenmiştir. Aşağıda ise, son gelişmelerin istihdam, üretim, verimlilik, rekabet gücü, fiyat, kredi kanalı (bankacılık, leasing, faktoring faaliyetleri) üzerindeki etkileri analiz edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca, sözkonusu sektördeki imalatçı ve ithalatçı firmaların, Asya ülkelerinde yaşanan sözkonusu avantajları içselleştirmeye yönelik davranış kalıplarındaki değişmeyi görebilmek için, dahilde ve hariçte işleme rejimleri kapsamında yapılan ithalat ve ihracat işlemlerinin de seyri incelenecektir.

4.1. İşyeri ve çalışan sayısı

Tekstil ve giyim sektörü, sadece dış ticaret dengesi açısından belirleyici bir sektör olmayıp, aynı zamanda emek yoğun bir üretim yapısına sahip olması nedeniyle önemli bir istihdam kaynağıdır. Kayıt dışında kalma imkanının yüksek olması nedeniyle, çalışan konusunda kesin bir sayısallaştırma yapmak mümkün olmasa da, eldeki verilerle sektörün istihdama katkısı konusunda bir fikir sahibi olunabilmektedir.

DİE tarafından 2002 yılında yapılan Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı Anketi çalışmasının sonuçlarına göre, Türkiye’de 1,9 milyon adet işyeri bulunmaktadır. Bunlardan 267 bin adeti imalat sanayiinde faaliyet göstermektedir. İmalat sanayiinde faaliyet gösteren firmaların yüzde 21’i tekstil ve giyim sektöründedir. Tekstil ve giyim sektöründe yaklaşık 56 bin firma bulunmakta olup, bunların 2/3’ü giyim sektöründe faaliyette bulunmaktadır.

Aynı anket sonuçlarına göre, 1,9 milyon adet işyerinde 6,325 bin kişi çalışmaktadır⁵. Çalışanların 1/3’ü imalat sanayiinde faaliyet gösteren işyerlerinde çalışmaktadır. İmalat sanayiinde çalışanların yaklaşık 701 bin kişisi (yüzde 34,2’si) ise tekstil ve giyim sektörlerindedir.

Tekstil ve giyim sektörleri karşılaştırıldığında, tekstil sektörü işyeri sayısının sadece 1/3’ünü oluştururken, giyim sektörü ile hemen hemen eşit sayıda çalışan sayısına sahiptir. Giyim sektörü emek yoğun bir sektör olmasına rağmen, ölçek olarak küçük işletmelerden oluşması nedeniyle tekstil sektörü kadar bir istihdam yaratabilmektedir. İşyeri başına düşen çalışan sayılarına bakıldığında, giyim sektöründe işyeri başına 9 kişi, tekstil sektöründe ise yaklaşık 19 kişi düşmektedir. Tekstil ve giyim sektörü dışındaki imalat sanayiinde bu oranın yaklaşık 6 kişi olduğu düşünülürse, tekstil ve giyim sektörünün emek-yoğun olma derecesi ve istihdam politikaları açısından önemi daha net bir şekilde görülebilmektedir.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Sanayi Veritabanı’nda yeralan yaklaşık 15 bin firmaya ait istatistiklere bakıldığında, sözkonusu sektörlerdeki ölçek büyüklüğü hakkında fikir edinilebilmektedir. Sektörde faaliyet gösteren firmaların yaklaşık yüzde 80’i 49 kişi ve daha altında personel çalıştıran işletmelerden oluşmaktadır. 100 ve üzerinde personel çalıştıran işletmelerin payı yüzde 10’lar civarındadır.

⁵ Bu tutar çalışan sayısını ifade etmekte olup, ücretli sayısı ankette 4,401 bin kişi olarak verilmektedir.

Tablo.13 – Tekstil ve Giyim Sektöründe İşyeri ve Çalışan Sayısı, 2002

	İşyeri Sayısı (1)	% Dağılım	Çalışan Sayısı (2)	% Dağılım	(1/2)*
Tekstil sektörü	18,733	33,5	352,394	50,3	18,8
Pamuk elyafın hazırlanması ve eğrilmesi	1,415	2,5	71,671	10,2	50,7
Yün elyafın hazırlanması ve eğrilmesi	339	0,6	6,652	0,9	19,6
Kamgarn elyafın hazırlanması ve eğrilmesi	1	0,0	19	0,0	19,0
Keten elyafın hazırlanması ve eğrilmesi	2	0,0	8	0,0	4,0
İpek, sentetik, yapay iplik elyafının işlenmesi	138	0,2	9,317	1,3	67,5
Dikiş ipliği imalatı	200	0,4	6,435	0,9	32,2
Diğer tekstil elyaflarının hazırlanması ve işlenmesi	19	0,0	285	0,0	15,0
Pamuklu dokuma	5,663	10,1	113,900	16,3	20,1
Yünlü dokuma	2	0,0	14	0,0	7,0
İpekli dokuma	12	0,0	180	0,0	15,0
Diğer dokumalar	502	0,9	7,591	1,1	15,1
Dokumanın aprelenmesi	1,094	2,0	48,792	7,0	44,6
Hazır tekstil ürünleri (giyim dışı) imalatı	5,676	10,2	38,505	5,5	6,8
Halı ve kilim imalatı	802	1,4	19,869	2,8	24,8
Halat, ip, sicim ve ağ imalatı	90	0,2	1,358	0,2	15,1
Dokuma olmayan kumaş ve ürün (giyim dışı) imalatı	8	0,0	135	0,0	16,9
Diğer tekstil ürünleri imalatı	2,770	5,0	27,663	3,9	10,0
Giyim sektörü	37,137	66,5	348,180	49,7	9,4
Trikotaj (örme) ve tığ işi kumaş imalatı	471	0,8	8,301	1,2	17,6
Trikotaj (örme) ve tığ işi çorap imalatı	839	1,5	11,970	1,7	14,3
Trikotaj (örme) ve tığ işi kazak, hırka vb. İmalatı	2,476	4,4	27,461	3,9	11,1
Deri giyim eşyası imalatı	931	1,7	11,743	1,7	12,6
İş giysisi imalatı	838	1,5	6,698	1,0	8,0
Diğer dış giyim eşyası imalatı	22,410	40,1	156,739	22,4	7,0
İç giyim eşyası imalatı	7,699	13,8	112,132	16,0	14,6
Diğer dış giyim ve aksesuar imalatı	1,473	2,6	13,136	1,9	8,9
Tekstil ve Giyim Sektörleri Toplamı	55,870	100,0	700,574	100,0	12,5
İmalat Sektörü Toplamı	267,184		2,043,815		7,6
Tekstil ve Giyim Dışı İmalat Sektörü	211,314		1,343,241		6,4
Tüm Sektörler Toplamı	1,881,433		6,325,036		3,4
Tekstil sektörü / İmalat sektörü, %	7,0		17,2		
Giyim sektörü / İmalat sektörü, %	13,9		17,0		
Tekstil+Giyim sektörleri / İmalat Sektörü, %	20,9		34,2		
Tekstil+Giyim sektörleri / Tüm Sektörler, %	3,0		11,1		

Kaynak: DİE, 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı Anketi

* İşyeri başına ortalama çalışan sayısını ifade etmektedir.

TOBB Sanayi Veritabanı'nda yeralan yaklaşık 15 bin firmaya ilişkin olarak sektördeki çalışanların profillerine bakıldığında, yüzde 90'ının usta ve işçilerden oluştuğu, kalan yüzde 10'luk bölümün ise mühendis, teknisyen ve idari personel statülerinde çalıştığı görülmektedir.

Tablo.14 – Tekstil ve Giyim Sektöründe Ölçek Büyüklüğü

Personel Sayısı (ps)	Kayıtlı firma sayısı	Yüzde Dağılım
ps ≤ 9	4,041	26,7
10 ≤ ps ≤ 49	7,865	52,0
50 ≤ ps ≤ 99	1,513	10,0
100 ≤ ps ≤ 249	1,148	7,6
ps ≥ 250	557	3,7
Toplam	15,124	100,0

Kaynak: TOBB, Sanayi Veri Tabanı, 17 Haziran 2005 güncellemesi.

Tablo.15 – Tekstil ve Giyim Sektöründe Çalışan Profili

Personel	Çalışan sayısı	Yüzde Dağılım
Mühendis	8,868	1,1
Teknisyen	12,491	1,6
Usta	46,106	5,8
İşçi	658,811	83,2
İdari Personel	65,802	8,3
Toplam⁶	792,078	100,0

Kaynak: TOBB, Sanayi Veritabanı, 17 Haziran 2005 güncellemesi.

Sektördeki işyeri ve çalışan sayısı açısından bir başka istatistik kaynağı SSK'nın veri tabanıdır. Bu veri tabanındaki kayıtlı işyeri ve ücretli zorunlu sigortalı sayıları aşağıda verilmektedir. SSK istatistiklerine göre, deri sektörü de dahil olmak üzere tekstil ve giyim sektöründe 41 bin civarında kayıtlı işyeri olduğu ve bu sektörlerde 786 bin civarında kayıtlı ücretli çalışan olduğu görülmektedir.

Tablo.16 – Tekstil ve Giyim Sektöründe Kayıtlı İşyeri ve Zorunlu Sigortalı Sayıları

	2000	2001	2002	2003
Kayıtlı İşyeri Sayıları				
Dokuma sanayi	10,585	10,198	10,788	12,149
Giyim ve hazır dokuma eşyası	23,813	21,575	22,838	26,610
Ara Toplam (1)	34,398	31,773	33,626	38,759
Deri ve deriden eşya	1,815	1,745	1,748	1,916
Toplam (2)	36,213	33,518	35,374	40,675
Diğer sektörler	717,062	689,985	692,035	736,502
Genel Toplam (3)	753,275	723,503	727,409	777,177
Zorunlu Sigortalı Sayıları				
Dokuma sanayi	309,413	280,324	329,628	363,507
Giyim ve hazır dokuma eşyası	300,892	278,354	342,947	401,465
Ara Toplam (4)	610,305	558,678	672,575	764,972
Deri ve deriden eşya	16,487	15,731	18,588	20,902
Toplam (5)	626,792	574,409	691,163	785,874
Diğer sektörler	4,627,333	4,312,472	4,532,120	4,829,364
Genel Toplam (6)	5,254,125	4,886,881	5,223,283	5,615,238
Oranlar				
(1) / (3)	4,6	4,4	4,6	5,0
(2) / (3)	4,8	4,6	4,9	5,2
(4) / (6)	11,6	11,4	12,9	13,6
(5) / (6)	11,9	11,8	13,2	14,0

Kaynak: Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK), İstatistik ve Çalışma Raporları.

Tekstil ve giyim sektöründe kayıtlı işyeri ve çalışan sayısının 2002 ve 2003 yıllarında arttığı görülmektedir. Deri de dahil olmak üzere tekstil ve giyim sektörlerinde 2001-2003 döneminde faaliyet gösteren işyerlerinin toplam kayıtlı işyerleri içindeki payı yüzde 4,6'dan

⁶ DİE'nin anket verileri ile TOBB'un sanayi veritabanı verileri karşılaştırıldığında çalışan sayılarında tutarsızlıklar olduğu görülmektedir. DİE anketinde yukarıda da ifade edildiği üzere, deri ve ayakkabı sektörü de dahil olmak üzere sektördeki firma sayısı 63.412 (tekstil ve giyim sektöründe 55.870) iken, TOBB Sanayi Veritabanının kapsadığı firma sayısı 15.124'dür. TOBB veritabanı tekstil ve giyim sektörlerinde yer alan firmaların sadece yüzde 24'ünü kapsadığı halde, çalışan sayılarının iki veri tabanında birbirine yakın olduğu görülmektedir. DİE anketinde sektörde çalışan sayısı, deri ve ayakkabı sanayi de dahil olmak üzere 750.032 gözükürken, TOBB sanayi veritabanında bu sektörlerde çalışanların toplam sayısı Tablo.15'den de görülebileceği üzere 792.078 olarak verilmektedir. Bu farklılık, eğer tanım farklılığı değil ise, sektördeki kayıtdışı işyeri işaret etmesi açısından önemlidir.

yüzde 5,2'ye, zorunlu sigortalı sayısı da yüzde 11,9'dan yüzde 14'e yükselmiştir. Oranlardaki bu değişim, incelenen dönemde kayıtlı çalışan sayısı artışının, tekstil ve giyim sektöründe diğer sektörler göre daha belirgin yaşandığını göstermesi açısından önemlidir.

Kayıtlı işyeri ve zorunlu sigortalı sayılarında dikkat çeken bir diğer gelişme, gerek işyeri sayısında ve gerekse sigortalı sayısında 2001 yılında yüzde 8 civarında bir gerileme yaşanmasına rağmen, 2002 ve 2003 yıllarında, kurlarda gerçekleşen düzeltme ve yatırım miktarında gözlenen artışın da etkisiyle, işyeri ve sigortalı sayılarının kriz öncesi dönem olan 2000 yılının da oldukça üzerine çıkmasıdır. Kriz sonrası dönemde (2003-2001 döneminde), sektörde faaliyet gösteren kayıtlı işyeri sayısında yüzde 21, zorunlu sigortalı sayısında ise yüzde 37 oranında bir artış yaşanmıştır. Bu artışlar özellikle giyim sektöründe daha belirgin olarak yaşanmış, zorunlu sigortalı sayısı tekstil sektöründe yüzde 30 artarken, giyim sektöründeki artış yüzde 44'ün üzerine çıkmıştır.

Kutu.3 - Tekstil ve Giyim Sektöründe İşgücü Kayıpları

Tekstil ve giyim sektörleri hemen her ülkede kalkınma dinamiğinin temel taşları olmuştur. Kalkınmışlık derecesi ile sektörel üretim arasında ters orantılı bir gelişme sözkonusudur. Ayrıca, sektörün serbestleştirilmek suretiyle uluslararası rekabete açılması, emek piyasası üzerinde bir baskı unsuru olmakta, ülkeler arasındaki üretim ve ticaret kaymaları emeğin de coğrafik dağılımını değiştirmektedir. Son 30 yıllık dönemde Fransa, Almanya, Japonya, İngiltere ve ABD'de de tekstil ve giyim sektöründe 4 milyonu aşkın bir işgücü kaybı yaşanmıştır. Japonya ve ABD'de son 5-10 yıldaki işgücü kaybı dikkat çekicidir.

Tablo.7 – Tekstil ve Giyim Sektörlerinde İşgücü Kayıpları (Bin Kişi)

		1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2000/ 1990	2000/ 1970
Fransa	Toplam	789	668	569	...	293	270	214	-79	-575
	Tekstil	451	364	297	...	150	131	114	-36	-337
	Giyim	338	304	272	...	143	139	100	-43	-238
Almanya	Toplam	880	645	547	416	372	383	285	-87	-595
	Tekstil	501	357	320	246	229	261	168	-61	-333
	Giyim	379	288	227	170	143	122	117	-26	-262
Japonya	Toplam	1,713	1,560	1,213	1,165	1,122	866	576	-546	-1,137
	Tekstil	1,349	1,093	776	706	634	491	352	-282	-997
	Giyim	364	467	437	459	488	375	224	-264	-140
İngiltere	Toplam	982	857	628	496	430	361	258	-172	-724
	Tekstil	625	511	351	259	227	188	149	-78	-476
	Giyim	357	346	277	237	203	173	109	-94	-248
ABD	Toplam	2,277	2,061	2,136	1,727	1,636	1,566	1,161	-475	-1,116
	Tekstil	1,113	996	1,150	840	829	842	528	-301	-585
	Giyim	1,164	1,065	986	887	807	724	633	-174	-531
İtalya	Toplam						606	558	-48	
	Tekstil						332	352	-20	
	Giyim						274	206	-68	

İşgücünün bir sektörden diğerine kendiliğinden kayması mümkün olamamakta, işgücü beceri ihtiyacındaki farklılıklar, lokasyon değişimi, aile sorumlulukları, ücret vb. haklardaki farklılıklar işgücünün uyumlaştırılması için temel bir politika çerçevesinin olmasını gerektirmektedir.

Temel uyum politikaları genel olabildiği gibi hedef bir kitleye de yönelik olabilmektedir ya da doğrudan bir politika olabildiği gibi, işgücünün korunmasını amaçlayan dolaylı bir politika demeti de olabilmektedir. Örneğin, işsizlik sigortası, mesleki eğitim programları, yeni bir iş bulmaya yönelik araştırma desteği gibi genel ve doğrudan politikalar olabildiği gibi, kur, vergi veya ticaret politikaları gibi genel ama dolaylı politikalar da uygulanabilmektedir. Buna karşılık, belirli bir işkoluna yönelik özel desteklerin gündeme geldiği spesifik ve doğrudan politikalar sözkonusu olabildiği gibi, belirli işkollarına verilen sübvansiyonlar, ayrıcalıklı vergi politikaları, gümrük tarifeleri, kotalar vb. dolaylı ve spesifik politikalar da olabilmektedir.

Kaynak: OECD, A New World Map in Textiles and Clothing, 2004.

2004 yılına ilişkin kayıtlı işyeri ve zorunlu sigortalı sayısı istatistikleri henüz SSK tarafından yayınlanmadığı için tekstil ve giyim sektörlerindeki kayıt içine doğru yönelmenin devam edip, etmediğini ifade etmek mümkün değildir. Ancak, DİE tarafından üretim anketlerine paralel olarak yapılan “İmalat Sanayiinde Ücret ve Kazanç Anketi”nde⁷ imalat sanayiinde ücretli çalışanların sektörel dağılımı ile ilgili bilgiye yer verilmektedir. Bu bilgilerden hareketle aşağıdaki tespitlere ulaşılmaktadır;

- Tekstil ve giyim sektörlerinin imalat sanayi istihdamına yaptığı katkı 2003-2005 döneminde giderek azalmaktadır. Tekstil ve giyim sektörlerinde ücretli çalışanların, imalat sanayiinde ücretli çalışanların toplamı içindeki payı, 2003 yılının ilk üç aylık döneminde yüzde 33,7 iken, bu oran 2004 yılının aynı döneminde yüzde 31,4’e, 2005 yılının aynı döneminde ise yüzde 29,3’e gerilemiştir.
- Tekstil sektörünün imalat sanayi içindeki payı, ücretli çalışanların işyerlerinin toplu sözleşme kapsamında olup-olmamasına göre çok fazla bir değişiklik göstermemektedir. İşyeri toplu sözleşme kapsamında olsa da olmasa da, tekstil sektöründe ücretli çalışanların nispi payı 2005 yılı ilk çeyreği itibariyle yüzde 18’ler seviyesindedir. Buna karşılık giyim sektöründe çalışanların önemli bir bölümü toplu sözleşme kapsamında olmayan işyerlerinde istihdam edilmektedir. Giyim sektöründe toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işyerlerinde çalışanların nispi payı yüzde 3’ler civarında iken, kapsam dışı işyerlerinde çalışanların toplam imalat sanayi içindeki payı yüzde 16’lar seviyesindedir. Diğer bir deyişle, sendikalaşma oranının giyim sektöründe tekstil sektörüne nazaran düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo.17 –Tekstil ve Giyim Sektöründe Ücretli Çalışanların İmalat Sanayiindeki Nispi Önemleri, %

Dönem ⁸	Tekstil Sektörü			Giyim Sektörü			Tekstil ve Giyim Dışı İmalat Sektörleri Gen. Ort.	İmalat Sektörü Ort.	İmalat Sektörü Üretimde Çalışanlar Endeksi (1997=100)
	Toplu iş sözleşmesi kapsamında olan işyerlerinde	Toplu iş sözleşmesi kapsamı dışındaki işyerlerinde	Genel Ort.	Toplu iş sözleşmesi kapsamında olan işyerlerinde	Toplu iş sözleşmesi kapsamı dışındaki işyerlerinde	Genel Ort.			
2003 I	21,7	21,2	21,5	4,0	19,4	12,2	66,3	100,0	86,0
II	21,0	20,7	20,8	3,8	19,0	11,8	67,4	100,0	87,5
III	19,9	19,9	19,9	3,4	18,6	11,3	68,8	100,0	88,4
IV	20,3	20,0	20,1	3,5	17,8	11,1	68,8	100,0	86,1
Ort.	20,7	20,5	20,6	3,7	18,7	11,6	67,8	100,0	87,0
2004 I	20,8	19,4	20,0	3,6	17,5	11,4	68,6	100,0	88,1
II	20,6	19,2	19,8	3,3	16,9	10,9	69,3	100,0	91,4
III	19,0	18,6	18,8	3,2	15,7	10,2	71,0	100,0	91,7
IV	18,7	19,3	19,0	3,4	15,0	9,9	71,1	100,0	89,2
Ort.	19,8	19,1	19,4	3,4	16,3	10,6	70,0	100,0	90,1
2005 I	18,2	18,9	18,6	3,2	16,5	10,7	70,7	100,0	90,5

Kaynak: DİE, İmalat Sanayiinde Ücret ve Kazanç ve Üretimde Çalışanlar Anketleri.

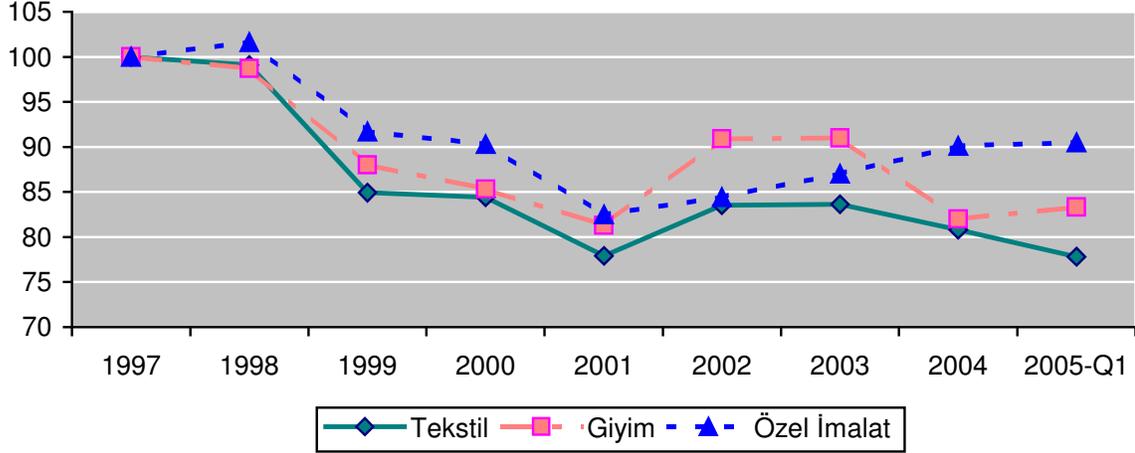
- Tekstil sektöründeki nispi pay kaybı daha ziyade toplu sözleşme kapsamındaki işyerlerinde yaşanırken, giyim sektöründe işgücü kaybı daha ziyade toplu sözleşme kapsamında olmayan işyerlerinde yaşanmaktadır. 2005-2003 dönemi

⁷ Sözkonusu anket, imalat sanayiinde faaliyet gösteren ve ücretli çalışan sayısı 10 ve daha fazla olan işyerlerini kapsamaktadır.

⁸ DİE, Ücret ve Kazanç anketi 1996 yılı başından itibaren altı aylık dönemler itibariyle yapılmakta idi. 2003 yılı başından itibaren sözkonusu anketin kapsam ve dönemi değiştirilmiştir. Bu nedenle, karşılaştırma yapmayı mümkün kılabilmek için inceleme dönemi 2003 yılından itibaren başlatılmıştır.

birinci çeyrekleri karşılaştırıldığında, tekstil sektörü istihdamındaki pay kaybı toplu sözleşme kapsamındaki işyerlerinde 3,5 puan, kapsam dışı işyerlerinde ise 2,3 puandır. Buna karşılık giyim sektöründeki istihdam kaybı toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işyerlerinde 0,8 puan, diğer işyerlerinde ise 2,9 puan olmuştur.

**Grafik.1 - Üretimde Çalışanlar Endeksi
(1997=100)**

4.2.Sektörün teşvikli illere göç etmesi beklenebilir mi?

Yatırım ve istihdamın teşviki amacıyla ülkemizde bazı illerde vergi ve sigorta primi indirimi, enerji ve arsa desteği gibi teşvikler uygulanmaktadır. Tekstil ve giyim sektörünün bu teşviklerden potansiyel olarak ne ölçüde yararlanabildiğini görebilmek açısından, TOBB Sanayi veri tabanındaki firma ve çalışan sayısı bilgileri aşağıda iller itibariyle verilmektedir.

Tablo.18 – İllere göre firma ve çalışan sayısı

	Tekstil&Giyim&Deri Sektörü		Yüzde Dağılım	
	Firma Sayısı	Çalışan Sayısı	Firma Sayısı	Çalışan Sayısı
İstanbul	6,981	268,328	46,2	33,9
Bursa	1,681	75,720	11,1	9,6
İzmir	896	51,586	5,9	6,5
Denizli	763	59,770	5,0	7,5
Gaziantep	755	35,341	5,0	4,5
Tekirdağ	426	61,797	2,8	7,8
Uşak	321	10,041	2,1	1,3
Ankara	296	15,435	2,0	1,9
K.Maraş	286	14,422	1,9	1,8
Adana	284	20,733	1,9	2,6
Urfa	175	2,948	1,2	0,4
Manisa	172	7,215	1,1	0,9
Kayseri	156	18,866	1,0	2,4
Konya	152	9,089	1,0	1,1
Diğer iller	1,780	140,787	11,8	17,8
Toplam	15,124	792,078	100,0	100,0
Bilgi için;				
Teşvikli illerde sektörün durumu				
- Teşvikli 36 il toplamı	1,100	51,732	7,3	6,5
- Teşvikli ilave 13 il toplamı	422	25,169	2,8	3,2
- Diğer iller toplamı	13,602	715,177	89,9	90,3

Kaynak: TOBB Sanayi Veritabanı -17 Haziran 2005 güncellemesi.

Tablo.18'den de görülebileceği gibi tekstil ve giyim sektöründe faaliyet gösteren firmalar ve çalışanların çok önemli bir bölümü 14 ilimizde toplanmıştır. Veri tabanındaki işyerlerinin yaklaşık ¾'ü, çalışanların 3/5'i İstanbul, Bursa, İzmir, Denizli ve Gaziantep illerimizde toplanmıştır. TOBB Sanayi veritabanı bilgilerine göre teşvik kapsamındaki 49 ilimizde ise firma ve sektör çalışanlarının sadece yaklaşık yüzde 10'u faaliyet göstermektedir. Bunun anlamı, birim maliyetlere önemli ölçüde etki eden ücret vergisi, sosyal güvenlik primleri, enerji girdisi ve arazi temini gibi giderleri aşağıya çekebilecek imkandan sektörün çok düşük bir bölümünün yararlanabiliyor olmasıdır.

Tablo.19 – Teşvikli illerde kayıtlı işyeri ve zorunlu sigortalı sayıları

	Kayıtlı işyeri sayısı	Zorunlu sigortalı sayısı
Teşvikli 36 il toplamı	77,404	476,699
Teşvikli ilave 13 il toplamı	42,795	279,025
Ara Toplam (1)	120,199	755,724
Diğer iller toplamı	656,978	4,859,514
Genel Toplam (2)	777,177	5,615,238
(1) / (2), Yüzde	15,5	13,5

Kaynak: Sosyal Sigortalar Kurumu(SSK), İstatistik ve Çalışma Raporları.

SSK'nın kayıtlı işyeri ve zorunlu sigortalı sayıları ile ilgili istatistiklerde de benzeri bir yapı söz konusudur. Kayıtlı işyerlerinin yüzde 15'i, zorunlu sigortalı sayılarının ise yüzde 13,5'i teşvikli 49 ilde faaliyet göstermekte ya da çalışmaktadır.

Teşvikli illere çevre illerden göçler sözkonusu olmakla birlikte, hızlı teslim ve ulaşım imkanlarına yakınlığın giderek önem kazandığı bir sektörde, özellikle dış satıma yönelik olarak çalışan firmaların bu taşınmayı gerçekleştirebilecekleri şüphelidir. Bu kapsamda İstanbul'da yerleşik bir firmanın teşvikli illere taşınması, fiziki taşınma olsa bile deneyimli işgücünü de kendisi ile birlikte götürebilme olasılığının güç olduğu düşünülmektedir.

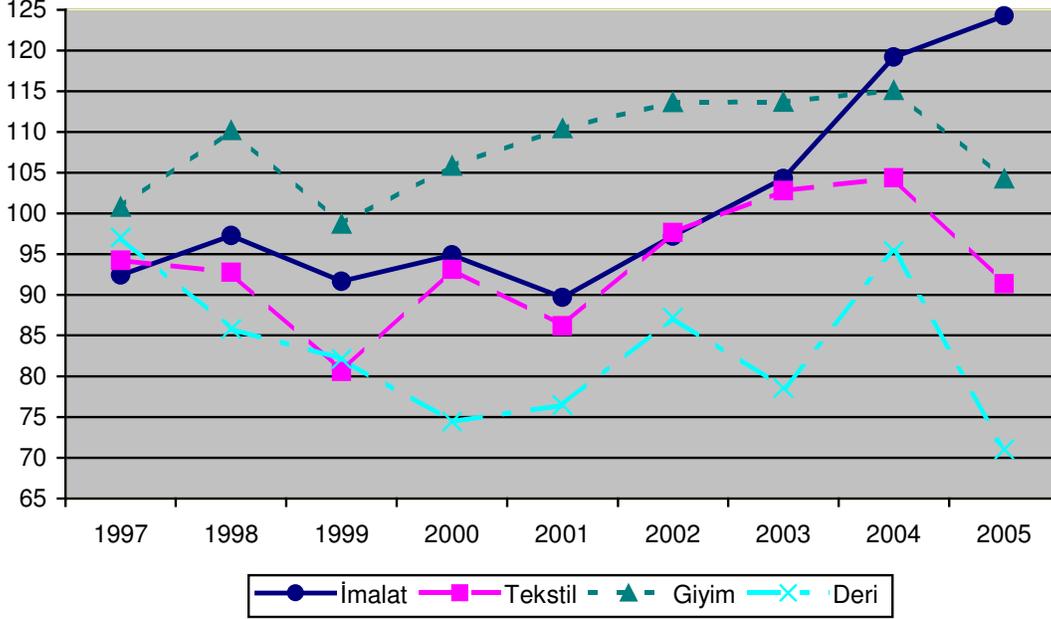
4.3.Sanayi üretim endeksi

DİE tarafından yayınlanan aylık üretim endeks değerlerine Ocak-Mayıs dönem ortalamaları itibariyle bakıldığında, son 10 yıllık dönemde tekstil ve deri sanayi üretiminin genel imalat sanayi üretim performansının altında bir performans sergilediği, buna karşılık giyim eşyası sanayiinin 2005 yılı Ocak-Mayıs dönemi hariç olmak üzere imalat sanayii genelinden çok daha iyi bir performans yakaladığı görülmektedir.

Grafik.1'den de takip edilebileceği gibi, tekstil ve deri sektörleri üretimlerinde giyim sektörü ve genel imalat sektörü üretimlerine göre daha istikrarsız bir yapı söz konusudur. Giyim sektörünün ise 1999 yılı depremi ve Rusya krizi dışarıda bırakıldığında, 2005 yılı hariç olmak üzere daha mutedil bir büyüme patikası içerisinde olduğu görülmektedir. Aynı eğilimi imalat sanayiinin geneli için de söylemek mümkündür. Giyim sanayiindeki eğilimin genel imalat sanayiindeki eğilimden farkı, 2005 yılında kendini göstermiştir. Genel imalat sanayiinde üretim eğilimi olumlu gelişmesini sürdürmesine rağmen, giyim sektöründeki artış eğilimi kotaların kaldırılmasının da etkisiyle tersine dönmüştür.

Grafik.2 - Üretim Endeksindeki Gelişmeler (1997=100)

(Ocak-Mayıs dönemi ortalama endeks değerleri)

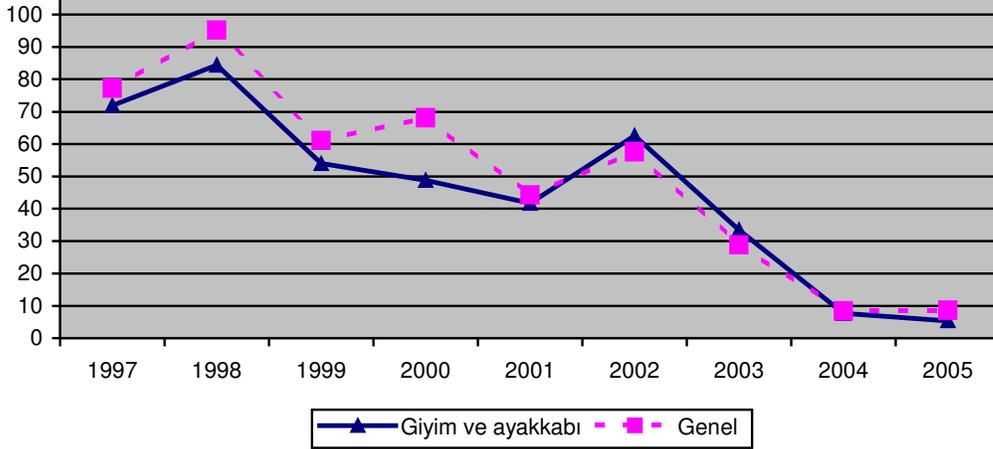

4.4.Fiyat gelişmeleri

Tekstil ve giyim sektöründe yaşanan gelişmelerin fiyat hareketleri yoluyla tüketiciye nasıl yansıdığını görebilmek amacıyla, DİE'nin genel tüketici fiyatları ile giyim-ayakkabı sektörü fiyat artışlarına bakılmıştır. TÜFE gelişmeleri konusunda 2005 Ocak-Haziran dönemi verisi olduğu için, 1997-2005 döneminde ilk 6 aylık dönemdeki ortalama fiyat gelişmeleri esas alınmıştır.

Grafik.3 - Tüketici Fiyatları

(Ocak-Haziran dönemleri itibariyle ortalama yıllık yüzde değişme)

Giyim ve ayakkabı sektöründeki tüketici fiyat artışlarının genel olarak tüketici fiyat artışlarının altında olduğu görülmektedir. Bu gelişmenin istisnası, giyim sektörünün önemli bir atılım içerisinde bulunduğu 2002 ve 2003 yılları olmuştur. 2004 ve 2005 yıllarında genel trendine tekrar dönüldüğü görülmektedir. Çin ve kota etkileri nedeniyle dış talepte yaşanan sorunlara ilave olarak, iç talep artışı yetersizliğinin giyim ve ayakkabı sektöründe fiyat

artışlarını sınırladığını göstermektedir. Giyim ve ayakkabı sektörü ithalatında yaşanan gelişmeler de fiyatlar üzerinde aşağıya doğru bir baskı unsuru olabilmektedir.

4.5.Verimlilik ve rekabet gücü göstergeleri

Türkiye ve dünya ekonomilerinde yaşanan krizler (Asya krizi, Rusya krizi, deprem felaketi, 2001 yılı krizi vb.) imalat sanayiinde önemli üretim dalgalanmalarına neden olmuştur. 2001 yılında 93,2'ye kadar düşen imalat sanayi üretim endeksi, 2002-2005 döneminde düzenli bir üretim artışına işaret etmektedir. Tekstil ve giyim sektörlerinin, imalat sanayiinin genelindeki bu üretim trendine ayak uyduramadığı, tekstil ve giyim üretiminde son dönemde önemli bir yavaşlama yaşandığı görülmektedir. Mayıs-2005 dönemi itibariyle üretim endeks değeri, tekstil sektöründe 93,4'e, giyim sektöründe ise 92'ye gerilemiştir.

Kapasite kullanım oranlarındaki gelişmeler de sektörde son dönemde bir yavaşlama olduğunu teyit etmektedir. 2005 Ocak-Mart döneminde tekstil sektöründe kapasite kullanım oranı 80,2'ye, giyim sektöründe ise 83,5'e gerilemiştir. Bu sektörlerdeki kapasite kullanım oranlarındaki gerileme Nisan ve Mayıs aylarında da sürmüştür.

Tablo.20 – Verimlilik ve rekabet gücü göstergeleri

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005*
Sanayi Üretim Endeksi (1997=100)									
Tekstil	100,0	93,9	87,8	96,7	92,0	104,1	106,6	105,1	102,5
Giyim	100,0	107,9	103,7	111,4	107,9	111,7	113,2	114,6	114,9
İmalat sektörü	100,0	100,0	95,9	105,3	93,2	104,8	116,3	131,1	133,4
Kapasite Kullanım Oranları (K.K.O.)									
Tekstil	83,9	78,0	75,7	80,2	76,7	82,9	81,1	79,7	80,2
Giyim	84,1	80,6	79,7	83,8	79,6	84,3	84,8	84,2	83,5
İmalat sektörü	78,6	74,7	69,8	74,4	66,7	72,8	75,9	79,8	79,8
İlave Üretim Kapasitesi Yaratma Eğilim Endeksi (1997=100)									
Tekstil	100,0	101,0	97,3	101,2	100,6	105,4	110,3	110,6	107,2
Giyim	100,0	112,6	109,4	111,8	114,0	111,4	112,3	114,5	115,7
İmalat sektörü	100,0	105,2	108,0	111,2	109,8	113,1	120,4	129,1	131,4
Üretimde Çalışanlar Endeksi									
Tekstil	100,0	99,1	84,9	84,4	77,9	83,5	83,6	80,8	79,5
Giyim	100,0	98,7	88,0	85,3	81,3	90,9	91,0	82,0	80,9
İmalat sektörü	100,0	101,6	91,7	90,3	82,5	84,4	87,0	90,1	90,7
Üretimde Çalışılan Saat Endeksi									
Tekstil	100,0	97,8	82,3	82,9	75,9	82,6	82,2	79,6	78,0
Giyim	100,0	98,9	86,6	84,7	79,4	90,3	89,7	81,1	79,4
İmalat sektörü	100,0	100,6	89,4	89,2	79,6	82,8	85,3	89,0	89,3
Üretimde Çalışılan Saat Başına Verimlilik Endeksi									
Tekstil	100,0	96,0	106,7	116,6	121,2	126,1	129,7	132,0	131,4
Giyim	100,0	109,2	119,8	131,5	136,0	123,6	126,2	141,4	144,7
İmalat sektörü	100,0	99,4	107,3	118,1	117,1	126,6	136,3	147,2	149,4
Birim İşgücü Maliyeti (Döviz Sepeti Bazlı)									
Tekstil	100,0	106,9	114,9	107,3	69,6	77,5	86,1	101,9	104,6
Giyim	100,0	86,9	91,9	86,7	57,9	69,8	83,5	93,0	95,6
İmalat sektörü	100,0	107,2	113,1	110,8	75,7	77,1	84,0	90,5	91,7
İhracat Kar Marjı Endeksi									
Tekstil	100,0	93,8	79,8	84,2	129,4	110,0	102,2	91,5	89,9
Giyim	100,0	109,3	102,3	106,8	156,5	127,7	111,8	112,6	109,7
İmalat sektörü	100,0	88,9	80,7	83,8	122,2	114,8	108,4	110,4	110,9

Kaynak: Zafer Yükseler, Özel İmalat Sanayiinde Verimlilik ve Rekabet Gücü Göstergeleri, Nisan 2005.

*Ocak-Mart dönemi, yıllıklandırılmış.

Birim kapasite başına üretim değerlerinin 1997=100 bazlı bir endekse dönüştürülmesiyle elde edilen ve bu çalışmada “ilave üretim kapasitesi yaratma eğilim endeksi” şeklinde tanımlanan endeks değerlerine bakıldığında tekstil ve giyim sektörlerinde sürekli olarak yeni üretim kapasitesi yaratıldığı görülmektedir. Bu sektörlerde özellikle 2002 ve 2003 yıllarında belirgin bir ilave kapasite yaratıldığını göstermektedir⁹.

Tablo.21 – Üretim ve Kapasite Gelişmeleri

	Aralık 2004	Ocak 2005	Şubat 2005	Mart 2005	Nisan 2005	Mayıs 2005
Sanayi Üretim Endeksi						
- Tekstil	101,3	90,6	89,5	97,7	85,6	93,4
- Giyim	120,4	142,7	95,0	102,0	89,5	92,0
- Toplam Özel İmalat	127,9	116,6	112,1	130,1	129,3	133,3
Kapasite Kullanım Oranı						
- Tekstil	85,9	80,7	80,6	82,2	82,4	80,9
- Giyim	83,2	82,0	80,4	81,1	81,0	81,1
- Toplam Özel İmalat	81,6	75,4	76,5	79,6	79,9	80,9

Kaynak: DİE

İlave kapasite yaratıldığına ilişkin bir diğer gösterge teşvik belgeli yatırımlarda gözlenen gelişmelerdir. Dokuma ve giyim sektörlerinde 1995 yılında AB ile Gümrük Birliği üyeliği sonrasında oluşan beklentiler sonucunda bir yatırım patlaması yaşandığı, teşvik belgelerinde yeralan sabit sermaye tutarının yüzde 75’inin dokumacılık ve giyim sektörlerinde faaliyet gösteren firmalara verildiği görülmektedir.

Tablo. 22 – Teşvik Belgeli Sabit Sermaye Yatırımları (Trilyon TL)

Yıllar	Dokuma ve Giyim Sektörü (1)	İmalat Sektörü (2)	Yüzde Pay (1) / (2)
1990	23,4	42,3	55,3
1991	12,6	48,3	26,1
1992	42,4	104,8	40,5
1993	144,4	435,3	33,2
1994	107,7	295,0	36,5
1995	2462,1	3284,6	75,0
1996	696,7	2161,3	32,2
1997	890,7	2794,4	31,9
1998	652,4	2284,7	28,6
1999	229,4	2558,3	9,0
2000	804,7	3722,4	21,6
2001	1317,3	6201,8	21,2
2002	4096,3	9076,4	45,1
2003	5894,3	13105,3	45,0
2004	3817,3	13399,7	28,5
2005*	952,7	4087,6	23,3

Kaynak: HM, Hazine İstatistikleri

* Ocak-Mayıs dönemi

Dokuma ve giyim sektörlerinde ikinci yatırım dalgası, kriz sonrası dönemde başlamıştır. Kriz sonrası kur gelişmeleri, Dolar/Euro paritesinde Euro lehine yaşanan gelişme ve ekonomiyi yeniden yapılandırma programının etkisiyle yoğun bir yatırım hamlesine

⁹ Birim kapasite başına üretim, üretim endeksinin kapasite kullanım oranına bölünmesi suretiyle elde edilmektedir. İlave üretim kapasitesi yaratma endeksi, üretim endeksinin, 1997=100 bazlı bir endeks değeri haline getirilen kapasite kullanım endeks değerlerine bölünmesi suretiyle de elde edilebilmektedir. Endeks değerinin 100’ün üzerinde olması yeni bir üretim kapasitesi yaratıldığı anlamına gelmektedir.

girişildiği anlaşılmaktadır. 1996-2001 döneminde dokuma ve tekstil sektörlerindeki teşvik belgeli yatırımların toplam yatırımlar içindeki payı ortalama yüzde 24 civarında iken, sözkonusu oran 2002 ve 2003 yıllarında yüzde 45'ler seviyesine yükselmiştir. Bu eğilimin 2004 yılından itibaren yeniden yavaşladığı ve 2005 yılının ilk 5 ayında yüzde 23'ler seviyesine gerilediği görülmektedir.

2002 ve 2003 yıllarında yaşanan bu ikinci yatırım ya da makina yenileme hamlesinin sektörde zaten varolan atıl kapasiteyi arttırdığı, Çin'de ve diğer Asya ülkelerinde yaşanan gelişmelerle birleşince, sektördeki sıkıntıların daha da arttığı anlaşılmaktadır. Kapasite kullanım oranlarının iplik sektöründe yüzde 50, tekstil terbiye sektöründe yüzde 50-60, giyim sektöründe yüzde 87, ayakkabı sektöründe ise yüzde 40-60 aralığında olduğu sektör raporlarında ifade edilmektedir¹⁰.

Üretimde çalışanlar endeksine bakıldığında imalat sektöründe kriz sonrası dönemde mutedil bir istihdam artışının yaşandığı görülmektedir. 2001 yılında 82,5 seviyesine gerileyen endeks değerinin, 2005 yılı Ocak-Mart döneminde 90,7 seviyesine yükselmiştir. İmalat sanayi genelinde yaşanan bu gelişmeye paralel bir gelişmenin 2001-2003 döneminde tekstil ve giyim sektörlerinde de yaşandığı, ancak 2004 ve Ocak-Mart 2005 döneminde her iki sektöründe istihdam kaybına uğradığı anlaşılmaktadır. Tekstil sektöründe 2003 yılında endeks değeri 83,6 seviyesinde iken, 2004 yılında 80,8 ve 2005 yılının ilk üç ayında 79,5 seviyesine gerilediği görülmektedir. Giyim sektöründe ise sözkonusu endeks değerleri sırasıyla, 91, 82 ve 80,9 olmuştur.

Üretimde çalışanlar endeksine paralel bir gelişme, üretimde çalışılan saat endeksinde de yaşanmaktadır. İmalat sanayinin genelinde çalışılan süre artarken, tekstil ve giyim sektörlerinde bu defa 2003 yılından başlamak üzere bir işgücü tasarrufu sağlama gayretinin olduğu gözlenmektedir. Üretimde çalışılan saat endeks değeri 2003 yılında tekstil sektöründe 82,6, giyim sektöründe 90,3 iken, 2005 yılının ilk üç ayında sırasıyla 78 ve 79,4 olarak gerçekleşmiştir.

Gerek üretimde çalışan sayısında ve gerekse üretimde çalışılan sürede bir tasarruf arayışı olduğu görülmektedir. Çapraz kurlardaki gelişmeler de dahil olmak üzere uluslararası rekabet koşullarındaki gelişmeler ve Türk Lirasının değer kazanma süreci ve birim işgücü maliyetlerindeki artış gibi içsel gelişmeler, firmaları verimlilik arayışına yöneltmiş ve ilk yönelim ve etkiler emek piyasasına doğru olmuştur. Sektörün son yıllarda ikinci yatırım dalgası ile yenileme yatırımlarına ağırlık vermesi, emek yoğun sektörler olan tekstil ve giyim sektörünün sermaye yoğunluk derecesini göreceli olarak artırmıştır. Bunun sonucunda, çalışılan saat başına düşen üretim miktarındaki artışları gösteren verimlilik endeksinde mutedil bir artış trendi yaşanmış, tekstil ve giyim gibi ihracat ağırlıklı sektörlerde bu trend daha belirgin olmuştur¹¹.

Tekstil ve giyim sektörleri, işgücü kaynaklı verimlilik artışları sağlamanın yanında, ihracatçı firma kar marjlarını da kısmak suretiyle rekabet güçlerini korumaya çalışmıştır. Türk Lirası cinsinden ihracat fiyat endeksinin nominal birim ücret endeksinde oranı olarak

¹⁰ Detaylı bilgi için Mergen ve Müftüoğlu'na bakılabilir.

¹¹ Tekstil ve giyim sektörleri de dahil olmak üzere özel imalat sanayiinde verimlilik ve rekabet gücü göstergelerine ilişkin daha detaylı incelemeler için (Yükseler, 2005) çalışmasına bakılabilir.

tanımlanan “ihracat kar marjı endeksi”nde¹², bu eğilimi izlemek mümkün olabilmektedir. İmalat sektörünün genel trendinden farklı olarak, tekstil ve giyim sektörlerinde ihracat kar marjı endeks değerlerinde 2002-2005 döneminde düzenli bir gerileme yaşanmaktadır. 2002 yılında tekstil sektöründe 110 olan endeks değeri 2005 yılının ilk üç ayında 89,9’a gerilerken, giyim sektöründe bu değerler sırasıyla 127,7 ve 109,7 olmuştur. Diğer bir deyişle sözkonusu dönemde ihracatçı kar marjları tekstil ve giyim sektörlerinde yüzde 14-18 aralığında gerilemiştir. Bu gerileme özel imalat sanayi genelinde yüzde 3,4 seviyesi ile sınırlı kalmıştır.

4.6.Kredi gelişmeleri

Tekstil ve giyim sektörünün geleceği ile ilgili endişelerin sektörün toplam kredi hacminden aldığı pay verilerinde de izlerine rastlanmaktadır. Sektöre açılan kredilerin toplam kredi hacmi içerisindeki payında mutedil bir azalmanın yaşandığı, yüzde 16 civarındaki sektör payının yüzde 10'lara kadar gerilediği görülmektedir. Kriz sonrası dönemde yüzde 12'lerde durağanlaşsa da sektör kredileri payının, 1999-2005 döneminde sürekli bir gerileme içerisinde olması, finansal kesimin tekstil ve giyim sektörlerine bakış açısını da yansıtmaktadır.

Finansal kesimin sektöre bakış açısını etkileyen faktörlerden birisi, kredilerin sorunlu hale dönüşme oranıdır. İncelenen dönem boyunca sektördeki sorunlu kredi oranı (sorunlu krediler / (nakdi krediler + sorunlu krediler)) genel oranın üzerinde bir seyir göstermiştir. 2001 yılında yaşanan kriz sırasında en yüksek değerine çıkan sorunlu kredi oranı, son dönemde yüzde 8,5'e gerilemesine rağmen, halen genel oranın 1,8 katı büyüklüğe sahiptir.

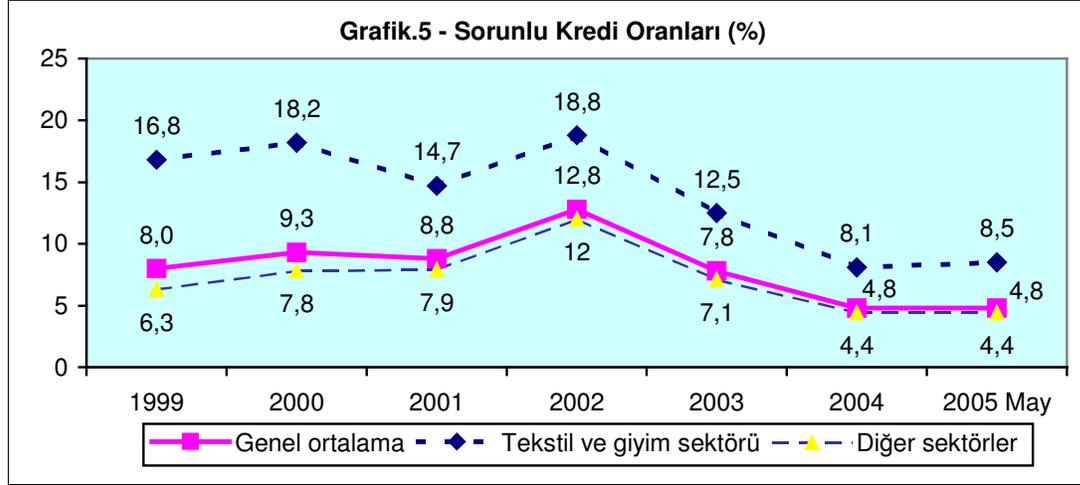
Kaynak: TCMB, Sektör Kredileri.

Sorunlu kredi oranı genel olarak finansal kesimin kredi portföyü ve dolayısıyla aktif kalitesi açısından önemli bir göstergedir. Bunun yanında, sorunlu kredi oranlarının sektörel bazda karşılaştırılması, ilgili sektörün göreceli sağlık durumu hakkında da önemli ip uçları verebilmektedir.

Grafik.5’de tekstil ve giyim sektöründeki sorunlu kredi oranları genel ortalama ve tekstil&giyim sektörü dışındaki sektörlerin ortalamaları ile karşılaştırılmaktadır. Görüldüğü gibi, incelenen dönemde sektöre ait sorunlu krediler genel ve diğer sektör ortalamalarının oldukça üzerindedir. 1997-2000 döneminde yaşanan Asya ve Rusya krizleri ile 2001 yılında

¹² Türk Lirası cinsinden ihracat fiyat endeksi, dolar bazlı ihracat fiyat endeksi ile dolar kuru endeksinin çarpımından, nominal birim ücret endeksi ise nominal ücret endeksinin verimlilik endeksinde bölünmesiyle elde edilmektedir.

Türk ekonomisinde yaşanan kriz sonrasında sorunlu kredi oranının yüzde 19'a kadar yükseldiği, yeniden yapılandırma, sorunlu kredinin zarar yazılarak bilanço dışına çıkarılması, kredi hacmi içerisinde nispi paylarındaki azalma vb. nedenlerle 2002 ve sonrasında genel ortalamalara göreceli olarak yaklaşan tekstil&giyim sektörü sorunlu kredileri, 2005 yılının ilk üç ayında bir miktar artarak yüzde 8,5'e yükselmiştir.

Kaynak: TCMB, Sektör Kredileri.

4.7. Leasing işlemleri

Tekstil ve giyim sektöründe banka kredilerinde yaşanan gelişmelere paralel gelişmeler leasing işlemlerinde de yaşanmaktadır. 2001-2005 döneminde yapılan kiralama işlemlerinin mal grupları ve sektörel bazda dağılımı aşağıdaki tabloda özetlenmektedir.

Tablo: 23 – Finansal Kiralama İşlemleri (Milyon USD)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005*
Dokuma tezgahları	42,7	10,3	51,9	26,9	108,7	178,4	163,1	27,4
İplik imalat makineleri	29,7	5,2	15,3	7,9	47,8	30,4	30,1	7,3
Boya makineleri	16,4	5,5	7,3	4,6	18,4	23,0	26,4	4,8
Konfeksiyon dikiş makineleri	29,8	12,2	21,8	13,9	40,0	46,8	33,8	6,5
Diğer makineler	79,1	11,9	38,1	34,6	95,9	134,9	117,6	29,8
Tekstil Toplamı	197,7	45,1	134,4	87,9	310,8	413,5	371,0	75,8
Diğer mal grupları	1743,4	900,1	1495,4	643,8	1016,9	1752,5	2549,8	635,6
Genel Toplam	1941,1	945,2	1629,8	731,7	1327,7	2166,0	2920,8	711,4
Tekstil sektörü payı, %	10,2	4,8	8,2	12,0	23,4	19,1	12,7	10,7

Kaynak: FİDER, Finansal Kiralama Derneği

(*) Ocak-Mart dönemi

1999 yılı Rusya krizi, deprem felaketi ve 2001 yılı krizinden finansal kiralama sektörünün de önemli ölçüde etkilendiği, gerek 1999 ve gerekse 2001 yılında sektörün yarıdan fazla küçüldüğü görülmektedir. Ancak 2002 yılı ile birlikte hem finansal kiralama sektöründe hem de tekstil sektörü ile ilgili mal gruplarında önemli bir canlanma başlamıştır. Tekstil ve giyim makineleri ile ilgili kiralama toplam kiralama içindeki payı yüzde 23'lere kadar yükselmiştir. Ancak, bu yükselme eğiliminin özellikle 2004 yılından başlamak üzere tersine döndüğü görülmektedir.

Tekstil ve konfeksiyon makineleri ile ilgili kiralama işlemlerinin toplam hacmin yüzde 12,7'sine kadar gerilediği, bu gerilemenin 2005 yılının ilk üç ayında da devam ederek yüzde 10,7'ye gerilediği görülmektedir. Finansal kiralama işlemlerine birinci üç aylık dönemler

itibariyle bakıldığında, finansal kiralama işlemleri içerisinde 2003 yılında azami payını alan tekstil sektörü, 2004 ve 2005 yılının aynı dönemlerinde önemli pay kaybına uğramıştır.

Tablo: 24- Finansal Kiralama İşlemleri (Ocak-Mart dönemi itibariyle, Milyon USD)

Mal Grupları	2000 Q1	2001 Q1	2002 Q1	2003 Q1	2004 Q1	2005 Q1	2005/04 % Değişim
Kara ulaşım araçları	20,0	9,1	15,6	60,8	63,2	94,7	49,8
Hava ulaşım araçları	11,1	0,6	0	0	0	5,3	...
Deniz ulaşım araçları	0,2	0,6	0	2,3	0	2,9	...
İş ve inşaat makineleri	24,0	24,5	17,2	23,1	60,5	147,3	143,5
Makina ve ekipmanlar	37,7	46,9	35,3	88,8	152,6	201,3	31,9
Tıbbi cihazlar	14,1	7,9	7,4	16,2	21,8	34,2	56,9
Tekstil makineleri	14,7	38,2	39,3	88,0	82,6	75,8	-8,2
Turizm ekipmanları	19,7	7,0	6,2	5,5	8,7	10,0	14,9
Elektronik ve optik cihazlar	14,7	7,9	7,6	9,5	38,1	22,7	-40,4
Basın ve Yayın donanımları	6,6	9,5	2,6	7,7	21,9	28,3	29,2
Büro ekipmanları	38,1	32,1	21,6	30,6	36,8	47,6	29,3
Gayrimenkuller	10,6	19,6	15,6	23,9	50,2	34,4	-31,5
Diğer	12,4	10,2	10,1	7,8	9,4	7,0	-25,5
Genel Toplam	223,7	214,3	178,5	364,2	545,9	711,4	30,3
Tekstil / G. Toplam	6,6	17,8	22,0	24,2	15,1	10,7	

Kaynak: FİDER, Finansal Kiralama Derneği

2005 yılının ilk üç ayında, bir önceki yılın aynı dönemine göre toplam kiralama işlemleri yüzde 30 oranında bir artış göstermesine rağmen, tekstil makineleri ile ilgili kiralama miktarının yüzde 8 civarında gerilediği göze çarpmaktadır. Bu nedenle, tekstil makineleri ile ilgili kiralama miktarının toplam kiralama miktarı içindeki payı bir önceki yıla göre 4,4 puan gerileyerek, yüzde 10,7 olarak gerçekleşmiştir.

4.8.Factoring işlemleri

Yukarıda özetlendiği şekilde, banka kredileri ve leasing işlemleri içinde 2004 yılından başlayarak nispi önemi azalan tekstil ve giyim sektörü, alacaklarının erken paraya çevrilmesi suretiyle faktoring uygulamasını daha fazla kullanır hale gelmiştir. Kriz sonrası dönemde toplam faktoring işlemleri içinde tekstil ve giyim sektörünün payı yüzde 15'lerden yüzde 23'lere yükselmiştir.

Tablo: 25 – Faktoring İşlem Hacmi (Milyon YTL)

	2001	2002	2003	2004	2005*
Tekstil	492,7	1214,4	1889,7	2703,4	781,8
Hazır giyim, kürk sepilme, boyama	79,5	150,5	260,3	403,5	137,9
Deri ve deri ürünleri	14,8	43,3	70,5	117,8	40,1
Ara Toplam (1)	587,0	1408,2	2220,5	3224,7	959,8
Diğer sektörler	3281,7	4829,3	7657,9	10810,3	3697,1
Genel Toplam (2)	3868,7	6237,5	9878,4	14035,0	4656,9
(1) / (2), Yüzde	15,2	22,6	22,5	23,0	20,6

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

* Ocak-Mart dönemi, geçici veriler.

Tekstil ve giyim sektörünün alacaklarını iskonto ettirmek suretiyle faaliyetlerini finanse etme davranışı, 2005 yılının ilk üç ayında da büyük ölçüde sürmüştür. Nitekim, toplam faktoring işlemleri içinde sektörün payı yüzde 23'lük seviyesinden, yüzde 20,6 seviyesine gerilemiştir.

4.9.Dahilde İşleme Rejimi(D.İ.R) İşlemleri

Dahilde işleme rejimi ile, dünya piyasa fiyatlarından hammadde temin etmek suretiyle ihracatın artırılması hedeflenmektedir. İhraç ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmak amacıyla, ihracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan hammadde, yardımcı madde, yarı mamül, mamul, ambalaj ve işletme malzemeleri her türlü vergi resim harç muafiyeti ile ithal edilmekte, alınan teminatlar ihracın gerçekleşmesi ile birlikte iade edilmektedir.

Dahilde işleme rejimi kapsamında, dokuma ve giyim sanayi için 2004 yılında taahhüt edilen ihracat tutarının 5,8 milyar dolara, bu ihracatı gerçekleştirmek için yapılacağı öngörülen ithalat tutarı ise 3,4 milyar dolara ulaşmıştır. Diğer bir deyişle, dokuma ve tekstil sektöründe rejim kapsamında taahhüt edilen ihracatın gerçekleştirilebilmesi için gereksinim duyulan ithalat oranının yüzde 58'in üzerine çıkmıştır. Çok daha açık bir ifadeyle 100 dolarlık bir ihracat gelirininde elde edebilmek için 58,4 dolarlık bir ithalata gereksinim duyulduğu anlaşılmaktadır. Bu gereksinim aynı tutarda bir ihracat için 2000-01 yıllarında ortalama 50,7 dolar¹³ olarak hesaplanmaktadır. Bu gelişme, sektör üretiminde ithal girdisinin giderek arttığını göstermesi açısından önemlidir.

Dahilde işleme rejimi istatistiklerinde dikkat çeken bir diğer gelişme, 2004 yılı ile birlikte bu kapsamda taahhüt edilen ihracat ve ithalat tutarının, sektörün toplam ihracat ve ithalatı içindeki nispi payının azalmasıdır. Dokuma ve giyim firmaları tarafından taahhüt edilen ihracatın sektörün gerçekleştirdiği toplam ihracat içindeki payı 2000'li yılların başında yüzde 40'lar seviyesinde iken, bu oran 2004 ve 2005 döneminde yüzde 30'lar seviyelerine gerilemiştir.

Tablo.26 – Dokuma ve Giyim Sektöründe (D&G) Dahilde İşleme Rejimi İstatistikleri

(Milyon USD)	D&G sektörü alınan belge sayısı	Dah.İşl.Rej. belgelerinde öngörülen D&G ihracatı (1)	Dah.İşl.Rej. belgelerinde Öngörülen D&G ithalatı (2)	İthalat oranı % (2)/(1)	Dokuma ve giyim sektörünün toplam ihracatı (4)	Dokuma ve giyim sektörünün toplam ithalatı (5)	D.İ.R. Payı % (1)/(4)	D.İ.R. Payı % (2)/(5)
2000	1,831	4,607	2,372	51,5	10,292	2,400	44,8	98,8
2001	1,858	4,292	2,139	49,8	10,604	2,160	40,5	99,0
2002	1,717	4,626	2,501	54,1	12,362	3,127	37,4	80,0
2003	1,932	5,724	3,190	55,7	15,224	3,863	37,6	82,6
2004	1,814	5,788	3,380	58,4	17,621	4,821	32,8	70,1
2004*	580	1,790	1,041	58,2	5,630	1,397	31,8	74,5
2005*	570	1,893	1,084	57,3	6,218	1,664	30,4	65,1

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

* Ocak-Nisan dönemi

İthalat tarafında bu gerileme çok daha belirgindir. 2000'li yılların başında taahhüt edilen ithalat ile aynı yılda gerçekleştirilen ithalat hemen hemen aynı seviyelerde iken, bu oran 2004 ve 2005 yıllarında yüzde 65-70 seviyelerine gerilemiştir. İthalat oranlarındaki bu gerilemeleri, ithalatın dahilde işleme rejimi kapsamı dışındaki mallara kayması olarak yorumlamak mümkün olur ki, bu sektörde ithalatın hammadde ya da yarı mamül olarak değil, nihai tüketim malı şeklinde ithal edilmesi anlamına gelir. Daha açık bir deyişle iç ve dış rekabet ortamında yaşanan gelişmeler sonucunda, dokuma ve giyim sektöründe ithalatın, yerli üretim ve katma değeri ikame ettiği anlaşılmaktadır.

¹³ Bu oran, 1996-2001 dönemi için ortalama yüzde 51,1 olarak hesaplanmaktadır. İthal girdi oranındaki temel değişimin kriz sonrası dönem olan 2002-2005 döneminde yaşandığı görülmektedir.

4.10.Hariçte İşleme Rejimi(H.İ.R) işlemleri

Hariçte işleme rejimi, bir malın daha ileri bir düzeyde işlem görmek üzere Türkiye’den geçici ihracına ve işlem görmüş olarak ithaline imkan sağlayan bir sistemdir. Mal daha ileri safhada işlenmek, tamir edilmek veya yenilenmek üzere geçici olarak Türkiye gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere ihraç edilebilmekte, bu faaliyetler sonucunda elde edilen ürünlerin gümrük vergilerinden muaf bir şekilde yeniden ithali mümkün olabilmektedir.

2003 ve 2004 yıllarında, düzenlenen hariçte işleme izin belgesi sayısı, bu belgelerde öngörülen ihracat ve ithalat hacimlerinde belirgin artışlar sözkonusudur. 2000-2002 döneminde öngörülen ithalat tutarı yıllık ortalama 260 milyon dolar civarında iken, bu tutar 2003 yılında 379 milyon dolar, 2004 yılında ise 577 milyona yükselmiştir.

Yukarıda Türkiye’nin aldığı korunma önlemleri özetlenirken ifade edildiği gibi Belarus, Vietnam gibi ülkelerde işlem gördükten sonra geri ithal edilen bazı tekstil ürünleri ve giyim eşyalarına kota getirilmiştir. Bunun da etkisiyle, 2005 yılı Ocak-Mayıs verilerine bakıldığında, hariçte işleme rejimi çerçevesinde yapılan faaliyetlerde bir gerileme yaşandığı anlaşılmaktadır. Hariçte işleme izinlerinde öngörülen ithalat tutarı, 2005 yılının ilk 5 ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre 110 milyon dolar azalarak, 181 milyon dolara gerilemiştir.

Hariçte işleme rejimi işlem hacimlerindeki artış, tekstil ve giyim sektöründe dışsal avantajların içselleştirilmesi gayretlerini gösteren bir diğer gösterge olup, daha önceki bölümlerde ifade edilen “ön ya da kesin taşınma” gayretlerini doğrulamaktadır.

Tablo.27 – Dokuma ve Giyim Sektöründe(D&G) Hariçte İşleme Rejimi İstatistikleri

	2000	2001	2002	2003	2004	2004*	2005*
Belge Sayısı (Adet)	120	95	91	112	123	57	37
- Dokuma ve giyim	36	33	31	48	45	21	11
- Deri ve kösele	65	34	45	37	32	13	11
- Diğer	19	28	15	27	46	23	15
Öngörülen İhracat (Milyon \$)	241,5	184,5	163,1	277,4	433,7	226,5	144,1
- Dokuma ve giyim	73,8	60,1	49,1	108,0	162,3	87,7	24,2
- Deri ve kösele	119,6	88,5	95,6	80,2	89,2	28,6	13,3
- Diğer	48,1	35,9	18,4	89,2	182,2	110,2	106,6
Öngörülen İthalat (Milyon \$)	314,1	251,3	215,7	379,0	577,0	290,7	181,4
- Dokuma ve giyim	79,3	77,8	51,7	134,3	217,6	112,9	32,0
- Deri ve kösele	180,0	123,1	141,4	115,6	130,1	41,2	21,9
- Diğer	54,8	50,4	22,6	129,1	229,3	136,6	127,5
İhracat / İthalat Oranı, %	76,9	73,4	75,6	73,2	75,2	77,9	79,4
- Dokuma ve giyim	93,1	77,2	95,0	80,4	74,6	77,7	75,6
- Deri ve kösele	66,4	71,9	67,6	69,4	68,6	69,4	60,7
- Diğer	87,8	71,2	81,4	69,1	79,5	80,7	83,6

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

* Ocak-Mayıs dönemi

Genel Bulgu ve Değerlendirmeler

Tekstil ve giyim sektörü göreceli olarak emek yoğun bir sektör olması nedeniyle, sermaye birikimi sınırlı olan gelişmekte olan ekonomiler için sanayileşme yolunda çıkılan ilk basamaklardan birisi olmaktadır. Kalkınmanın ilk aşamalarında üretim, istihdam ve dış ticaret açısından temel belirleyici olan bu sektörler, gelişmenin ileriki aşamalarında nispi önemlerini giderek kaybetmektedirler.

Türk ekonomisinin, adı G-20 ülkeleri ile anılmasına rağmen, bu dönüşümü diğer ülkelere nazaran daha yavaş gerçekleştirdiği, tekstil ve giyim sektörlerinin özellikle istihdam ve dış denge açısından kritik rollerini korumayı sürdürdüğü görülmektedir. Son yıllarda başta Asya ülkeleri olmak üzere dışsal çevrede meydana gelen hızlı değişim, bu dönüşüm eksikliğini su üstüne çıkmasına yardımcı olmuştur. Sektörün göreceli olarak daha fakir ve yoğun bir nüfus yapısı olan ülkelerde ön plana çıkması, tekstil ve giyim sektörünün Türk ekonomisine bugüne kadar sağladığı katkıların sürdürülebilirliğine dair soru işaretlerini artırmaktadır.

Tekstil ve giyim sektörleri, giderek azalan ölçüde de olsa, Türk ekonomisinin dış ticaret dengesinde belirleyici rol üstlenmeye devam etmektedir. 1996-2005 dönemini kapsayan 10 yılın ilk yarısında, tekstil ve giyim sektörü ihracatının toplam ihracat içerisindeki payı yüzde 31 seviyelerinde iken, ikinci yarıda bu pay giderek azalmış ve yüzde 26 seviyelerine gerilemiştir. Bu gelişme, 10 yıllık dönemde 11,5 puanlık bir gerilemeye işaret etmektedir. İthalat tarafında ise, yapılan ithalat hacmi ikiye katlanmasına rağmen, sektör ithalatının toplam ithalat içindeki payında çok büyük bir değişim yaşanmamış ve ortalama olarak yüzde 5'ler seviyesinde kalmıştır.

Tekstil ve giyim sektöründe dış ticaret fazlası giyim sektörü ağırlıklı olmak üzere 1996 yılında 6,5 milyar dolar iken, 2004 yılında 12,8 milyar dolara yükselmiştir. 2004 yılı itibariyle toplam dış ticaret açığımızın 34,4 milyar dolar olduğu düşünüldüğünde, sektörün verdiği dış fazlanın, toplam dış ticaret hacmindeki sözkonusu gerilemeye rağmen, dış ticaret açığın sınırlanmasına önemli katkı sağlamayı sürdürdüğü görülmektedir.

Sektörün dış dengeye yaptığı katkıyı daha net olarak görebilmek için, sektörün yarattığı dış ticaret fazlasının toplam dış ticaret hacmi içindeki payına bakıldığında, gerçekleşen dönüşümün yavaş ilerlediği, kotaların kaldırılması ile dönüşüm hızının arttığı görülmektedir. Nitekim, sektör dış ticaret fazlasının toplam dış ticaret hacmi içindeki payı 1996 yılında yüzde 9,8 iken, 2004 yılı sonu itibariyle yüzde 8'e, 2005 yılının ilk beş ayında ise yüzde 7,5'e gerilemiştir. Sektörde marka ülkelerden birisi olan İtalya'da bu oranın 2005 yılı ilk çeyreğinde yüzde 1,8 olduğu ve 1995 yılına göre yarı yarıya gerilediği düşünüldüğünde, dönüşümde yaşadığımız gecikme daha netleşmektedir.

İncelenen 10 yıllık dönemde tekstil sektöründe ihracat lehine, giyim sektöründe ise ithalat lehine bir gelişme yaşanmıştır. 1996 yılında tekstil sektöründe yapılan ihracat, aynı sektördeki ithalatın 1,29 katı iken, 2005 yılının ilk beş ayında bu fark 1,59 kata çıkmıştır. Sadece giyim sektörünün geliştiği Asya ülkelerinden kaynaklanan talep artışı, Türk tekstil sektörünün ihracat performansının artmasına katkıda bulunmaktadır. Buna karşılık, 1996 yılında giyim sektöründe 35,5 kat olan ihracat/ithalat ilişkisi, 2005 yılının başında 16,2 kata kadar gerilemiştir.

Tekstil ve giyim sektöründe, gerek Türkiye'nin dış ticaret pazarlarında ve gerekse sektördeki dünya ticaretinin global aktörlerinde köklü bir değişim yaşanmaktadır. Doğal olarak sektörün global aktörlerinde meydana gelen değişim, Türkiye'nin dış ticaret pazarları üzerinde de etkili olmaktadır. Sektörde yaşanan yerel ve global değişimin temel dinamiklerine aşağıda ayrı ayrı yer verilecektir.

Türkiye'nin tekstil ve giyim sektörü **ihracat pazarlarında** meydana gelen değişim ana hatlarıyla aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Çapraz kurlarda meydana gelen değişim ve TL'nin yabancı paralar karşısındaki gelişimi sektördeki ticaret yapısını etkilemektedir,
- Giyim sektöründeki ihracat pazarlarımızda yoğunlaşma oldukça yüksektir. İlk 11 ülkenin toplam giyim ihracatı içerisindeki payı yüzde 85'dir. Bu 11 ülkenin 9 tanesi Batı Avrupa ülkesi olup, diğer ülkeler ABD ve Rusya'dır. Giyim ihracatımızda ilk 5 ülkenin ise (Almanya, İngiltere, ABD, Fransa ve Hollanda) payı yüzde 70'ler seviyesindedir. Bu nedenle Euro değerinde meydana gelen gelişmeler sektördeki dış ticaret performansı üzerinde belirleyici olmaktadır,
- Almanya hala en büyük ihracat pazarımız olmasına rağmen, son 10 yılda bu pazarda düzenli bir kan kaybı yaşanmaktadır,
- 1 Ocak 2005 tarihinde kotaların kaldırılması ile birlikte ilk 5 aylık verilere göre en çok etkilenen pazarlarımız Almanya ve ABD pazarları olmuştur. Sektör ihracatımız içinde bu ülkelerin payı 2004 yılı Ocak-Mayıs döneminde yüzde 40,2 iken, 2005 yılının aynı döneminde 4,2 puan azalarak yüzde 36'ya gerilemiştir.
- Tekstil sektöründe yoğunlaşma giyim sektörüne nazaran daha düşüktür. Tekstil ihracatı içinde ilk 5 ülkenin payı yüzde 41 civarında olup, ihracat pazarımızın yüzde 70'ini 17 ülke oluşturmaktadır.
- Giyim sektöründen farklı olarak, tekstil sektöründe geleneksel ana aktörlere ilave olarak Romanya, Bulgaristan, Polonya, Ukrayna, Suudi Arabistan, İran gibi ülkeler ön plana çıkmaktadır.
- Kotaların kalkması ile birlikte Almanya, ABD, İtalya ve Fransa başta olmak üzere Batı Avrupa ülkelerinde belirgin pazar kayıpları yaşanmış, ancak bu kayıplar Doğu Avrupa ve petrol ihracatçısı ülkeler tarafından telafi edilebilmiştir.

Türkiye'nin tekstil ve giyim sektörü **ithalat pazarlarında** meydana gelen değişimi ise yerli üreticilerin ve/veya ithalatçıların Asya ülkelerinde yaşanan fiyat ve maliyet avantajlarını içselleştirmeye yönelik davranış değişiklikleri belirlemektedir. Ön ya da kesin taşınma şeklinde tanımlanacak bu davranış değişimi, sektörde yaşanan ikamenin ortaya konulabilmesi açısından da önemlidir. Bu değişimi ana hatlarıyla şöyle özetleyebiliriz:

- Başta giyim sektörü olmak üzere tekstil ve giyim sektöründe ithalat seviyesi halen düşük seviyede olmakla birlikte, 2002 yılı sonrası dönemde sektörün ithalatında belirgin bir artış yaşanmaktadır. 1996-2001 döneminde yıllık ortalama hazır giyim ithalatı 225 milyon dolar civarında iken, 2002 yılında 283 milyon dolara yükselen hazır giyim ithalatı, 2003'de 422 milyon dolara, 2004 yılında ise 651 milyon

dolara yükselmiştir. 2005 yılının ilk beş ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 29'luk bir artışla 295 milyon dolarlık hazır giyim ithalatı gerçekleştirilmiştir. Benzer bir şekilde, 1996-2001 döneminde ortalama 2,1 milyar dolar olan yıllık tekstil ürünleri ithalatının, 2002 yılında 2,8 milyar dolara, 2003'de 3,4 milyar dolara, 2004 yılında ise 4,2 milyar dolara yükseldiği görülmektedir. 2005 yılının ilk 5 ayında ise tekstil sektörü ithalatı, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 15 civarında bir artışla 1,8 milyar dolara ulaşmıştır.

- Sektör ithalatında coğrafik bir taşınma sözkonusu olup, sektörde yaşanan taşınmanın yeni adresi Asya ülkeleridir. İtalya, Almanya, Fransa, İngiltere, Hollanda, Belçika ve İspanya'dan yapılan ithalatın, toplam tekstil ithalatı içindeki payı, 1996 yılında yüzde 42,4'den 2004 yılında yüzde 31,7'ye, 2005 yılının ilk 5 ayında ise yüzde 29,9'a gerilemiştir. Buna karşılık Çin, Hindistan, Malezya, Pakistan, Türkmenistan, Tayland, Özbekistan, Kore, Endonezya, Bangladeş başta olmak üzere Asya ülkelerinden ithal edilen tekstil ürünlerinin payı aynı dönemde sırasıyla yüzde 26,1'den yüzde 44,8'e ve yüzde 46,8'e çıkmıştır. Diğer bir deyişle Türkiye, tekstil ürünleri ithalatının 1/4'ünü yaptığı Asya ülkelerinden, 10 yıllık bir dönem sonrasında tekstil ithalatının yaklaşık yarısını yapar hale gelmiştir.
- Yurtdışında üretilen ve/veya yerli firmalarca yurtdışında ürettirilen hazır giyim ürünlerinin Türk halkının beğenisine sunulduğu ve bu şekilde Çin başta olmak üzere Asya ülkelerinde yaşanan fiyat avantajlarının içselleştirilmeye çalışıldığı, diğer bir ifadeyle sektörde bir “**ön taşınma**” yaşandığı anlaşılmaktadır. 1996 yılında giyim sektörü ithalatının yüzde 73'ünü yaptığımız Batı Avrupa ülkelerinin (İtalya, İspanya, Almanya, Fransa ve İngiltere) Türkiye'deki pazar payı, 2004 yılında yüzde 29'lar, 2005 yılının ilk 5 ayında ise yüzde 27'ler seviyesine gerilemiştir. Buna karşılık Asya ülkeleri 1996 yılında yüzde 8,2 olan pazar paylarını son dönemde yaklaşık 5 kat artırarak yüzde 40 seviyelerine kadar çıkarmışlardır.
- Üreticilerin sadece fiyat avantajından yararlanma amaçlı bir “ön taşınma” davranışı içinde bulunmadığı, aynı zamanda fiyat ve diğer avantajlar nedeniyle üretimlerini yurtdışına taşıyarak az da olsa “**kesin taşınma**” davranışı sergiledikleri de bilinmektedir.

Asya ülkelerinde yaşanan gelişmeler, tekstil ve giyim sektöründe daha belirgin olmak üzere hemen bütün sektörlerde üretim ve ticaret yapısını değiştirmektedir. Sözkonusu sektörlerdeki **global ölçekteki değişim** aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- Sektördeki global üretimin milliyeti değişmese de coğrafyası değişmekte, çok uluslu şirketler Asya ülkelerinin coğrafi ve demografik yapısı nedeniyle ortaya çıkan avantaja yönelmektedir. Örneğin, sadece Çin'in 1990-2004 döneminde çektiği yabancı sermaye tutarı 500 milyar dolara yaklaşmıştır (Bkz. Kutu.3). Bu sermaye girişlerinin içerisinde Japonya, Güney Kore, AB Ülkeleri gibi tekstil ve giyim sektöründe isim yapmış ülkelerin, üretim güçlerini Çin ve bölge ülkelerine kaydıran şirketleri de azımsanmayacak ölçekteki.
- Dünya tekstil ürünleri ihracatında baş aktör 27 milyar dolarlık ve yüzde 16'lık pazar payı ile anakara Çin'dir. Hong Kong, Tayvan ve Makao gibi Çin etkisindeki ülkeler de dahil edildiğinde pazar payı yüzde 25'e yükselmektedir. Çin'i yüzde

8'lik payla İtalya, yüzde 7'lik payla Almanya, yaklaşık yüzde 6'lık payla ABD ve G.Kore izlemektedir. Türkiye ise, 5,2 milyar dolarlık bir ihracat seviyesi ve yüzde 3,1'lik bir payla global aktörler arasında olup, 12 nci sırada yerini almaktadır.

Kutu.4 – Çin'e Yabancı Sermaye Girişleri

Çin'e 1990-2004 dönemini kapsayan son 15 yılda 484 milyar dolar yabancı sermaye girişi olmuştur. Girişler 1993 yılı ile birlikte belirginleşmeye başlamış ve son yıllarda yıllık 45 milyar dolar civarında bir hacime ulaşmıştır. Bu girişlerin çok önemli bir kısmı, vergisel avantajların da etkisiyle Çin ülkesi olarak nitelediğimiz ülkelerden anakaraya doğru olmuştur. ABD, AB ülkeleri, Japonya ve G.Kore'nin ise Çin'e ilgileri artarak devam etmiştir.

Yabancı sermaye girişleri

	1990-1993	1994-2000	2000-2004
Yabancı sermaye tutarı (Milyar \$)	36,5	223,5	223,9
Yıllık ortalama yabancı sermaye tutarı (Milyar \$)	9,1	31,9	44,8
Yabancı sermaye girişinin kaynakları (Yüzde)			100,0
Hong Kong			34,5
ABD			9,1
Japonya			8,5
AB Ülkeleri			8,3
Kore			6,5
Tayvan			6,2
Diğer Ülkeler			26,9
Sektörlere göre yabancı sermaye (Yüzde)			100,0
Tekstil ve giyim sektörü			4,2
Diğer imalat sanayi			63,7
Diğer sektörler			32,1

Kaynak: IMF Working Paper, WP/05/79, April 2005.

Yabancı sermaye girişlerinin önemli bir bölümü, tekstil ve giyim sektörlerinin de içinde bulunduğu imalat sanayi firmaları yoluyla olmuştur. 2000-2004 yıllarında yabancı sermaye girişlerinin ortalama olarak yüzde 4,2'si tekstil ve giyim sektörlerine olmuştur. Çin'in tekstil&giyim sektörü başta olmak üzere sağladığı ekonomik performans artışında bu girişlerin belirleyici bir rolü vardır. Yabancı sermayenin sadece ilave sermaye girişi değil, yönetim kapasitesi, teknoloji, uluslararası dağıtım kanallarına erişim vb. imkanları da sağladığı düşünüldüğünde, Çin'in dünya ekonomisinin "ana üretim üssü" haline geldiği daha iyi anlaşılmaktadır. Bu anlamda Çin'i sadece ucuz işgücü kaynağı olarak görmek, gelişmelere ancak çok dar bir bakış açısıyla bakıldığında mümkündür.

Yabancı sermayeli firmalar ve sanayi üretimi

	2001		2002	
	Firma Sayısı	T. Sanayi Üretiminin Dağılımı,%	Firma Sayısı	T. Sanayi Üretiminin Dağılımı,%
Yerli sermayeli firmalar	139,833	71,5	147,091	70,7
Hong Kong, Makao ve Tayvan sermayeli firmalar	18,257	12,4	19,546	12,3
Yabancı sermayeli firmalar	13,166	16,1	14,920	17,0
Genel Toplam	171,256	100,0	181,557	100,0

Kaynak: www.china.org.cn

Üretim aktivitesi içinde yabancı sermayeli şirketlerin giderek daha etkin oldukları anlaşılmaktadır. Kamu firmaları ile yıllık satış tutarı 5 milyon Yuanın üzerinde olan yerli-yabancı 182 bin firma kapsamında, yabancı sermayeli firmaların toplam üretim içerisindeki payları yüzde 17 civarındadır. Hong Kong, Tayvan ve Makao orijinli firmalar da dahil edildiğinde, yabancı şirketlerin üretim aktivitesi içindeki payı yüzde 30'a çıkmaktadır.

- Çin, Hindistan ve Pakistan gibi coğrafik ve demografik avantajlara sahip ülkeler, sadece giyim sektöründe değil, tekstil ihracat pazarında da ilk 10'a girmekte ve pazar payı olarak Türkiye'nin üzerinde yer almaktadırlar. Bu sektörün geleceği tartışılırken gözden kaçırılmaması gereken bir husustur.

- Tekstil sektöründe olduğu gibi giyim sektöründe de Çin 52 milyar dolarlık bir ihracat hacmi ve yüzde 23'lük bir pazar payı ile birinci sıradadır. Çin ülkeleri birlikte düşünüldüğünde bu pazar payı yüzde 28'in üzerine çıkmaktadır. Çin'i yüzde 7,2'lik payıyla İtalya ve yüzde 4 civarındaki paylarıyla Türkiye ve Almanya izlemektedir.
- Tekstil ve giyim sektörlerinde ithalatçı konumundaki ülkeler başta ABD olmak üzere, Almanya, Japonya, İngiltere, Fransa ve İtalya'dır. Sektör ithalatında baş oyuncu, tekstil sektöründeki yüzde 10,2, giyim sektöründeki yüzde 30,2 payıyla ABD'dir. İhracatta olduğu gibi ithalat pazarında da önemli bir yoğunlaşma söz konusudur. Giyim sektörü ithalatında ilk 5 ülke yüzde 61, ilk 10 ülke ise yüzde 75 pazar payına sahiptir. Buna karşılık tekstil ürünleri ithalatında söz konusu paylar sırasıyla yüzde 32 ve yüzde 46'dır. Bu nedenle, coğrafik olarak düşünüldüğünde giyim sektöründe rekabet ve pazara giriş çok daha zor görülmektedir.
- Net ticaret etkisini görebilmek için, ülkelerin söz konusu sektörlerde dış ticaret dengelerine bakıldığında, ABD'nin en büyük net ithalatçı (tüketici), Çin'in ise en büyük net ihracatçı (üretici) olduğu görülmektedir. Sektördeki toplam dış ticaret açığının yüzde 47'sini 73,1 milyar dolarlık açıkla ABD vermektedir. ABD'yi takip eden en yakın ülke yüzde 11'lik payla Japonya, yüzde 9'luk payla İngiltere ve yüzde 7'lik payla Almanya'dır. Buna karşılık, üretici konumundaki Çin sektöründeki toplam dış ticaret fazlasının yüzde 38'ini (63,3 milyar dolar) yaratırken, en yakın rakipleri İtalya, Hindistan ve Türkiye yüzde 7-8'erlik paylarla Çin'i izlemektedir.
- Tekstil ve giyim sektörü genelinde net ihracatçı (üretici) ve net ithalatçı (tüketici) olan ülkelerin kişi başına düşen ortalama milli gelirlerine bakıldığında, net ithalatçı ülkelerin dış açık içindeki paylarına göre ağırlıklandırılmış ortalama gelir 31,638 dolar, net ihracatçı olan ya da dış fazla veren üretici ülkelerin ortalama kişi başına geliri ise 5,120 dolardır. Kişi başına gelir tutarları arasındaki bu uçurum, tekstil ve giyim sektöründe üretici olan ülkelerin göreceli olarak fakir ülkeler olduğunu göstermesi açısından önemlidir.
- 1995-2003 dönemini kapsayan son 10 yılda, AB-15 ülkeleri tekstil sektörüne ilgilerini kaybetmiş ve 1995 yılında yüzde 41 olan pazar payları kotalarını kaldırılması öncesinde bile yüzde 35'e kadar gerilemiştir. 6 puanlık bu gerilemenin yaklaşık 2 puanı AB'nin yeni üyeleri ile Türkiye'nin de dahil olduğu aday ülkeler tarafından doldurulmuştur. Geri kalan 4 puanlık kısım ise başta anakara Çin olmak üzere, Hindistan ve Pakistan tarafından kazanılmıştır. Giyim sektörü ihracatında ise, Çin başta olmak üzere Asya ülkeleri, AB'ye aday ülkeler olarak Romanya ve Türkiye ve NAFTA üyesi Meksika pazar kazanımında bulunan ülkeler olmuşlardır. İtalya'da dahil olmak üzere AB-15 ülkeleri ise pazar kaybına uğrayan ülkeler olarak göze çarpmaktadır.
- Dünya tekstil ve giyim dış ticaretindeki bu değişim, gelişmiş ülkelerde istihdam kayıplarını da beraberinde getirmiştir. 1970-2000 döneminde, tekstil ve giyim sektörlerinde meydana gelen istihdam kaybı, ABD'de 1.116 bin kişi, Japonya'da 1.137 bin kişi ve İngiltere'de 724 bin kişidir. Japonya ve ABD'de istihdam kaybının yarısı 1990-2000 döneminde gerçekleşmiştir (Bkz. Kutu.3).

Dünya tekstil ve giyim sektörlerindeki bu pazar kaymaları, 2005 yılı başında **kotaların** bir kaç aylığına da olsa kalkması ile çok daha belirginleşmiştir. ABD ve AB pazarları kotaların kaldırılması ile birlikte, Çin tekstil ve giyim sektörü ürünlerinin istilasına uğramıştır. Daha önce kotalarının çok önemli bir bölümünü doldurabilen Çin üreticileri, miktar kısıtlamalarının tamamen kaldırılması ile birlikte bu ülkelere ihracatlarını önemli ölçüde artırmıştır:

- ABD'nin tekstil ve giyim sektöründeki ithalatı 2003 yılında yüzde 7, 2004 yılında yüzde 7,8 oranında artmışken, 2005 yılının ilk dört ayındaki artış oranı yüzde 10,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde anakara Çin'den yapılan sektörel ithalat artışı yüzde 52'yi bulmuş ve Çin ABD pazarındaki payını 5 puan artırarak yüzde 31'e çıkarmıştır. ABD pazarındaki gelişmelerden en fazla zararlı çıkan ülke Meksika olurken, ABD'nin Türkiye'den yaptığı sektörel ithalatta küçükte olsa bir azalış yaşanmıştır(Bkz. Tablo.4).
- AB pazarı da benzer bir şekilde Çin ürünlerinin istilasına uğramış ve Çin tekstil ve giyim ürünleri ithalatında 2005 Ocak-Mart dönemi itibariyle yüzde 51-534 arasında değişen artışlar görülmüştür. Örneğin İtalya'nın tekstil ve giyim sektörü ithalatı içinde Çin'in payı, Ocak-Mart dönemleri itibariyle 2003 yılında yüzde 24,5, 2004 yılında yüzde 25,6 iken, 2005 yılında yüzde 32,4'e yükselmiştir. Türkiye AB-25 pazarında, tekstil sektöründeki payını az da olsa artırırken, giyim sektöründe Çin, Bangladeş ve Pakistan gibi ülkelere karşı sınırlı da olsa pazar kaybetmiştir(Bkz. Tablo.5,6,7,8,9).

Kısa sürede ve yoğun bir ithalat ile karşı karşıya kalan ABD ve AB ülkelerinde, işyeri kapatmaları ve istihdam kayıpları yaşanmış ve yerel üreticilerin yoğun tepkisi ile karşılaşmıştır. Bu nedenle, 10 yıllık bir geçiş sürecinde kaldırılan kotalar, 2005 yılının ikinci yarısında geri dönmüştür. ABD'de Çin'den yapılacak ithalat miktarları yıllık yüzde 7,5 artacak şekilde bazı mal gruplarında sınırlandırılmış ve 2008 yılına kadar bu sınırlamaların her yıl gözden geçirileceği kararı alınmıştır. AB ise 10 kategoride belirlenen tekstil ve giyim ürünlerinin ithalatını 2005-2007 dönemi için yüzde 8 ile 12,5 arasında kısıtlamıştır (Bkz. Tablo.10,11,12).

Kotaların geri getirilmesi konusunda sivil toplum kuruluşları öncülüğünde Türkiye'nin de önemli girişim ve desteği olmuştur. Ayrıca, Türkiye'de kendi bünyesinde kayda alınma, gözetim, kota uygulama, referans fiyat uygulama gibi değişik formlarda, uluslararası kurallar çerçevesinde koruyucu önlemler almıştır.

Çin'in kotaların geriye dönüşüne karşı gösterdiği tepki karşılığında yapılan uluslararası savunma "ticaretin yönetilmesi değil, gelişimin ve uyumun yönetilmesi" şeklinde ve "geçici önlemler" eksenine oturtulmuştur. Burada altı çizilmesi gereken husus, ABD ve AB tarafından alınan koruyucu önlemlerin 2008 sonuna kadar olduğu ve 4 yıllık uzatmaların oynanmaya başlamış olması ile ilgilidir. Ticaretin liberalleştirilmesi temeline oturan bazı yapıların, kendilerini reddeden tam tersi kararlar alması, sağlanan 3-4 yıllık ötelemenin tekrarını da zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, alınan uzatmaların sektör tarafından iyi değerlendirilmesi halinde yararlı sonuçları ortaya çıkabilecektir. Aksi takdirde sorunun ertelenmesi dışında kimseye bir fayda sağlamayacaktır.

Kotalar ile ilgili olarak vurgulanması gereken bir diğer husus, kotalar sayı ya da ton olarak belirlenmektedir. Bu uygulamanın Çin'i adet ya da kg olarak aynı, ancak katma değeri

yüksek ürünlere yöneltmesi beklenmelidir. Çin'e karşı kotaların geri gelmesi, Çinli üreticilere önemli bir uyumun kapılarını açabilir. Bu nedenle kısa dönemde lehimize gözükken kota uygulaması, orta dönemde aleyhimize de dönebilir.

Çin başta olmak üzere Asya ülkelerinde yaşanan gelişmelerin yerel bazda dış ticaretin dışında diğer önemli yansımaları da sözkonusudur. Sektörde yaşanan son gelişmelerin ülkemizin üretim, istihdam, verimlilik, rekabet gücü, fiyat, kredi kanalı üzerinde belirgin etkileri olduğu görülmektedir:

- **Üretim:** Son 10 yıllık dönemde tekstil sektörü toplam imalat sektörünün altında, giyim sektörü ise üzerinde bir üretim performansı sergilemiştir. Özellikle 2004 yılından başlayan ve 2005 yılının ilk 5 ayında belirginleşen önemli bir performans düşüklüğü göze çarpmaktadır. Aralık 2004 itibarıyla 101,3 olan tekstil sektörü sanayi üretim endeksi, Mayıs ayında 93,4'e gerilerken, giyim sektöründe çok daha belirgin bir üretim kaybı yaşanmış ve sözkonusu endeks değerleri sırasıyla 120,4 ve 92 olarak gerçekleşmiştir (Bkz. Tablo.20-21 ve Grafik.2).
- **İstihdam:** Tekstil ve giyim sektöründe kayıtdışı istihdamın yüksekliği nedeniyle sektörün yarattığı toplam istihdamı ortaya koymak güç olmakla birlikte, sözkonusu sektörlerin imalat sanayiinde çalışan toplam işgücüne yaptıkları katkı giderek azalmaktadır. 2003 yılının ilk çeyreğinde toplam imalat sanayi çalışanları içerisinde tekstil sektörünün payı yüzde 21,5 iken, bu pay 2004 yılının aynı döneminde yüzde 20'ye, 2005 yılının aynı döneminde ise yüzde 18,6'ya gerilemiştir. Aynı oranlar giyim sektöründe sırasıyla yüzde 12,2, yüzde 11,4 ve yüzde 10,7'dir. Tekstil ve giyim sektörleri birlikte düşünüldüğünde, 2003 yılı aynı dönemine göre 2005 yılının ilk üç ayındaki sektörel istihdam kaybı, imalat sanayi toplam istihdam hacminin yüzde 4,4'ü olarak hesaplanmaktadır(Bkz. Tablo.17). Üretimde çalışanlar ve üretimde çalışılan saat endeksleri, her iki sektörde de istihdam kaybı yaşandığını göstermektedir. 2003 yılında üretimde çalışanlar endeksi, tekstil sektöründe 2003 yılında 83,6 seviyesinde iken, 2004 yılında 80,8, 2005 yılının ilk 3 ayında ise 79,5 seviyesine gerilemiştir. Giyim sektöründe de benzeri bir eğilim yaşanmış ve endeks değerleri sırasıyla 91, 82 ve 80,9 olmuştur (Bkz.Tablo.20 ve Grafik.1).
- **Fiyatlar:** Sektördeki rekabet gelişmelerinin tüketicilere genel olarak yansıdığı ve giyim eşyaları ve ayakkabıda genel fiyat artışlarının, genel tüketici fiyat artışlarının altında kaldığı gözlenmektedir. Ancak, sektördeki yatırım, üretim ve dış talebin canlı olduğu 2002 ve 2003 yıllarında, üreticilerin genel fiyat seviyesinin üzerinde bir zam yaptıkları da görülebilmektedir (Bkz. Grafik.3).
- **Yatırım:** Dokuma ve giyim sektöründe birisi gümrük birliğini müteakip, diğeri ise 2001 yılı krizi sonrasında olmak üzere iki yatırım dalgası yaşandığı anlaşılmaktadır. 1995 yılında sektöre yapılan yatırımların toplam teşvikli yatırımlar içindeki payı, genel trendlerin dışına çıkarak 1995 yılında yüzde 75'e, 2002 ve 2003 yıllarında ise yüzde 45'e yükselmiştir. Yatırımlardaki bu gelişmeyi leasing işlem hacimlerinde de gözlemlemek mümkündür. İkinci yatırım dalgasının Çin kota etkisi ile aynı döneme gelmesi ve dolayısıyla dış talebin Asya ülkeleri lehine gelişmesi nedeniyle, atıl kapasitelerin ortaya çıktığı, yatırımlardan arzu edilen verimin alınmadığı, sektörde son dönemde ortaya çıkan hoşnutsuzluğun büyük ölçüde buradan kaynaklandığı düşünülmektedir (Bkz. Tablo.22-23-24).

- **Kapasite kullanım oranları ve ilave yatırım kapasitesi:** Kapasite kullanım oranları özellikle 2005 yılının ilk 5 ayında gerilemiş ya da durağanlaşmıştır. Sektörde yukarıda ifade edilen yenileme ve ilave yatırımlar nedeniyle önemli ölçüde ilave kapasite yaratıldığı anlaşılmaktadır (Bkz. Tablo.20).
- **Verimlilik:** Gerek üretimde çalışan sayısında ve gerekse üretimde çalışılan sürede bir tasarruf arayışı olduğu görülmektedir. Çapraz kurlardaki gelişmeler de dahil olmak üzere uluslararası rekabet koşullarındaki gelişmeler ve Türk Lirasının değer kazanma süreci ve birim işgücü maliyetlerindeki artış gibi içsel gelişmeler, firmaları verimlilik arayışına yöneltmiş ve ilk yönelim ve etkiler emek piyasasına doğru olmuştur. Sektörün son yıllarda ikinci yatırım dalgası ile yenileme yatırımlarına ağırlık vermesi, emek yoğun sektörler olan tekstil ve giyim sektörünün sermaye yoğunluk derecesini göreceli olarak artırmıştır. Bunun sonucunda, çalışılan saat başına düşen üretim miktarındaki artışları gösteren verimlilik endeksinde ihracat ağırlıklı sektörler olan tekstil ve giyim sektörlerinde belirgin artışlar yaşanmıştır(Bkz. Tablo.20 ve 21).
- **İhracatçı kar marjları:** Tekstil ve giyim sektörleri, işgücü kaynaklı verimlilik artışları sağlamanın yanında, ihracatçı firma kar marjlarını da kısmak suretiyle rekabet güçlerini korumaya çalışmıştır. 2002-2005 döneminde ihracatçı kar marjları tekstil ve giyim sektörlerinde yüzde 14-18 aralığında gerilemiştir. Bu gerileme özel imalat sanayi genelinde yüzde 3,4 seviyesi ile sınırlı kalmıştır (Bkz. Tablo.20).
- **Kredi gelişmeleri:** Uluslararası ölçekte ve yerel düzeyde yaşanan gelişmeler, finansal kesimi de tekstil ve giyim sektörüne karşı ihtiyatlı yaklaşım içerisinde bırakmıştır. Ekonomik kriz ortamının da etkisiyle, tekstil ve giyim sektörü açısından bir “kredi tayinlaması” yaşandığı, sektörün toplam kredi pastasından giderek daha az oranda pay aldığı izlenmektedir. Sektörün kredi pazarındaki payı 1999 yılında yüzde 16,2 seviyesinde iken, 2005 yılının ilk 5 ayında yüzde 10’a kadar gerilemiştir. Kayıt dışında çalışmayan, finansal raporlamalarını belirli bir standartta sunabilen firmaların kredi pazarını kullanmaya devam ettiği anlaşılmaktadır (Bkz. Grafik.4 ve 5).
- **Leasing işlemleri:** Daha önce de ifade edildiği üzere sektörün yaşadığı ikinci yatırım dalgasının etkilerini leasing işlem hacimleri üzerinde de görebilmek mümkündür. Toplam finansal kiralama işlem hacmi içerisinde tekstil sektörünün payı 2002 yılında yüzde 23,4’e kadar çıkmış, 2005 yılının ilk çeyreğinde tekstil ve giyim firmalarının kiralama işlemlerinden aldığı pay yüzde 10,7’ye kadar gerilemiştir (Bkz. Tablo.23 ve 24).
- **Factoring işlemleri:** İhracat ve diğer alacakların iskonto ettirilmesi suretiyle erken tahsil edildiği factoring sistemini, tekstil ve giyim sektöründe faaliyet gösteren firmaların sıklıkla kullandığı görülmektedir. 2002-2004 döneminde sözkonusu sektörlerin toplam factoring işlemlerinden aldığı pay yüzde 23’e ulaşmıştır. 2005 yılının ilk üç ayında diğer kredi kanallarında olduğu gibi, finansman olanağı bir miktar zayıflamıştır (Bkz. Tablo.25).
- **Dahilde işleme rejimi işlemleri:** Dünya piyasa fiyatlarından hammadde temin etmek suretiyle ihracatın artırılmasını hedefleyen Dahilde İşleme Rejimi izin

belgelerinden yararlanılarak dokuma ve giyim sektörlerindeki “ithalat oranları”na bakıldığında, bu sektörlerdeki üretim faaliyetinde kullanılan ithal girdi oranlarının giderek yükseldiği izlenmektedir. 2000’li yılların başında yüzde 50-51 civarında olan ithalat oranı, son dönemde yüzde 57-58’lere yükselmiştir. Daha açık bir ifade ile sözkonusu sektörlerde her 100 dolarlık ihracat gelirininde elde edilebilmesi için, 57-58 dolarlık bir ithalata gereksinim duyulmaktadır. Bu gelişme, sözkonusu rejimin kötüye kullanım olasılığı da düşünüldüğünde, ithalatın yerli üretimi ikame etme imkanını güçlendirmektedir (Bkz. Tablo.26).

- **Hariçte işleme rejimi işlemleri:** Bir malın daha ileri düzeyde işlem görmek üzere Türkiye’den geçici olarak ihraç edilmesi ve işlem görmüş olarak vergi muafiyeti ile yeniden ithal edilmesi imkanı sağlayan Hariçte İşleme Rejimi izin belgelerinde ithalat hacimlerinin giderek arttığı görülmektedir. 2000-2002 döneminde ortalama ithalat hacmi 260 milyon dolar iken, bu tutar 2004 yılında yüzde 122 oranında bir artışla 577 milyon dolara yükselmiştir. Bu yükseliş kotalarla birlikte 2005 yılının ilk aylarında hız kesmiş olsa da, işlem hacmindeki gelişmeler yerli üreticilerin Asya ülkelerindeki avantajlı ortamı içselleştirme gayreti içerisinde olduklarını göstermesi açısından önemlidir. Hem dahilde hem de hariçte işleme rejimi işlemlerinin artmış olması, tekstil ve giyim sektöründe faaliyet gösteren firmalarımızın geçici ve kesin taşınma istek ve arayışlarını doğrulamaktadır (Bkz. Tablo.27).

Tekstil ve giyim sektörlerinin birbirini tamamlayıcı sektörler oldukları düşünüldüğünde, her iki sektörde birden güçlü durumda olan ülkelerin sektörün geleceği ve rekabet gücü açısından avantajlı konumda oldukları düşünülmektedir. Özellikle giyim sektöründeki avantajlı konumun temel belirleyicisi, kaliteli ve kolay ulaşılabilen bir tekstil piyasasına erişim imkanıdır. Başta Japonya, G.Kore ve ABD firmaları olmak üzere, tekstil sektöründe lider olan ülkelerin tesislerini Çin’e kaydırmaları, Çin’i bu alanda en rekabetçi ülke konumuna getirmiştir. Böylece Çin sadece ucuz işgücüne dayalı bir sektör olan giyim sektörüne bağımlı kalmaktan kurtulmuştur. Uluslararası bir marka haline gelmiş olan İtalya bir kenara bırakıldığında, Türkiye’nin her iki sektörde de mücadele vereceği temel rakipleri, Çin, Hindistan, Pakistan, Endonezya olarak gözükmektedir.

Uluslararası firmaların boyama, kesim ve dikim ihtiyaçlarını çok büyük ölçüde fason üretim olarak yaptıkları düşünüldüğünde, Türkiye’nin giyim sektörlerindeki temel rakipleri göreceli olarak fakir ve ucuz işgücüne dayalı olan ülkeler olarak ortaya çıkmakta, yukarıda sayılan ülkelere ilave olarak Vietnam, Bangladeş, Romanya, Malezya, Polonya, Filipinler, Sri Lanka, Tunus, Fas gibi ülkeler ön plana çıkmaktadır.

Çin ve diğer Asya ülkelerinin sektörde avantajlı konuma gelmelerini sadece ucuz işgücü ile açıklamak mümkün değildir. Ucuz ve bol işgücü temel nedenlerden birisi olsa da, ucuz arsa temini, ayrıcalıklı vergi uygulamaları, bankacılık sektörünün içinde bulunduğu sorunlu krediler nedeniyle kamu bankalarına yapılmakta olan mali destekler sonucunda dolaylı olarak desteklenen firmalar, ucuz enerji temini, işçilerin çalışma koşulları ve sosyal güvenlik haklarındaki kısıtlılık vb. sosyal damping uygulamaları da rekabet avantajı yaratan diğer uygulamalardır. Bunların dışında, bu ülkelere akan yabancı sermaye sadece ilave bir sermaye girişi anlamına gelmemekte, aynı zamanda bu ülkelere yönetim kapasitesi, teknoloji ve hepsinden önemlisi çok uluslu şirketler kanalıyla dış dağıtım kanallarına erişim imkanı getirmektedir.

Kutu.5 - Tekstil ve Giyim Sektörü için Yol Haritası

OECD tarafından hazırlanan ve 2004 yılı sonunda yayınlanan “Tekstil ve Giyim Sektöründe Yeni Dünya Haritası-Değişime Ayak Uydurmak” (A New World Map in Textiles and Clothing: Adjusting to Change) adlı raporda sektörün geleceği ile ilgili bulgular aşağıdaki gibi özetlenebilir;

1. **Tekstil kapasitesinin rekabet gücü yüksek gelişmekte olan ülkeler göçü;** Tekstil sektörünün rekabet gücü yüksek olan ülkelere göç edeceği ve yüksek kaliteli tekstil ürünlerine erişim, giderek kısalan teslim sürelerine uyum, giyim sektörü üreticilerinin rekabet gücünü belirleyen en önemli faktörler olacaktır.
2. **Giyim dışı tekstil ürünlerinin (teknik tekstil) artan önemi;** Mobilya, taşıt, inşaat, çevre, sağlık ve hijyen alanlarında kullanılan tekstil ürünleri kaliteli işgücü ve sermaye yoğun bir yapı arz ettiği, dünya toplam tekstil üretiminin yarısından fazlasını şimdiden teknik tekstil ürünlerinin oluşturduğu ifade edilerek, gelişmiş ülkelerin bu alandaki rolünün şimdilik devam edeceği öngörülmektedir.
3. **Zaman faktörü ve uluslararası rekabet;** Zaman faktörü uluslararası rekabet açısından ucuz işgücünden daha önemli bir avantajdır. İhracatın öncü olduğu bir stratejide, gelişmekte olan ülkeler, üretim zincirinde en yüksek katma değer oluşturduğu alanlara öncelik vermeli, kaliteli tekstile ulaşım kolay olabilmeli, yerel üreticiler dizayn, kalite kontrol, lojistik, perakende dağıtım ve yeni ürün geliştirmeye yönelik eğitim ve mesleki çalışmalara önem vermelidir.
4. **Büyük dağıtım şirketlerinin liderliği;** Tüketici ülkelerde büyük dağıtım şirketlerinin ağırlığı artmaktadır. Bu tür şirketlerin temel avantajı, son trendler, tüketici zevkleri hakkında piyasa bilgisine sahip olmalarıdır. Yerel üreticiler ile dev dağıtım şirketleri arasında yakın bir koordinasyon ilişkisi olmazsa olmaz bir koşuldur.

Kaynak: A New World Map in Textiles and Clothing: Adjusting to Change, OECD 2004.

Bütün bu avantajlarla tam olarak başedebilmek oldukça güçtür. Bu nedenle, kaliteden ödün vermeyen, dünyadaki tüketim trendlerini ve tüketici zevklerini iyi takip edebilen, araştırma ve geliştirmeye önem vermek suretiyle yüksek katma değer yaratan yeni ürünler ortaya koyabilen, teknik tekstil ürünlerine ağırlık veren, iplikten ütüleme ve paketlemeye değin entegre bir üretim ve dağıtım sisteminin geliştirilmesi gerekmektedir. Normal giyim ürünleri piyasasında görece fakir ve bol işgücüne sahip ülkelerle başedebilmemizin mümkün olmadığına inanılmaktadır.

Bu nedenlerle sektörün dışsal çevredeki avantajları kullanmak amacıyla kesin ya da geçici taşınma yoluyla dışarıya göçünün hızlanması beklenmelidir. Zaten bu taşınmanın ipuçları özellikle 2004 ve sonrasında görülmeye başlanmıştır. Sektör ithalatının göreceli olarak artması, dahilde işleme rejiminde ithal girdi tutarının yükselmesi, hariçte işleme rejiminde ülke dışında işleme tabi tutulan ürünlerin hacim olarak artması dış göçün habercisi olan gelişmelerdir.

Devlete düşen görev sadece yatırım ortamının iyileştirilmesi değil, aynı zamanda ve daha da önemlisi yurt genelinde üretim ortamının geliştirilmesine yönelik tedbirlerin mali dengeler elverdiği ölçüde alınmasıdır. Rekabet konusunda dezavantaj yaratan işgücü maliyetleri, dolaylı vergiler ve aracılık maliyetlerinin gözden geçirilmesi ve dezavantajların azaltılmasına yönelik çabalar sürdürülmelidir. Hiç olmazsa bu şekilde uluslararası ölçekte üretim yapabilecek, rekabet edebilecek firmalar haksız rekabetten korunmuş olacaktır.

Ülkemizde üretim ortamının geliştirmesi yönünde önce 36 ilde, daha sonra genişletilerek 49 ilde çeşitli teşvikler sağlanmaktadır. Bu anlamda akla gelen soru, tekstil ve giyim sektöründeki üretim kapasitesinin teşvikli illere kaydırılması suretiyle dışsal çevredeki rekabet avantajları ile mücadele edilip edilemeyeceğine yöneliktir. Bu sorunun cevabı maalesef çok büyük ölçüde hayır olmak durumundadır. Çünkü, tekstil ve giyim sektörlerinde işyerlerinin ve çalışanların yüzde 85-90'ı sözkonusu teşvikli 49 ilin dışındaki illerde üretim yapmaktadır. Bu kapasitenin teşvikli illere taşınması sektöre ilave yükler getireceği gibi, hızlı teslimatın en önemli rekabet unsuru olduğu/olacağı bir sektörü

Anadolu'nun iç bölgelerine taşımak ne derece anlamlı olacaktır. Ayrıca, işyerinin taşınması mümkün olsa da, nitelikli ve deneyimli işgücünün birlikte götürülmesi mümkün olamayacaktır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi yeniden konan kotaların 2008 sonrasında tekrarlanması imkanı giderek zorlaşmaktadır. Bu nedenle sektörün 2008 ve sonrası için hızlı bir uyum süreci yaşaması, ölçeklerini büyütmesi, kurumsallaşması gerekecektir. Bu yapılanmaların hepsi ilave maliyetler anlamına gelecektir. Ayrıca, sektörün bir diğer şanssızlığı da biri konjonktürel sorun olmak üzere, yapısal iki alanda daha uyuma zorlanacak olmasıdır.

Kutu.6 – Tekstil ve Giyim Sektöründe Maliyet Kompozisyonu

Konfeksiyon mamul maliyeti

	Toplam maliyet içindeki ağırlık aralığı, %
Kumaş Maliyeti	40-60
Kesim İşçiliği	2-3
Dikim İşçiliği	15-25
Ütü- Paket İşçiliği	5-10
Yardımcı Malzeme	3-5
Genel Giderler	5-15

Kaynak: İstanbul Y.M.O. Dergisi, Eylül 2001.

Herhangi bir konfeksiyon ürününün elde edilmesinde kullanılan girdilerin birim maliyet içindeki paylarına bakıldığında, kumaş ve yardımcı malzeme girdilerinin tür ve kalitesine göre yüzde 43-65 arasında bir ağırlığının olduğu görülmektedir.

Buna karşılık, kesim, dikim, ütüleme ve paketleme faaliyetleri için istihdam edilenlere ödenen işçilik giderleri, toplam maliyet içerisinde yüzde 22-38 bir ağırlığa sahiptir.

İplik girdisi hariç genel giderlerin kompozisyonu

Aylık Gider Türü (Mayıs, 2005)	% Pay
Ücret ve benzeri giderler;	
Ücret giderleri	31,8
Fazla mesai giderleri	4,5
Yemek ve servis giderleri	7,2
SSK prim giderleri	9,3
Ücret üzerinden alınan gelir vergisi	3,5
Genel giderler;	
Müşavirlik giderleri	4,4
Elektrik, su ve yakıt giderleri	7,3
Vergi, resim, harç giderleri	1,8
Haberleşme giderleri	0,7
Sigorta giderleri	1,2
Tamir ve bakım giderleri	5,7
İhracat giderleri	1,8
Dağıtım ve pazarlama giderleri	1,8
Diğer giderler	3,4
İşletme giderleri;	
İşletme malzemesi giderleri	5,6
Kumaş test giderleri	0,6
Nakliye ve ulaşım giderleri	1,6
Faiz, komisyon ve leasing giderleri	2,2
Demirbaş giderleri	0,1
Yurtdışı mümessil firmalara ödenen komisyon giderleri	5,5
Genel Toplam	100,0

Toplam maliyet içinde hammadde, yardımcı malzeme ve işçilik dışındaki genel giderlerin payının ise yüzde 5-15 arasında değişiklik gösterdiği görülmektedir.

Genel giderlerin alt detaylarını görebilmek için, İstanbul'da faaliyet gösteren ve yaklaşık 370 kişi istihdam eden bir firmanın Mayıs-2005 dönemine ait aylık giderleri elde edilmiştir. Hammadde alımları ve stoktan tüketilen malzemeler bir kenara bırakıldığında, firmanın aylık giderleri içerisinde en büyük ağırlığın (%56,3) çalışan personele ödenen ücret ve bu ücretler üzerindeki mali yüklerle ait olduğu görülmektedir. Genel giderler içinde ikinci sırayı yüzde 7,3'lük pay ile enerji ve su giderleri doldurmaktadır.

Genel giderler içerisinde dikkat çekici masraflardan birisi de dış satıma aracılık eden yurtdışındaki dağıtım firmalarına ciro üzerinden ödenen komisyon giderleridir. Bu komisyon giderlerinin toplam maliyetler içerisindeki payı yüzde 5,5'dir. İhracat giderleri de hesaba katıldığında, dış satım yapabilmek için yapılan ilave masraf payı yüzde 7,3'e yükselmektedir. Bu yurtdışı dağıtım kanallarının rekabet açısından kritik rolünü göstermesi açısından önemlidir.

Sektörün karşılaştığı konjonktürel sorun, son yıllarda Türk Lirasının değerlenmesinin etkisiyle, uluslararası piyasalarda rakiplerine karşı uğradığı rekabet gücü kaybıdır. Bu durum, özellikle Çin ve Asya ülkeleri açısından önemli bir sorun olarak karşımızda bulunmaktadır.

Ayrıca, AB Anayasası oylamasında karşılaşılan kriz, son aylarda Euronun Dolar karşısında değer kaybetmesine neden olmuş ve Türkiye'nin AB pazarındaki rekabet gücünü olumsuz etkilemeye başlamıştır.

Yapısal sorunlardan birincisi kayıtdışı ile mücadele etmenin zorunlu hale gelmiş olmasıdır. Enflasyonsuz ve düşük faiz ortamında rekabet şartlarını bozan unsurlardan en önemlisi kayıtdışı faaliyetlerdir. Türkiye her halukarda bu hastalık ile mücadele etmek zorundadır. Dolaylı vergilerin sınırlarının zorlandığı, bu zorlamanın yan etkilerinin yavaş yavaş ortaya çıktığı (kaçak içki, sigara ve akaryakıt, kayıt dışı istihdam vb) ekonomik bir ortamdan geçilmektedir.

Sektörün zorlanacağı ikinci yapısal uyum alanı 3 Ekim 2005'de AB ile müzakerelerin başlaması ile gündeme gelecek olan uyum düzenlemeleridir. Özellikle çevre vb. alanlarda ortaya çıkabilecek uyum gereği sektöre ilave maliyetler getirmesi açısından, zamanlama olarak ortaya çıkacak bir diğer zorlanma alanı olacaktır.

Sektörün karşı karşıya kalabileceği risk alanlarından bir diğeri geçici ya da kesin taşınma yoluyla üretim maliyetlerinin düşürülmesi ile ilgilidir. İthalatımızın kompozisyonu ucuz ülkelere kaydıka ve 49 ilde sağlanan imkanlar nedeniyle deneyimsiz işgücünün ön plana çıkması ile markalaşma hedefi arasında bir tezatlık ortaya çıkabileceği düşünülmektedir.

Sektörün kendi içinden yapılan bir öz eleştiri aslında bazı şeyleri net olarak özetlemektedir: "Türk tekstil sektörü kalitesizliği müşteriye, verimsizliği işçiye, beceriksizliği devlete fatura ederek bu güne geldi. Artık kimse bedel ödemek istemiyor. Değişime ayak uydurmak zorundayız."¹⁴ Bu saptamanın tamamına katılmasak ta, değişime ayak uydurma konusundaki nihai tespit tartışılmaz bir gerçektir. Sektörün yavaşta olsa bir değişimden geçtiği, dış ticaret hacmi içerisindeki nispi öneminin giderek azalmasından ve istihdam üzerindeki uzantılarından, üretim aktivitesi ve kredi kanalından aldığı paydan izlenebilmektedir. Ancak, bu sürecin giderek hızlanması beklenmelidir. Değişimdeki yavaşlığı bütünüyle sektöre maletmek mümkün değildir. Dolar/Euro paritesinin bile iki yönlü salındığı bir ekonomik ortamdan geçen yerli üreticilerin, büyüme ve gelişme konusunda net stratejilerinin olması beklenemez. Nitekim, sektörde yaşanan ikinci yatırım dalgasının saikleri konusundaki belirsizlik bu bocalamanın bir sonucu olsa gerekir.

Yaşanan dönüşümler doğal olarak sancılı olmaktadır. Emek piyasası her alanda ve özellikle emek yoğun sektörlerde coğrafik taşınmalarla karşı karşıya kalmaktadır. AB müzakereleri ile ilgili olarak sık gündeme gelen tarımdaki işgücünün diğer alanlara kaydırılma gereği ile birlikte düşünüldüğünde, emek piyasası ile ilgili her türlü sorunun giderilmesi gerekmektedir. Emegin yeni rekabet şartlarına uyumu için işsizlik sigortası sisteminin etkinliğinin artırılması, gerekli sosyal uyum programları ve mesleki eğitim imkanlarının geliştirilmesi, kayıtdışı ekonomi ile mücadele ile eş anlı olarak istihdam üzerindeki yüklerin hafifletilmesi, yaşanan sancuların dayanılabilirliği açısından önemli olacağı benzetilmektedir.

¹⁴ Bkz. Güngör Uras, "Tekstilciler sektör değiştiriyor" adlı köşe yazısı, 7 Haziran 2005 tarihli Milliyet Gazetesi.

Kaynakça

Altunyaldız Z., “Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründe Zorlaşan Uluslararası Rekabet ve Çin Tehdidine Karşı Alınabilecek Tedbirler” İGEME Dergisi, Nisan 2004.

Amiti M. and B.S.Javorcki, “Trade Costs and Location of Foreign Firms in China”, IMF Working Paper WP/05/55, March 2005.

China Internet Information Center, www.china.org.cn

Dış Ticaret Müsteşarlığı, “Tekstil ve Konfeksiyon Sektör Raporu”, Haziran 2002.

Dış Ticaret Müsteşarlığı, www.foreigntrade.gov.tr
“Dahilde ve Hariçte İşleme Rejimi İstatistikleri”,
“Dış Ticaret İstatistikleri”,
“İhracat Stratejik Planı(2004-2006)”
“Dış Ticaret Mevzuatı”

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), www.die.gov.tr
“2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı Anketi”
“İmalat Sanayiinde Ücret ve Kazanç Anketleri”

DPT, “Tekstil ve Giyim Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Ankara 2001

European Apparel and Textile Organisation (Euratex), “European Technology Platform for the Future of Textiles and Clothing: A Vision for 2020”, December 2004.

Efe B., “2005 Sonrasında Türk Tekstil ve Hazır Giyim Sektörü Rekabet Gücünü Nasıl Koruyacak?”, İzmir Ticaret Odası, Mart 2005.

Emek A., “Teknik Tekstiller Dünya Pazarı, Türkiye’nin Üretim ve İhraç İmkanları”, İGEME, 2004.

Ertekin M., “Sektörler İtibariyle Üretim-Dış Ticaret İlişkisi ve Rekabet Koşulları”, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Mart 2005.

Eswar Prasad and S.J. Wei, “The Chinese Approach to Capital Inflows: Patterns and Possible Explanations”, IMF Working Paper WP/05/79, April 2005.

Eurostat, “External and Intra-European Union Trade Statistical Yearbook(1958-2003)”, 2005.

Eurostat, “External and Intra-European Union Trade Monthly Statistics”, April 2005.

Eurostat, “Euro-Indicators” News Release June 22, 2005.

European Commission, Directorate General Trade, www.europa.eu.int/comm/trade

Finansal Kiralama Derneği (FİDER), “Finansal Kiralama İşlem İstatistikleri”, www.fider.org.tr

Hacche G., “Global Inflation: The Impact of Clothing Quota Abolition”, HSBC Global Economics, March 2005.

Hazine Müsteşarlığı, www.hazine.gov.tr
“Hazine İstatistikleri 1980-2003”
“Faktoring İstatistikleri”

International Energy Agency(IEA), “Energy Prices and Taxes-First Quarter”, 2005.

Intituto Nazionale Di Statistica (Istat), Coeweb-Foreign Trade Statistics Database,
www.coeweb.istat.it

İstanbul Yeminli Mali Müşavirler Odası, “Konfeksiyon Sektöründe Maliyet Hesaplarının İncelenmesi Üzerine Bir Model”, Eylül 2001.

İş Yatırım A.Ş., “Tekstil ve Giyim Sektörü: Kral Çıplak”, Makro Ekonomi Odak Noktası, 2005.

Kanoğlu N., Ç.E. Öngüt, “Dünyada ve Türkiye’de Tekstil-Hazır Giyim Sektörleri ve Türkiye’nin Rekabet Gücü”, Devlet Planlama Teşkilatı, Mart 2003.

Lomax J., “Turkey-Europe’s Mexico?”, HSBC Global Research, June 2005.

Marchi F., “The EU-25 Textile&Clothing Industry in the Year 2004” Euratex General Assembly Presentation, June 2005.

Mergen S., A. Müftüoğlu, “Tekstil Konfeksiyon ve Ayakkabı Sektör Raporu” T.Garanti Bankası, Mayıs 2004.

Nebioğlu H., “Bölgeselleşme Hareketleri Bağlamında 21.Yüzyılda Türkiye”, Devlet Planlama Teşkilatı, Eylül 1997.

OECD, “A New World Map in Textiles and Clothing: Adjusting to Change”, October 2004.

OECD, “International Trade by Commodity Statistics (1998-2003)”, 2005.

OECD, “Taxing Wages-2004 Edition”, 2005.

OECD, “STAN database for Industrial Analysis”, www.oecd.org/sti/stan

Öz İplik-İş Sendikası, “Tekstil Sektörü: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Mart 2005.

Roubini N., B. Setser, “China Trip Report”, April 2005.

SSK, İstatistik ve Çalışma Raporları, www.ssk.gov.tr

TİSK, “Artan İşgücü Maliyeti ve Sonuçları: Azalan Rekabet Gücü, Büyüyen İşsizlik ve Kayıtdışı”, Ekim 2004.

TİSK, “2003 Çalışma İstatistikleri ve İşgücü Maliyeti”, Ekim 2004.

TCMB, “Sektör Kredileri”, www.tcmb.gov.tr

TOBB, “Sanayi Veritabanı”, www.tobb.org.tr, 17 Haziran 2005 güncellemesi.

Uras G., “Tekstilciler Sektör Değiştiriyor”, Milliyet Gazetesi, 7 Haziran 2005.

U.S. Census Bureau, “U.S. Imports of Textiles and Apparel-Top Trading Partners” April 2005, www.census.gov/foreign-trade/statistics

U.S. Commerce Department, The Committee for the Implementation of Textile Agreements (CITA) Press Releases.

World Trade Organization (WTO), “Trade Profiles-Statistics Database”, www.stat.wto.org

Yükseler Z., “Özel İmalat Sanayiinde Verimlilik ve Rekabet Gücü Göstergeleri (1997-2004), TCMB, Nisan 2005.

Yükseler Z., “Türkiye’nin Rekabet Gücündeki Gelişim (1997-2004 Dönemi), Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni 2005/1, Şubat 2005.

EK TABLOLAR

Ek Tablo.1 – Seçilmiş sektörlerde dış ticaret dengesi gelişmeleri (Milyon \$)

Sektörler	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2004Q1	2005Q1
Genellikle dış ticaret fazlası veren sektörler											
Hazır giyim	5,905	6,464	6,831	6,308	6,322	6,422	7,810	9,539	10,542	2,604	2,828
Meyva, sebze ve mamülleri	2,118	2,290	2,174	1,973	1,624	2,024	1,920	2,437	3,244	608	773
Dokumacılık	613	1,028	1,240	1,571	1,570	2,022	1,424	1,821	2,259	597	641
Çimento vb. İnşaat malzemeleri	193	235	209	234	311	406	530	637	858	170	238
İçki ve tütün mamülleri	446	360	325	295	164	175	208	238	321	120	172
Ara Toplam-I	9,275	10,378	10,779	10,380	9,990	11,048	11,892	14,672	17,223	4,100	4,653
Genellikle dış ticaret açığı veren sektörler											
Petrol, doğalgaz, kömür	-5,642	-5,798	-4,148	-4,972	-9,089	-7,753	-8,400	-10,571	-13,022	-2,864	-3,654
Kimyasallar (plastik, ilaç vb.)	-4,778	-5,307	-5,427	-5,168	-6,172	-4,876	-6,386	-8,534	-11,645	-2,649	-3,328
Makina ve ulaşım araçları	-9,016	-9,376	-8,509	-5,021	-5,991	-4,093	-5,784	-5,756	-8,871	-1,883	-1,939
Otomotiv sanayi ürünleri	-2,041	-3,657	-3,230	-1,865	-4,322	209	380	-1,281	-3,413	-745	84
Büro makineleri ve haberleşme cih.	-1,737	-2,242	-2,401	-3,454	-4,454	-1,665	-1,574	-2,102	-3,144	-769	-821
Maden cevherleri	-932	-927	-777	-520	-594	-303	-908	-1,689	-2,730	-647	-790
Tarımsal ham.(deri,kauçuk,ağaç,dok.lifi)	-1,643	-1,940	-1,645	-1,003	-1,710	-1,241	-1,699	-1,951	-2,359	-514	-600
Demir dışı metaller	-517	-628	-531	-498	-731	-425	-739	-953	-1,574	-363	-486
Mesleki, bilimsel ölçü ve kontrol cih.	-611	-690	-697	-626	-784	-566	-685	-844	-1,170	-245	-317
Kağıt ve kağıt ürünleri	-583	-543	-553	-585	-761	-394	-524	-766	-1,036	-214	-294
Yağlı tohum ve meyvalar	-227	-230	-273	-183	-211	-104	-197	-377	-419	-122	-116
Hayvan yemleri	-135	-176	-153	-170	-196	-111	-131	-185	-390	-82	-93
Hayvansal ve bitkisel yağlar	-277	-298	-282	-181	-275	-141	-317	-257	-326	-61	-55
Ara Toplam-II	-28,140	-31,815	-28,626	-24,246	-35,290	-21,462	-26,963	-35,268	-50,101	-11,159	-12,409
Diğer	-1,537	-860	-1,101	-217	-1,428	349	-423	-1,490	-1,542	-362	-892
Genel Toplam	-20,402	-22,298	-18,947	-14,084	-26,728	-10,065	-15,495	-22,087	-34,419	-7,421	-8,648
Seçilen sektörlerin temsil gücü, %	92	96	94	98	95	103	97	93	96	95	90

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

Ek Tablo.2a – Ülkeler İtibariyle Türkiye'nin Giyim İhracatı

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2004*	2005*
Giyim Sektörü İhracatı (Milyon USD)											
Almanya	2,880	2,695	2,736	2,536	2,465	2,323	2,538	3,066	3,190	1,326	1,340
İngiltere	357	425	498	589	771	917	1,281	1,500	1,784	701	800
ABD	575	644	723	803	1,066	1,042	1,233	1,279	1,190	450	381
Fransa	386	402	436	426	420	465	532	692	795	317	360
Hollanda	332	327	368	353	347	355	441	612	711	291	343
İspanya	25	34	43	71	84	96	132	243	390	126	156
İtalya	90	106	136	133	140	151	184	260	372	138	197
Danimarka	67	75	94	100	104	133	192	275	331	140	142
Belçika	117	156	208	186	184	184	196	221	233	95	92
İsveç	49	63	83	86	96	96	127	173	184	71	87
Rusya	370	693	387	164	145	109	145	167	182	66	60
Diğer	828	1,077	1,362	1,069	764	790	1,093	1,474	1,831	691	824
Toplam	6,076	6,697	7,074	6,516	6,586	6,661	8,094	9,962	11,193	4,412	4,780
Giyim Sektörü İhracatı (Yüzde Pay)											
Almanya	47,4	40,2	38,7	38,9	37,4	34,9	31,4	30,8	28,5	30,0	28,0
İngiltere	5,9	6,3	7,0	9,0	11,7	13,8	15,8	15,1	15,9	15,9	16,7
ABD	9,5	9,6	10,2	12,3	16,2	15,6	15,2	12,8	10,6	10,2	8,0
Fransa	6,4	6,0	6,2	6,5	6,4	7,0	6,6	6,9	7,1	7,2	7,5
Hollanda	5,5	4,9	5,2	5,4	5,3	5,3	5,4	6,1	6,4	6,6	7,2
İspanya	0,4	0,5	0,6	1,1	1,3	1,4	1,6	2,4	3,5	2,8	3,3
İtalya	1,5	1,6	1,9	2,0	2,1	2,3	2,3	2,6	3,3	3,1	4,1
Danimarka	1,1	1,1	1,3	1,5	1,6	2,0	2,4	2,8	3,0	3,2	3,0
Belçika	1,9	2,3	2,9	2,9	2,8	2,8	2,4	2,2	2,1	2,2	1,9
İsveç	0,8	0,9	1,2	1,3	1,5	1,4	1,6	1,7	1,6	1,6	1,8
Rusya	6,1	10,3	5,5	2,5	2,2	1,6	1,8	1,7	1,6	1,5	1,3
Diğer	13,6	16,1	19,3	16,4	11,6	11,9	13,5	14,8	16,4	15,7	17,2
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı.

*Ocak-Mayıs dönemi

Ek Tablo.2b – Ülkeler İtibariyle Türkiye'nin Tekstil İhracatı

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2004*	2005*
Tekstil Sektörü İhracatı (Milyon USD)											
Almanya	411	485	520	521	513	547	550	724	792	331	356
ABD	179	226	287	361	435	411	492	502	607	239	244
İngiltere	288	331	333	316	340	325	316	335	395	162	151
İtalya	230	317	327	339	340	387	315	421	519	233	233
Rusya	117	166	103	57	62	91	134	223	308	117	154
Fransa	176	197	243	243	237	248	277	315	299	130	131
Romanya	74	93	75	51	70	84	124	192	252	102	125
İspanya	42	48	59	75	86	100	109	147	185	76	87
Polonya	16	21	28	27	38	67	94	117	182	64	79
Bulgaristan	12	19	31	45	62	66	84	128	157	62	75
Yunanistan	26	45	64	81	76	80	82	112	146	57	59
Hollanda	64	74	84	76	82	80	91	117	129	52	61
S.Arabistan	71	83	76	74	84	83	87	101	120	43	52
Belçika	71	75	102	103	96	90	90	96	106	40	44
İran	66	75	37	37	39	47	37	64	92	29	38
Ukrayna	24	52	45	32	40	38	38	53	82	26	47
Portekiz	9	20	58	53	44	64	38	45	76	27	33
Diğer	848	1,025	1,085	987	1,062	1,135	1,310	1,570	1,981	776	898
Toplam	2,724	3,352	3,557	3,478	3,706	3,943	4,268	5,262	6,428	2,566	2,867
Tekstil Sektörü İhracatı (Yüzde Pay)											
Almanya	15,1	14,5	14,6	15,0	13,8	13,9	12,9	13,8	12,3	12,9	12,4
ABD	6,6	6,7	8,1	10,4	11,7	10,4	11,5	9,5	9,4	9,3	8,5
İngiltere	10,6	9,9	9,4	9,1	9,2	8,2	7,4	6,4	6,1	6,3	5,3
İtalya	8,4	9,5	9,2	9,7	9,2	9,8	7,4	8,0	8,1	9,1	8,1
Rusya	4,3	5,0	2,9	1,6	1,7	2,3	3,1	4,2	4,8	4,6	5,4
Fransa	6,5	5,9	6,8	7,0	6,4	6,3	6,5	6,0	4,7	5,1	4,6
Romanya	2,7	2,8	2,1	1,5	1,9	2,1	2,9	3,6	3,9	4,0	4,4
İspanya	1,5	1,4	1,7	2,2	2,3	2,5	2,6	2,8	2,9	3,0	3,0
Polonya	0,6	0,6	0,8	0,8	1,0	1,7	2,2	2,2	2,8	2,5	2,7
Bulgaristan	0,4	0,6	0,9	1,3	1,7	1,7	2,0	2,4	2,4	2,4	2,6
Yunanistan	1,0	1,3	1,8	2,3	2,1	2,0	1,9	2,1	2,3	2,2	2,0
Hollanda	2,3	2,2	2,4	2,2	2,2	2,0	2,1	2,2	2,0	2,0	2,1
S.Arabistan	2,6	2,5	2,1	2,1	2,3	2,1	2,0	1,9	1,9	1,7	1,8
Belçika	2,6	2,2	2,9	3,0	2,6	2,3	2,1	1,8	1,6	1,6	1,5
İran	2,4	2,2	1,0	1,1	1,1	1,2	0,9	1,2	1,4	1,1	1,3
Ukrayna	0,9	1,6	1,3	0,9	1,1	1,0	0,9	1,0	1,3	1,0	1,6
Portekiz	0,3	0,6	1,6	1,5	1,2	1,6	0,9	0,9	1,2	1,0	1,2
Diğer	31,1	30,6	30,5	28,4	28,7	28,8	30,7	29,8	30,8	30,2	31,3
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı.

*Ocak-Mayıs dönemi

Ek Tablo.2c – Ülkeler İtibariyle Türkiye'nin Tekstil İthalatı

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2004*	2005*
Tekstil Sektörü İthalatı (Milyon USD)											
İtalya	261	309	295	269	285	299	385	469	579	206	236
Çin	145	157	154	143	191	140	191	319	457	144	215
Kore	142	200	234	159	190	158	208	272	337	123	132
Hindistan	92	123	103	80	139	116	202	262	314	135	124
Almanya	359	375	324	288	253	208	236	258	276	111	115
Pakistan	64	44	48	18	56	71	92	156	198	86	107
Endonezya	68	40	51	30	53	57	115	121	160	54	83
Fransa	78	107	104	91	96	76	108	121	129	49	49
İngiltere	53	58	67	63	68	66	88	115	127	49	46
Malezya	15	18	27	19	24	26	60	80	116	37	54
Tayland	12	18	19	13	17	17	32	56	86	30	41
Hollanda	59	74	81	83	88	84	99	71	83	34	30
Türkmenistan	7	17	18	29	31	23	43	62	78	27	32
Belçika	65	80	67	53	58	49	60	64	67	27	31
İspanya	20	32	31	23	31	39	53	57	62	27	33
Bangladeş	24	15	24	23	25	21	30	34	61	18	24
Özbekistan	5	6	4	5	12	6	28	56	60	25	33
Diğer	642	651	666	518	519	465	814	868	980	384	418
Toplam	2,111	2,324	2,317	1,907	2,136	1,921	2,844	3,441	4,170	1,566	1,801
Tekstil Sektörü İthalatı (Yüzde Pay)											
İtalya	12,4	13,3	12,7	14,1	13,3	15,6	13,5	13,6	13,9	13,2	13,1
Çin	6,9	6,8	6,6	7,5	8,9	7,3	6,7	9,3	11,0	9,2	11,9
Kore	6,7	8,6	10,1	8,3	8,9	8,2	7,3	7,9	8,1	7,9	7,3
Hindistan	4,4	5,3	4,4	4,2	6,5	6,0	7,1	7,6	7,5	8,6	6,9
Almanya	17,0	16,1	14,0	15,1	11,8	10,8	8,3	7,5	6,6	7,1	6,4
Pakistan	3,0	1,9	2,1	0,9	2,6	3,7	3,2	4,5	4,7	5,5	5,9
Endonezya	3,2	1,7	2,2	1,6	2,5	3,0	4,0	3,5	3,8	3,5	4,6
Fransa	3,7	4,6	4,5	4,8	4,5	4,0	3,8	3,5	3,1	3,1	2,7
İngiltere	2,5	2,5	2,9	3,3	3,2	3,4	3,1	3,3	3,0	3,1	2,5
Malezya	0,7	0,8	1,2	1,0	1,1	1,4	2,1	2,3	2,8	2,4	3,0
Tayland	0,6	0,8	0,8	0,7	0,8	0,9	1,1	1,6	2,1	1,9	2,3
Hollanda	2,8	3,2	3,5	4,4	4,1	4,4	3,5	2,1	2,0	2,1	1,6
Türkmenistan	0,3	0,7	0,8	1,5	1,5	1,2	1,5	1,8	1,9	1,7	1,8
Belçika	3,1	3,4	2,9	2,8	2,7	2,6	2,1	1,9	1,6	1,7	1,7
İspanya	0,9	1,4	1,3	1,2	1,5	2,0	1,9	1,7	1,5	1,7	1,8
Bangladeş	1,1	0,6	1,0	1,2	1,2	1,1	1,1	1,0	1,5	1,1	1,3
Özbekistan	0,2	0,3	0,2	0,3	0,6	0,3	1,0	1,6	1,4	1,6	1,8
Diğer	30,4	28,0	28,7	27,2	24,3	24,2	28,6	25,2	23,5	24,5	23,2
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı.

*Ocak-Mayıs dönemi

Ek Tablo.2d – Ülkeler İtibariyle Türkiye'nin Giyim İthalatı

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2004*	2005*
Giyim Sektörü İthalatı (Milyon USD)											
Çin	7	11	16	25	38	35	40	74	144	40	67
İtalya	55	59	71	49	59	55	55	73	84	33	38
İspanya	2	6	19	18	20	14	29	40	40	16	14
Malezya	1	3	4	4	6	6	5	11	34	9	12
Almanya	36	28	29	25	19	15	18	25	30	13	13
Bulgaristan	0	1	1	1	2	4	4	11	22	9	8
Bangladeş	0	0	0	0	1	1	1	6	21	4	12
Fransa	19	22	24	16	18	14	16	21	21	8	9
Hindistan	4	5	5	3	3	4	3	8	20	7	15
Fas	0	0	0	0	0	1	2	4	19	8	10
Endonezya	1	0	1	2	5	2	4	9	19	6	5
İngiltere	14	29	21	23	34	24	24	30	18	8	7
Hong Kong	1	2	4	5	7	7	6	7	16	6	6
Diğer	31	67	48	37	52	57	76	103	163	62	79
Toplam	171	233	243	208	264	239	283	422	651	229	295
Giyim Sektörü İthalatı (Yüzde Pay)											
Çin	4,1	4,7	6,6	12,0	14,4	14,6	14,1	17,5	22,1	17,4	22,7
İtalya	32,2	25,3	29,2	23,6	22,3	23,0	19,4	17,3	12,9	14,6	13,0
İspanya	1,2	2,6	7,8	8,7	7,6	5,9	10,2	9,5	6,1	7,2	4,8
Malezya	0,6	1,3	1,6	1,9	2,3	2,5	1,8	2,6	5,2	3,7	4,0
Almanya	21,1	12,0	11,9	12,0	7,2	6,3	6,4	5,9	4,6	5,7	4,5
Bulgaristan	0,0	0,4	0,4	0,5	0,8	1,7	1,4	2,6	3,4	3,9	2,8
Bangladeş	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,4	0,4	1,4	3,2	1,8	4,0
Fransa	11,1	9,4	9,9	7,7	6,8	5,9	5,7	5,0	3,2	3,7	2,9
Hindistan	2,3	2,1	2,1	1,4	1,1	1,7	1,1	1,9	3,1	3,1	5,2
Fas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,7	0,9	2,9	3,5	3,4
Endonezya	0,6	0,0	0,4	1,0	1,9	0,8	1,4	2,1	2,9	2,6	1,6
İngiltere	8,2	12,4	8,6	11,1	12,9	10,0	8,5	7,1	2,8	3,4	2,3
Hong Kong	0,6	0,9	1,6	2,4	2,7	2,9	2,1	1,7	2,5	2,6	2,1
Diğer	18,1	28,8	19,8	17,8	19,7	23,8	26,9	24,4	25,0	26,9	26,7
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı.

* Ocak-Mayıs dönemi

Ek Tablo.3a- Tekstil ve Giyim Sektörü İhracatında Global Aktörler, 2003

Tekstil	İhracat	% Pay	Giyim	İhracat	% Pay
Çin	26,901	15,9	Çin	52,061	23,0
İtalya	13,569	8,0	İtalya	16,191	7,2
Almanya	12,014	7,1	Türkiye	9,937	4,4
ABD	10,917	6,4	Almanya	9,749	4,3
Güney Kore	10,122	6,0	Hong Kong, Çin	8,200	3,6
Tayvan, Çin	9,321	5,5	Meksika	7,343	3,2
Fransa	7,078	4,2	Fransa	6,935	3,1
Belçika	6,960	4,1	Hindistan	6,625	2,9
Hindistan	6,846	4,0	ABD	5,537	2,5
Japonya	6,431	3,8	Belçika	5,353	2,4
Pakistan	5,811	3,4	İngiltere	4,378	1,9
Türkiye	5,244	3,1	Bangladeş	4,326	1,9
İngiltere	4,812	2,8	Endonezya	4,105	1,8
İspanya	3,572	2,1	Romanya	4,069	1,8
Hollanda	3,104	1,8	Hollanda	3,738	1,7
Endonezya	2,923	1,7	Tayland	3,615	1,6
Kanada	2,265	1,3	Güney Kore	3,605	1,6
Tayland	2,162	1,3	Vietnam	3,555	1,6
Avusturya	2,146	1,3	İspanya	3,340	1,5
Meksika	2,102	1,2	Portekiz	3,237	1,4
Portekiz	1,813	1,1	Fas	2,847	1,3
Çek Cumhuriyeti	1,649	1,0	Tunus	2,722	1,2
İsviçre	1,480	0,9	Dominik Cum.	2,712	1,2
Polonya	1,140	0,7	Pakistan	2,710	1,2
Danimarka	1,113	0,7	Filipinler	2,695	1,2
Brezilya	1,109	0,7	Sri Lanka	2,683	1,2
Malezya	1,018	0,6	Danimarka	2,216	1,0
İsveç	948	0,6	Tayvan, Çin	2,113	0,9
İran	800	0,5	Polonya	2,074	0,9
Hong Kong, Çin	757	0,4	Malezya	2,058	0,9
Singapur	703	0,4	Kanada	1,966	0,9
Yunanistan	617	0,4	El Salvador	1,964	0,9
İsrail	606	0,4	Makao, Çin	1,834	0,8
Macaristan	545	0,3	Singapur	1,790	0,8
Rusya	539	0,3	Yunanistan	1,718	0,8
Bangladeş	505	0,3	Avusturya	1,638	0,7
Slovakya	470	0,3	Kamboçya	1,600	0,7
Lüksemburg	451	0,3	Bulgaristan	1,500	0,7
Belarus	448	0,3	Macaristan	1,439	0,6
Romanya	444	0,3	İsviçre	1,098	0,5
Vietnam	424	0,3	Maritus	967	0,4
Finlandiya	410	0,2	İsveç	821	0,4
Slovenya	390	0,2	Çek Cumhuriyeti	724	0,3
Diğer	6,743	4,0	Diğer	16,152	7,1
Dünya Toplamı	169,422	100,0	Dünya Toplamı	225,940	100,0

Kaynak: WTO

Not: DTÖ'nün hesaplama yöntemi de dikkate alınarak, re-export tutarı esas alınarak Hong Kong rakamları düzeltilmiştir.

Ek Tablo.3b Tekstil ve Giyim Sektörü İthalatında Global Aktörler, 2003

Tekstil	İthalat	% Pay	Giyim	İthalat	% Pay
ABD	18,289	10,2	ABD	71,277	30,2
Çin	14,217	7,9	Almanya	22,219	9,4
Almanya	10,292	5,7	Japonya	19,485	8,3
Fransa	7,001	3,9	İngiltere	16,551	7,0
İngiltere	6,894	3,9	Fransa	14,771	6,3
İtalya	6,733	3,8	İtalya	9,342	4,0
Meksika	5,461	3,1	İspanya	6,559	2,8
Japonya	5,035	2,8	Belçika	6,249	2,6
İspanya	4,137	2,3	Hollanda	5,943	2,5
Kanada	3,857	2,2	Kanada	4,502	1,9
Belçika	3,790	2,1	İsviçre	3,926	1,7
Türkiye	3,422	1,9	Avusturya	3,737	1,6
Polonya	3,041	1,7	Rusya	3,710	1,6
Güney Kore	2,937	1,6	Meksika	3,034	1,3
Romanya	2,871	1,6	Danimarka	2,653	1,1
Vietnam	2,795	1,6	Güney Kore	2,497	1,1
Hollanda	2,719	1,5	İsveç	2,489	1,1
Birleşik Arap Em.	2,070	1,2	Avusturalya	2,190	0,9
Rusya	1,929	1,1	Singapore	1,935	0,8
Avusturya	1,928	1,1	Birleşik Arap Em.	1,780	0,8
Portekiz	1,827	1,0	Norveç	1,524	0,6
Fas	1,710	1,0	İrlanda	1,454	0,6
Avusturalya	1,665	0,9	Çin	1,422	0,6
Çek Cumhuriyeti	1,636	0,9	Portekiz	1,305	0,6
Tayland	1,630	0,9	Yunanistan	1,263	0,5
Tunus	1,496	0,8	Finlandiya	1,124	0,5
İsviçre	1,447	0,8	Suudi Arabistan	1,026	0,4
Bangladeş	1,315	0,7	Hong Kong, Çin	994	0,4
Filipinler	1,300	0,7	Polonya	854	0,4
Macaristan	1,253	0,7	Macaristan	839	0,4
Danimarka	1,195	0,7	Tayvan, Çin	823	0,3
Tayvan, Çin	1,182	0,7	El Salvador	690	0,3
İsveç	1,164	0,7	Çek Cumhuriyeti	642	0,3
Hindistan	1,110	0,6	Romanya	581	0,2
Suudi Arabistan	1,053	0,6	İsrail	541	0,2
Yunanistan	1,052	0,6	Tunus	540	0,2
Singapur	1,003	0,6	Yeni Zelanda	510	0,2
Sri Lanka	1,003	0,6	Şili	502	0,2
Bulgaristan	956	0,5	Bulgaristan	455	0,2
Malezya	850	0,5	Türkiye	420	0,2
Slovakya	837	0,5	Slovenya	397	0,2
Brezilya	770	0,4	Güney Afrika	339	0,1
Makao, Çin	770	0,4	Hırvatistan	331	0,1
Diğer ¹⁵	41,369	23,1	Diğer	12,610	5,3
Dünya Toplamı	179,011	100,0	Dünya Toplamı	236,035	100,0

Kaynak: WTO

Not: DTÖ'nün hesaplama yöntemi de dikkate alınarak, re-export tutarı esas alınarak Hong Kong rakamları düzeltilmiştir.

¹⁵ DTÖ toplam ihracat rakamlarını esas almakta, bu rakamlara FOB/CIF düzeltmesi uygulayarak ve Hong Kong re-export düzeltmesi yaparak toplam ihracat rakamına ulaşmaktadır. Dolayısıyla bu şekilde bulunan rakam ile ithalatın ülkelere göre dağılımı arasında farklılıklar ortaya çıkmaktadır. "Diğer" rakamındaki büyüklük bu yüzden oluşmaktadır.

Ek Tablo.3c Giyim Sektörü Dış Ticaret Dengesinde Global Aktörler, 2003

Giyim	Açık	% Pay	Giyim	Fazla	% Pay
ABD	-65,740	45,5	Çin	50,639	37,5
Japonya	-18,974	13,1	Türkiye	9,517	7,0
Almanya	-12,470	8,6	Hong Kong, Çin	7,206	5,3
İngiltere	-12,173	8,4	İtalya	6,849	5,1
Fransa	-7,836	5,4	Hindistan	6,580	4,9
Rusya	-3,372	2,3	Meksika	4,309	3,2
İspanya	-3,219	2,2	Bangladeş	4,215	3,1
İsviçre	-2,828	2,0	Endonezya	4,078	3,0
Kanada	-2,536	1,8	Vietnam	3,555	2,6
Hollanda	-2,205	1,5	Romanya	3,488	2,6
Avusturya	-2,099	1,4	Tayland	3,459	2,6
Avustralya	-1,975	1,4	Pakistan	2,697	2,0
İsveç	-1,668	1,2	Filipinler	2,643	2,0
Norveç	-1,446	1,0	Sri Lanka	2,574	1,9
İrlanda	-1,090	0,8	Fas	2,565	1,9
Suudi Arabistan	-1,001	0,7	Tunus	2,182	1,6
Belçika	-896	0,6	Portekiz	1,932	1,4
Finlandiya	-890	0,6	Malezya	1,887	1,4
Şili	-469	0,3	Makao, Çin	1,528	1,1
Danimarka	-437	0,3	Tayvan, Çin	1,290	1,0
Yeni Zelanda	-340	0,2	El Salvador	1,274	0,9
Lübnan	-220	0,2	Polonya	1,220	0,9
Kıbrıs Rum Kesimi	-203	0,1	Kore	1,108	0,8
Lüksemburg	-196	0,1	Bulgaristan	1,045	0,8
Singapur	-145	0,1	Mauritius	939	0,7
			Ukrayna	613	0,5
			Macaristan	600	0,4
			Ürdün	584	0,4
			Kolombiya	563	0,4
			Peru	544	0,4
			Litvanya	535	0,4
			Yunanistan	455	0,3
			Honduras	451	0,3
			Slovakya	413	0,3
			Makedonya	388	0,3
			Hırvatistan	264	0,2
			Belarus	239	0,2
			Mısır	228	0,2
			Madagaskar	226	0,2
			İran	221	0,2
Global Aktör Top.	-144,428	100,0	Global Aktör Top.	135,103	100,0

Kaynak: WTO, kendi hesaplamalarımız

Ek Tablo.3d -Tekstil Sektörü Dış Ticaret Dengesinde Global Aktörler, 2003

Tekstil	Açık	% Pay	Tekstil	Fazla	% Pay
ABD	-7,372	19,1	Çin	12,684	21,5
Meksika	-3,359	8,7	Kore	7,185	12,2
Romanya	-2,427	6,3	Tayvan, Çin	8,139	13,8
Vietnam	-2,223	5,7	İtalya	6,836	11,6
İngiltere	-2,082	5,4	Hindistan	5,736	9,7
Polonya	-1,901	4,9	Pakistan	5,556	9,4
Kanada	-1,592	4,1	Belçika	3,170	5,4
Fas	-1,581	4,1	Endonezya	2,260	3,8
Rusya	-1,390	3,6	Türkiye	1,822	3,1
Avusturalya	-1,356	3,5	Almanya	1,722	2,9
Tunus	-1,228	3,2	Japonya	1,396	2,4
Filipinler	-1,027	2,7	Tayland	532	0,9
Suudi Arabistan	-868	2,2	İran	483	0,8
Bangladeş	-810	2,1	Hollanda	385	0,7
Sri Lanka	-797	2,1	Brezilya	339	0,6
Bulgaristan	-713	1,8	Avusturya	218	0,4
Macaristan	-708	1,8	Malezya	168	0,3
İspanya	-565	1,5	Hong Kong, Çin	155	0,3
Makao, Çin	-467	1,2	Lüksemburg	148	0,3
Ürdün	-437	1,1	Belarus	127	0,2
Yunanistan	-435	1,1			
Ukrayna	-425	1,1			
Norveç	-406	1,0			
Slovakya	-367	0,9			
El Salvador	-351	0,9			
Güney Afrika	-331	0,9			
Kolombiya	-320	0,8			
Hırvatistan	-317	0,8			
Singapur	-300	0,8			
Mauritius	-278	0,7			
Şili	-272	0,7			
Litvanya	-227	0,6			
Finlandiya	-219	0,6			
İsveç	-216	0,6			
Yeni Zelanda	-204	0,5			
Madagaskar	-203	0,5			
Guatemala	-195	0,5			
İrlanda	-170	0,4			
Lübnan	-161	0,4			
Kosta Rika	-153	0,4			
Venezuela	-123	0,3			
Suriye	-100	0,3			
Global Aktör Top.	-38,676	100,0	Global Aktör Top.	59,061	100,0

Kaynak: WTO

Ek Tablo.4a – Tekstil sektörü ihracat pazarındaki kaymalar

	1995	2000	2001	2002	2003	Pazar Kayması	
						2003/1995	2003/2000
AB-25	42,8	36,5	37,6	37,2	37,5	-5,3	1,1
AB-15	40,8	34,3	35,2	34,7	34,8	-6,0	0,5
İngiltere	3,3	3,0	3,0	2,8	2,8	-0,5	-0,2
İsveç	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,1	0,1
İspanya	1,8	2,0	2,1	2,1	2,1	0,3	0,1
Portekiz	1,1	1,1	1,2	1,2	1,1	0,0	0,0
Hollanda	3,0	1,7	1,7	1,8	1,8	-1,1	0,1
İtalya	8,5	7,8	8,3	7,9	8,0	-0,4	0,2
İrlanda	0,4	0,3	0,3	0,3	0,2	-0,2	-0,1
Yunanistan	0,3	0,3	0,2	0,3	0,4	0,0	0,1
Almanya	9,4	7,0	7,2	7,1	7,1	-2,4	0,1
Fransa	4,9	4,3	4,3	4,2	4,2	-0,7	-0,1
Finlandiya	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0
Danimarka	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,1	0,1
Belçika-Lüksemburg	5,4	4,3	4,3	4,3	4,4	1,0	0,1
Avusturya	1,4	1,2	1,2	1,2	1,3	-0,1	0,1
AB-10	2,0	2,2	2,4	2,5	2,7	0,7	0,6
Çek Cum.	0,9	0,8	0,9	0,9	1,0	0,1	0,2
Slovenya	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0
Polonya	0,3	0,5	0,5	0,6	0,7	0,3	0,1
Malta	0,0	0,0	0,0			0,0	0,0
Litvanya	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,0
Letonya	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Macaristan	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,1	0,1
Estonya	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
Kıbrıs R.K.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bulgaristan	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1
AB-Aday Ülkeler	1,9	2,6	3,0	3,1	3,5	1,5	0,8
Romanya	0,1	0,1	0,2	0,2	0,3	0,1	0,1
Hırvatistan	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Türkiye	1,7	2,4	2,7	2,8	3,1	1,4	0,7
Çin Ülkeleri	18,2	19,1	19,1	20,6	22,0	3,8	2,9
Anakara	9,1	10,5	11,5	13,5	15,9	6,8	5,4
Hong Kong*	1,2	0,8	0,7	0,6	0,4	-0,8	-0,4
Tayvan	7,8	7,7	6,7	6,2	5,5	-2,3	-2,2
Makao	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,0
Seçilmiş Asya Ülkeleri							
Hindistan	2,9	3,9	3,7	3,9	4,0	1,2	0,2
Pakistan	2,8	2,9	3,1	3,1	3,4	0,6	0,5
Bangladeş	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,0	0,1
Endonezya	1,8	2,3	2,2	1,9	1,7	-0,1	-0,5
Malezya	0,7	0,8	0,7	0,7	0,6	-0,1	-0,2
Vietnam		0,2	0,3	0,3	0,3		0,1
Singapur	1,0	0,6	0,5	0,5	0,4	-0,6	-0,2
Japonya	4,7	4,5	4,2	3,9	3,8	-0,9	-0,8
Güney Kore	8,1	8,2	7,4	7,0	6,0	-2,1	-2,3
Diğer Ülkeler							
ABD	4,8	7,1	7,1	7,0	6,4	1,6	-0,7
Kanada	0,9	1,4	1,5	1,4	1,3	0,4	-0,1
Meksika	0,8	1,7	1,4	1,4	1,2	0,4	-0,4
İsviçre	1,5	1,0	1,0	0,9	0,9	-0,6	-0,1
Diğer	6,8	7,0	6,9	6,7	6,7	-0,1	-0,3
Dünya Toplamı	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

Kaynak: Dünya Ticaret Örgütü

* Hong Kong'un ihracat tutarı, DTÖ tanımlamaları da dikkate alınarak re-export rakamı ile netleştirilmiştir.

Ek Tablo.4b – Giyim sektörü ihracat pazarındaki kaymalar

	1995	2000	2001	2002	2003	Pazar Kayması	
						2003/1995	2003/2000
AB-25	34,0	27,1	28,1	28,8	29,8	-4,2	2,7
AB-15	30,6	24,1	24,9	25,7	26,6	- 4,0	2,5
İngiltere	2,7	2,1	1,9	1,9	1,9	-0,8	-0,2
İsveç	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4	0,1	0,1
İspanya	0,9	1,1	1,2	1,3	1,5	0,6	0,4
Portekiz	2,3	1,4	1,4	1,4	1,4	-0,9	0,0
Hollanda	1,8	1,4	1,5	1,7	1,7	-0,1	0,3
İtalya	9,1	6,8	7,3	7,2	7,2	-1,9	0,4
İrlanda	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	-0,2	0,0
Yunanistan	1,2	0,8	0,7	0,7	0,8	-0,4	0,0
Almanya	4,8	3,7	3,8	4,1	4,3	-0,4	0,6
Fransa	3,6	2,7	2,8	2,9	3,1	-0,5	0,3
Finlandiya	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,1	0,0
Danimarka	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	0,0	0,1
Belçika-Lüksemburg	1,8	2,1	2,3	2,3	2,5	0,7	0,4
Avusturya	0,8	0,6	0,6	0,6	0,7	-0,1	0,1
AB-10	3,4	3,0	3,2	3,1	3,2	-0,2	0,2
Çek Cum.	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,0	0,0
Slovenya	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2	-0,3	0,0
Polonya	1,5	1,0	1,0	0,9	0,9	-0,5	-0,1
Malta	0,1	0,1	0,1				
Litvanya	0,1	0,2	0,3	0,3	0,3	0,2	0,0
Letonya	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
Macaristan	0,7	0,6	0,7	0,6	0,6	0,0	0,0
Estonya	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Kıbrıs R.K.	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0
Bulgaristan	0,1	0,4	0,5	0,5	0,7	0,5	0,3
AB-Aday Ülkeler	5,1	4,7	5,1	5,8	6,5	1,3	1,7
Romanya	0,9	1,2	1,4	1,6	1,8	0,9	0,6
Hırvatistan	0,4	0,2	0,3	0,3	0,3	-0,2	0,0
Türkiye	3,9	3,3	3,4	4,0	4,4	0,5	1,1
Çin Ülkeleri	24,1	25,8	25,7	26,4	28,4	4,3	2,7
Anakara	15,2	18,3	18,8	20,4	23,0	7,9	4,8
Hong Kong*	6,0	5,0	4,8	4,1	3,6	-2,4	-1,4
Tayvan	2,1	1,5	1,3	1,1	0,9	-1,1	-0,6
Makao	0,9	0,9	0,9	0,8	0,8	-0,1	-0,1
Seçilmiş Asya Ülkeleri							
Hindistan	2,6	3,1	2,8	3,0	2,9	0,3	-0,2
Pakistan	1,0	1,1	1,1	1,1	1,2	0,2	0,1
Bangladeş	1,2	2,1	2,2	2,0	1,9	0,7	-0,2
Endonezya	2,1	2,4	2,3	1,9	1,8	-0,3	-0,6
Malezya	1,4	1,1	1,1	1,0	0,9	-0,5	-0,2
Vietnam		0,9	1,0	1,3	1,6		0,7
Tayland	3,2	1,9	1,8	1,7	1,6	-1,6	-0,3
Filipinler	1,5	1,3	1,2	1,3	1,2	-0,3	-0,1
Güney Kore	3,1	2,5	2,2	1,9	1,6	-1,5	-0,9
Diğer Ülkeler							
ABD	4,2	4,4	3,6	3,0	2,5	-1,7	-1,9
Kanada	0,6	1,1	1,0	1,0	0,9	0,2	-0,2
Meksika	1,7	4,4	4,1	3,8	3,2	1,5	-1,1
Fas	0,5	1,2	1,2	1,2	1,3	0,8	0,0
Tunus	1,5	1,1	1,3	1,3	1,2	-0,3	0,1
Diğer	12,2	13,8	14,2	13,5	11,5	-0,7	-2,3
Dünya Toplamı	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

Kaynak: Dünya Ticaret Örgütü

* Hong Kong'un ihracat tutarı, DTÖ tanımlamaları da dikkate alınarak re-export rakamı ile netleştirilmiştir.